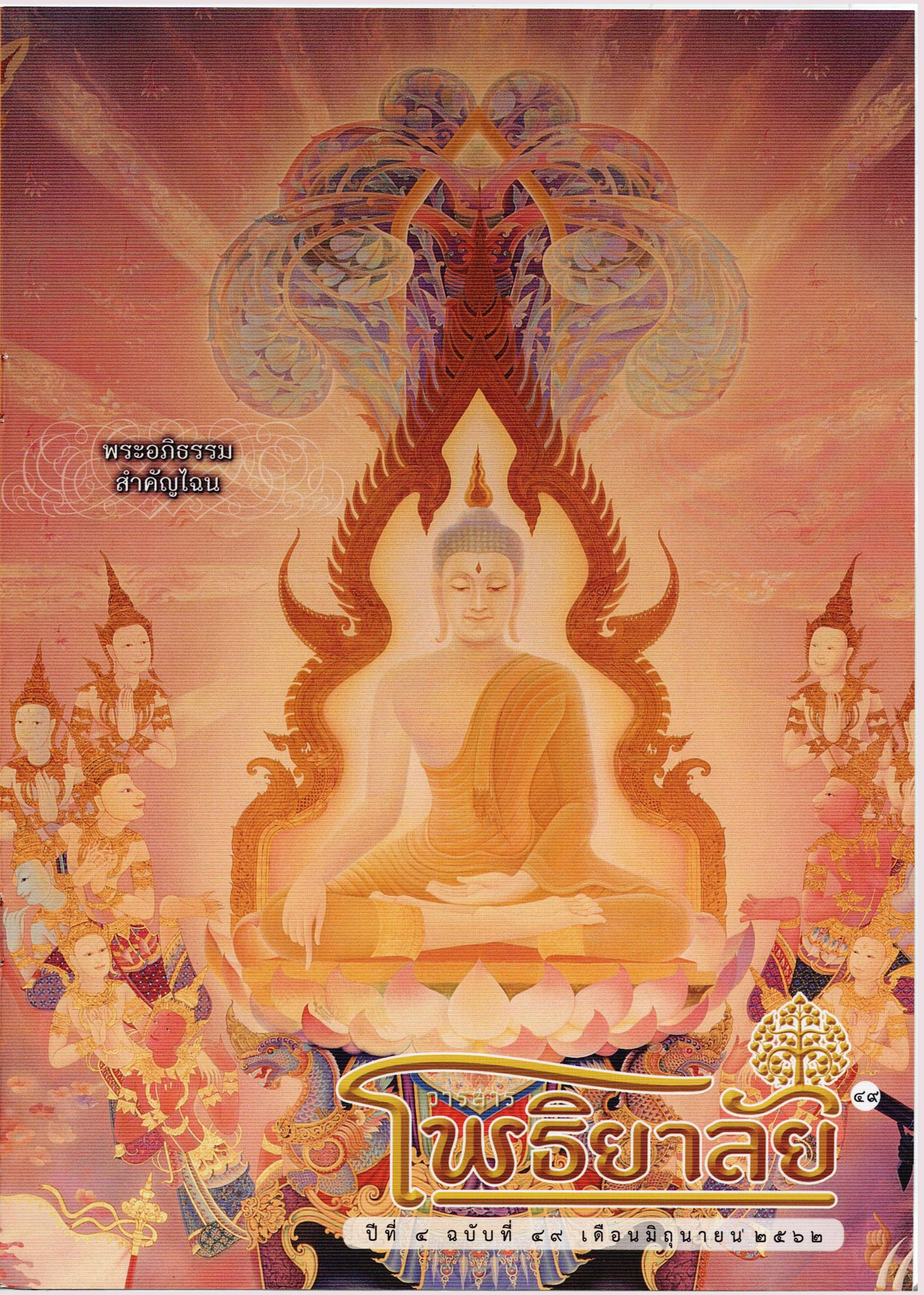

พระอภิธรรม
สำคัญไฉน

วารสาร
โพธิยาลัย

๔๙

ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๔๙ เดือนมิถุนายน ๒๕๖๒

อภิธรรม ๗ คัมภีร์

สัง คณี แม่บทชี้ ปรมัตถ์
วิ ภังค์จัด แบ่งอรรถลึก ลงศึกษา
ธา คือธาตุกถา สงเคราะห์พา
ปุ คือปุคคลาบัญญัติคน
ก กถาวัตถุถ้อย ร้อยคำถาม
ย มกะคู่งาม ตามเหตุผล
ป ปัฏฐาน พิสดาร บันดาลดล
อภิธรรม ๗ พึงยล ศึกษาเอยฯ

ปปัญจา

เปิดเล่ม

วารสาร โพธิยาลัย
ฉบับที่ ๔๙ เดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒

วารสารโพธิยาลัยฉบับที่ ๔๙ ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เป็นฉบับขึ้นปีที่ ๕ หมายความว่า โพธิยาลัยได้เดินทางผ่านกาลเวลามานานถึง ๔ ปีแล้ว ด้วยความตั้งใจมั่นคงที่จะผลิตวารสารดีๆ มีคุณค่าในทุกตัวอักษร เพื่อเป็นมรดกของชาติ

โพธิยาลัยขอถือวาระนี้ บอกกล่าวถึงความในใจในการทำวารสารฉบับนี้ว่า จากสถานการณ์ที่สิ่งพิมพ์เกิดการล่มสลายไปทีละน้อย นับตั้งแต่วารสาร นิตยสาร สิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ พ็อกเก็ตบุ๊ค ได้ทยอยกันปิดตัว และลดจำนวนพิมพ์ลงอย่างมาก เพราะสามารถอ่านทาง ebook หรือ online ได้สะดวก ไม่จำเป็นต้องซื้อเป็นตัวสิ่งพิมพ์ แต่โพธิยาลัยสามารถยืนหยัดต้านกระแสพายุแห่งโลกไซเบอร์ได้อย่างมั่นคง และแข็งแกร่ง เพราะคณะผู้จัดทำมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะต่ออายุการทำวารสารดีๆ มีเนื้อหาสาระที่เป็นอกาลิโก คือ ไม่เนื่องด้วยกาล อ่านเมื่อใดก็ได้ประโยชน์ นำไปใช้ประโยชน์ได้เสมอ ที่สำคัญที่สุด คือ เป็นการสืบต่อคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่บริสุทธิ์ถูกต้องให้สืบเนื่องต่อไป ตราบนานเท่านาน

หากผู้อ่านสังเกตจะพบว่า วารสารแต่ละฉบับจะมี Theme หลัก ซึ่งจะเป็นเรื่องเด่นที่น่าสนใจ และจะมีบทความประกอบเรื่องนั้นๆ ให้รายละเอียดและความคมชัดมากขึ้น เท่าที่พื้นที่จะอำนวย จนบางครั้งจำเป็นต้องขยายจำนวนหน้าวารสาร จนกลายเป็นเล่มหนากว่าปกตินับเท่าตัว

ฉบับเดือนมิถุนายนที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้เป็นฉบับ **"พระอภิธรรมสำคัญไฉน"** จะถือว่าเป็นฉบับขยายความของเล่มเดือนพฤษภาคมก็ว่าได้ เพราะฉบับนั้นเป็นฉบับพิเศษ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการจากไปของหลวงพ่อพระครูธรรมธรสุมนต์ นันทิโก เจ้าอาวาสวัดจากแดง ซึ่งท่านเป็นปัฏฐานาจารย์และอภิธรรมบัณฑิต ผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่งของประเทศไทย

ปัฏฐาน เป็นคัมภีร์หนึ่งในพระอภิธรรม ปิฎกที่สามในพระไตรปิฎก เป็นปิฎกที่มีความยาวและยากมาก เป็นเหตุให้มีพุทธศาสนิกชนจำนวนมาก ทั้งกลัวทั้งขยาด จนกระทั่งทำให้ละเลย ไม่เห็นความสำคัญ ไม่สนใจปิฎกที่สามนี้ ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้วพระอภิธรรมมีความสำคัญมาก น่าจะเป็นความภูมิใจของพุทธศาสนิกชนทุกคนที่ได้น้อมรับพระพุทธศาสนามาเป็นที่พึ่งที่ระลึกอันเกษม กล่าวได้อย่างภาคภูมิใจว่าพระอภิธรรมคือหลักฐานแสดงถึงสัพพัญญุตญาณของพระพุทธเจ้า จะมีมนุษย์คนใดในโลกนี้ ที่จะมีปัญญามองเห็นสัจธรรมในพระอภิธรรมอย่างทะลุปรุโปร่งตลอดสาย กระจ่าง ไร้ข้อสงสัย ที่เป็นเช่นนี้ มาจากการบำเพ็ญบารมีอันยาวนาน นับยี่สิบอสงไขย (สิบหกอสงไขย ก่อนมาพบพระพุทธเจ้าทีปังกร และได้รับพุทธทำนาย ครั้นได้รับพุทธทำนายแล้ว ยังต้องบำเพ็ญบารมีต่ออีกสี่อสงไขยกับอีกแสนกัป) ช่างยาวนานเหลือคณานับ เป็นความเสียสละของมนุษย์คนหนึ่งที่มอบให้แก่โลก ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน หากพระพุทธองค์ทรงประสงค์เพียงแค่หมดกิเลส ก็คงไปนิพพานก่อนหน้านี้ และจะไม่มีผู้ใดที่มีความสามารถสอนพระอภิธรรมให้แก่พวกเราได้อีกเลย แม้แต่จะเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่ฉลาดที่สุดทุกคนที่โลกเคยมีมา

คิดถึงความยิ่งใหญ่ของพระอภิธรรมแล้ว เราจะเมินเฉย ไม่สนใจศึกษาได้อย่างไร กับมรดกที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้ให้แก่เรา จากพระพุทธคุณ ๓ คือ พระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาธิคุณ

ด้วยเหตุนี้ จึงอยากเชิญชวนพวกเรามาศึกษาพระอภิธรรมกันอย่างจริงจัง เพราะนอกจากจะได้รับประโยชน์จากวิชาความรู้ในนั้น ยังสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันและการปฏิบัติธรรมได้เป็นอย่างดี จะมีความเข้าใจหลักธรรมในพระสูตรอย่างแตกฉานลึกซึ้ง ยิ่งเล่าเรียนศึกษาไป ก็จะยิ่งซาบซึ้งในรสพระธรรม ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ ซาบซึ้งในพระมหากรุณาของพระพุทธเจ้าของเราว่า ทรงเป็นแบบอย่างของมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่สุดแล้ว อันเราพึงมองไว้เป็นแบบอย่าง และ

พึงแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อพระองค์อันจะเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตในทุกชาติภพ

คณะผู้จัดทำได้คัดเลือกต้นฉบับดีๆ มานำเสนอ มีทั้งยากและง่าย และมักจะได้รับเสียงสะท้อนกลับมาว่าเป็นวารสารที่อ่านค่อนข้างยาก คณะผู้จัดทำจึงพยายามสอดแทรกเรื่องที่อ่านเข้าใจง่ายมาตีพิมพ์ไว้ด้วย เพื่อให้อ่านได้อย่างกว้างขวางและหลากหลายขึ้น

คณะผู้จัดทำได้เตรียมทำวารสารฉบับหน้าไว้แล้ว Theme คือ **"สมองดีวิถีพุทธ"** ใครสนใจอยากรู้ว่าสมองดีในกระบวนทัศน์แบบพุทธคืออะไร แล้วเราจะทำอย่างไร จึงจะไปถึงจุดนั้น โปรดติดตามต่อไป

เชิญเปิดอ่านโพธิยาลัยเล่มนี้ นับแต่หน้าแรกจนหน้าสุดท้าย แล้วจะได้เห็นได้ประจักษ์ ถึงความตั้งใจในการจัดทำวารสารเล่มนี้ เท่าที่สรรพกำลังของเราจะสามารถบันดาลได้

คณะผู้จัดทำ

วารสารโพธิยาลัย จัดพิมพ์มาด้วยปัจจัยบริจาคของท่านผู้มีจิตศรัทธา แจกเป็นธรรมทานและบริจาคไปตามห้องสมุดต่างๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางปัญญาอย่างกว้างขวางแก่ท่านผู้ใฝ่ธรรมต่อไป ขออนุโมทนาทุกท่าน

วัดจากแดง ชมรมกัลยาณธรรม

ประธานผู้ก่อตั้ง
พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก
อัคคมหาบัณฑิต
บรรณาธิการอำนวยการ
พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร
บรรณาธิการบริหาร
พนิตา อังจันทรเพ็ญ
panitaang@gmail.com
รองบรรณาธิการ
ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์
Acharak7153@gmail.com
ผู้ช่วยบรรณาธิการ
พันธุ์รพี นพรัมภา
Punrapee@gmail.com
ประสานงาน
พระครูประคุณสรกิจ
(พระมหาการุณย์ กุสลนนฺโท)
pk.krun21@gmail.com
กองบรรณาธิการ
คณะสงฆ์วัดจากแดง
สำนักงาน : วัดจากแดง
๑๖ หมู่ ๖ ถ.เพชรหึงษ์ ซ.เพชรหึงษ์ ๑๐
ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง
จ.สมุทรปราการ ๑๐๑๓๐
โทรศัพท์. ๐๒-๔๖๔-๑๑๒๒
พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ตุลาคม ๒๕๖๒
จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม
ภาพปก
ศิลปินแห่งชาติ
อ.ปัญญา วิจินธนสาร
ออกแบบปก
ศิลปิน บัญชา หนังสือ
รองปก, กวีนิพนธ์
ธรรมอาสา
เครดิตภาพ
วัดจากแดงและสถาบันโพธิยาลัย
ธีรปัญโญ, วิเทศทัยย์, ญาณกุสโล
และขอขอบคุณเจ้าของภาพ
จากทาง Internet ทุกท่าน
ศิลปกรรม
สหมิตรกรุ๊ปทีม
อุปถัมภ์อุปกรณ์คอมพิวเตอร์
โดยคุณพัชรพิมล ยังประภากร
ประธานกรรมการ 'สุวิมล'
จัดพิมพ์โดย
สหมิตรพริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
โทร. ๐๒ ๙๐๓ ๘๒๕๗-๙

สารบัญ

Pdf File Book

พระอภิธรรม สำคัญอย่างไร

วิสัชนาธรรม

พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร

พระอภิธรรมปิฎก เป็นตะกร้าหนึ่งในพระไตรปิฎก แต่ทำไมคนไทยจึงไม่ค่อยรู้จักกัน ไม่เหมือนอีกสองปิฎกคือ พระวินัยกับพระสูตร

ความจริงมีการสอนพระอภิธรรมกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว แต่พอมาถึงยุครัตนโกสินทร์อาจเหลือผู้สอนที่เชี่ยวชาญน้อยลง การเผยแผ่ให้ญาติโยมเกิดความเข้าใจพระอภิธรรมจึงอาจไม่กว้างขวาง แต่ที่สำคัญคือ พระอภิธรรมนี้ ใครๆ ก็รู้ว่าลึกซึ้งมากและเข้าใจยาก เมื่อถึงคราวที่พระปริยัติธรรมจะเสื่อมถอย พระอภิธรรมก็จะเสื่อมไปก่อนพระสูตรและพระวินัย ท่านก็เลยไปฝากไว้ในงานศพ ทำให้ยังพอได้ยินพระอภิธรรมกัน

พระอภิธรรมปิฎก

1. คัมภีร์ธัมมสังคณี
2. คัมภีร์วิภังค์
3. คัมภีร์ธาตุกถา
4. คัมภีร์ปุคคลบัญญัติ
5. คัมภีร์กถาวัตถุ
6. คัมภีร์ยมก
7. คัมภีร์ปัฏฐาน

- สอนให้รู้จักธรรมชาติอันแท้จริงที่มีอยู่ในคนและสัตว์ทั้งหลาย
- ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน (ปรมัตถธรรม)
- ยากต่อการทำความเข้าใจ

บ้าง พูดถึงพระอภิธรรมปุ๊บ ทุกคนจะร้อง..อ๋อ.. นึกได้ถึงงานศพ ที่มีการสวดพระอภิธรรมกัน ๕ วัน ๗ วัน

ทำไมเอาพระอภิธรรมไปสวดในงานศพ

ย้อนไปในพรรษาที่ ๗ ของพระพุทธเจ้า เมื่อจะไปเทศน์โปรดพระพุทธมารดาที่จากโลกมนุษย์ไปแล้ว พระองค์ทรงเลือกพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ไปเทศน์โปรดพระพุทธมารดา เนื่องจากพระองค์ได้ทรงพิจารณาทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ว่ามีธรรมะหมวดใดบ้าง ที่สามารถทดแทนพระคุณของมารดาบิดาได้ ก็เห็นมีแต่พระอภิธรรมนี่แหละ เพราะพระอภิธรรมพูดถึงเรื่องขันธ์ ๕ และที่สำคัญก็คือ ทุกคนที่ได้เกิดเป็นมนุษย์ ล้วนเกิดจากกระแสขันธ์ คือขันธ์ ๕ ที่เราได้มีได้ครอง ก็ได้มาจากมารดาบิดา แล้วเราจะเอาอะไรไปตอบแทนพระคุณของท่าน ก็เอาเรื่องขันธ์ ๕ นี้แหละ ดีที่สุด

หัวใจพระอภิธรรม

พระอภิธรรม พูดถึงเรื่องขันธ์ ๕ (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ) กับนิพพาน ซึ่งมีอักษรย่อในพระอภิธรรมว่า **จิ เจ รุ นิ**

จิ คือ จิต เป็นวิญญาณขันธ์

เจ คือ เจตสิก เป็นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์

รุ คือ รูป เป็นรูปขันธ์

นิ คือ นิพพาน เป็นขันธวิมุตติ พ้นจากขันธ์ทั้ง ๕

จิ เจ รุ นิ คือ ขันธ์ ๕ และการพ้นจากขันธ์ทั้ง ๕ นี้แหละคือหัวใจพระอภิธรรม สอนให้รู้จักปรมัตถธรรม คือ ธรรมชาติที่เป็นความจริงแท้แน่นอนที่มีอยู่ในตัวเรา คือจิต เจตสิก รูป และให้รู้จักพระนิพพาน ซึ่งเป็นจุดหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

ในขันธ์ ๕ นั้น จะเห็นว่า มีความจริงอยู่ ๒ ภาคคือ

๐ <u>ความจริงภาคสมมติ</u> คือจริงตามสมมติว่าเป็นลูก เป็นแม่ เป็นพ่อกัน และ

๐ <u>ความจริงภาคปรมัตถ์</u> คือความจริงแท้แน่นอนว่า ไม่ว่าจะเป็นขันธ์ ๕ ของพ่อแม่ หรือจะเป็นขันธ์ ๕ ของเรา ก็เป็นแค่รูปธรรมกับนามธรรมเท่านั้น โดยรูปธรรมนั้นคือรูป - รูปขันธ์ และนามธรรมก็คือขันธ์ที่เหลืออีกสี่ขันธ์ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ซึ่งพอรวมกันก็คือ เป็นรูปกับนาม

ที่มาของการสืบทอดพระอภิธรรมปิฎก

จุดเริ่มต้นของการปรากฏของพระอภิธรรม คือในสัปดาห์ที่ ๔ หลังจากตรัสรู้ โดยเมื่อพระพุทธองค์ทรงพิจารณาหลักธรรมทั้งหมดที่ได้ตรัสรู้ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ พิจารณาพระวินัยพระวรกายก็ปกติ พิจารณาพระสูตรก็ปกติ แต่พอพิจารณาไปถึงคัมภีร์อภิธรรม พิจารณาตั้งแต่ธัมมสังคณี (แสดงการจำแนกรูป การจำแนกจิตและเจตสิก ฯลฯ) เป็นต้น ก็ทรงเห็นความลึกซึ้งของคัมภีร์อภิธรรม พอพิจารณาไปถึง**คัมภีร์**

พระอภิธัมมัตถสังคหะ

- **พ.ศ. 1500 พระอนุรุทธเถระ (พระอนุรุทธาจารย์) ได้รับอาราธนาให้เรียบเรียงพระอภิธรรมปิฎกให้สั้นและง่ายต่อการศึกษา**
- **คัมภีร์นี้เรียกว่า พระอภิธัมมัตถสังคหะ**
- **แบ่งเป็น 9 ปริเฉท**

อภิ = อันประเสริฐยิ่ง
ธัมมะ = สภาพที่ทรงไว้ ไม่มีการผิดแปลกแปรผัน
อัตถะ = เนื้อความ
สัง = โดยย่อ
คหะ = รวบรวม
➡ คัมภีร์ที่รวบรวมเนื้อความของพระอภิธรรมทั้ง 7 ไว้โดยย่อ

มหาปัฏฐาน ที่ขึ้นต้นว่า *"เหตุปัจจะโย อารัมมะณะปัจจะโย.."* ก็ทรงเห็นถึงความลึกซึ้งสุดๆ ของพระธรรม คือลึกด้วยเหตุ (ธัมมคัมภีระ), ลึกด้วยผล (อัตถคัมภีระ), ลึกด้วยการรู้แจ้งแทงตลอด (ปฏิเวธคัมภีระ), ลึกด้วยการแสดง (เทสนาคัมภีระ) เมื่อมีความลึกซึ้งขนาดนั้น พระองค์ก็มีโอกาสใช้พระสัพพัญญุตญาณ หรือพระปรีชาญาณเต็มที่ จนทรงเกิดปีติโสมนัส ทำให้เลือดลมในพระวรกายของพระองค์สะอาดหมดจด จนเปล่งฉัพพรรณรังสีออกจากพระวรกาย

หลังจากนั้นอีก ๗ ปี เมื่อได้โปรดผู้อื่นมาพอสมควรแล้ว (ก่อนหน้านั้นทรงแสดงแต่พระสูตร ยังไม่แสดงพระอภิธรรม เพราะคนยังไม่พร้อมทั้งศรัทธาและปัญญา ที่จะรับรู้ปรมัตถธรรมที่ยากและลึกซึ้งได้ หากไม่เข้าใจก็จะกลับดูหมิ่นดูแคลนพระอภิธรรม เป็นผลเสีย) ในพรรษาที่ ๗ พระพุทธองค์ประทับจำพรรษาที่วัดเชตวัน กรุงสาวัตถี ทรงระลึกถึงพระพุทธมารดา ว่าจะไปโปรดพระพุทธมารดาบนสวรรค์ (เป็นธรรมเนียมของพระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ที่พระพุทธมารดาต้องสวรรคตหลังจากมีประสูติกาลพระโพธิสัตว์แล้ว เนื่องจากครรภ์นั้นไม่สมควรมีสัตว์อื่นที่จะมาเกิดตามหลังอีก เจ้าชายสิทธัตถะจึงทรงกำพร้าพระมารดาตั้งแต่เป็นเด็กทารก ครั้นตรัสรู้แล้วก็ทรงตั้งพระทัยที่จะไปโปรดพระพุทธมารดาซึ่งไปเกิดเป็นเทพบุตรอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต)

แต่ก่อนที่พระองค์จะขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดา ในพรรษาที่ ๗ หลังจากตรัสรู้ ซึ่งคือวันเพ็ญเดือน ๘ ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน ก็ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ เพื่อแสดงให้พวกเดียรถีย์รู้ตัวว่ามีความเห็นผิด ที่ทำให้ปฏิบัติไปไม่ถึงมรรคผล โดยทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ที่ควงต้นคัณฑามพฤกษ์ (ต้นมะม่วงที่ปลูกโดยนายคัณฑะ ผู้ดูแลสวนของพระราชา) ที่เมืองสาวัตถี บริเวณข้างวัดไทยเชตวันมหาวิหารในปัจจุบัน

เนินดินของยมกปาฏิหาริย์สถูป เมืองสาวัตถี

ยมกปาฏิหาริย์

คือทรงทำให้เกิดปาฏิหาริย์เป็นคู่ๆ เช่น มีท่อน้ำและท่อไฟพุ่งออกมาจากพระวรกายสลับกันไป ท่อไฟมีฉัพพรรณรังสีสลับกันและกระทบกับสายน้ำเกิดแสงสะท้อนสวยงามยิ่ง และทรงเนรมิตพระพุทธเจ้าขึ้นมาอีกพระองค์หนึ่งให้แสดงอาการสลับกันกับพระพุทธเจ้าองค์จริง เช่น นั่งขัดสมาธิ-บรรทมสีหไสยาสน์ ยืน-จงกรม ปุจฉา-วิสัชนาสลับกันไป

ยมกปาฏิหาริย์สถูป

ที่มาของภาพ: http://www.dhammajak.net/forums/viewtopic.php?f=26&t=41346
https://th.wikipedia.org/wiki/ปางแสดงยมกปาฏิหาริย์#/media/ไฟล์:Twinmiracle1.jpg

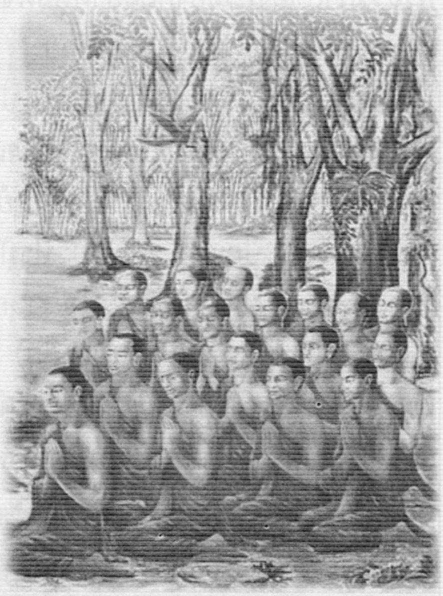

ในอดีตมีค้างคาว ๕๐๐ ตัว ได้ฟังพระสวดสารยายอภิธรรม แล้วสิ้นอายุขัยตกลงมาตาย แต่ด้วยอานิสงส์ของจิตที่เลื่อมใสในเสียงสวดพระอภิธรรม จึงไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อเสวยทิพยสมบัติสิ้นพุทธันดรหนึ่งแล้วก็ได้จุติมาเกิดเป็นมนุษย์ และได้บวชเป็นพระ โดยเป็นศิษย์พระสารีบุตรผู้เป็นเลิศด้านปัญญาด้วยกันหมดทั้ง 500 องค์ และยังได้เรียนพระอภิธรรมที่พระสารีบุตรนำมาแสดงต่อหลังจากท่านได้รับฟังมาจากพระพุทธเจ้า

แม้ไม่รู้ความหมายของเสียงสวดสารยายพระอภิธรรม ยังมีอานิสงส์มากขนาดนี้ แล้วมนุษย์ที่ฟังด้วยความรู้ความเข้าใจจะได้รับอานิสงส์แห่งบุญขนาดไหน?...

ค้างคาว ๕๐๐ ฟังพระอภิธรรม

หลังแสดงยมกปาฏิหาริย์ พระพุทธองค์ได้เสด็จขึ้นไปจำพรรษาที่ ๗ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แสดงธรรมตลอดเวลา ทั้งกลางวันกลางคืน พอถึงเวลาฉันภัตตาหารก็ลงมาบิณฑบาตในเมืองมนุษย์ โดยเสด็จตรงไปยังที่ที่พระสารีบุตรคอยถวายการอุปัฏฐากไว้ ฉันเสร็จแล้วก็ทรงแสดงพระอภิธรรมโดยย่อให้พระสารีบุตรฟัง การแสดงธรรมของพระพุทธองค์นั้น หากทรงแสดงบนสวรรค์จะเป็นภาคพิสดาร เพราะบนโลกมนุษย์นั้น ใช้เวลาพูด ๑ คำ เท่ากับพูดบนสวรรค์ได้ถึง ๑๒๘ คำ บนสวรรค์จึงทรงแสดงภาคพิสดารได้

การแสดงพระอภิธรรมนั้นมี ๓ ระดับ ๑. **พระอภิธรรมระดับย่อ** ที่พระพุทธเจ้าแสดงแก่พระสารีบุตร ๒. **ระดับกลาง** ที่พระสารีบุตรแสดงแก่ลูกศิษย์ และ ๓. **ระดับพิสดาร** ที่พระพุทธเจ้าแสดงบนสวรรค์ และแม้ว่าทรงแสดงแก่พระสารีบุตรในระดับย่อ ที่แสดงเนื้อหาได้เพียงโดยย่อ แต่พระสารีบุตรผู้มีปัญญามาก ก็ได้นำเนื้อหาโดยย่อนี้ ไปแสดงต่อในแต่ละวัน กับภิกษุ ๕๐๐ รูปที่เป็นศิษย์ของท่านได้ ในแบบไม่ย่อและไม่พิสดาร ภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้คือกุลบุตร ๕๐๐ คน ที่ได้ไปชมยมกปาฏิหาริย์ แล้วเกิดศรัทธาขอบวชและได้เป็นลูกศิษย์ของพระสารีบุตร และเป็น

กลุ่มเดียวที่ฟังพระอภิธรรมแล้วได้บรรลุเป็นพระอริยบุคคล เนื่องจากอานิสงส์จากอดีตชาติที่เคยเป็นค้างคาว ๕๐๐ ตัว ที่เคยได้ยินพระสวดพระอภิธรรม และแม้จะไม่เข้าใจ แต่ก็มีจิตเลื่อมใสในการฟังเสียงสวดพระอภิธรรม

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ และคัมภีร์ปัฏฐานเกี่ยวข้องกับพระอภิธรรมอย่างไร

ธรรมที่พระสารีบุตรจดจำไว้ได้ และนำมาแสดงต่อ แบบไม่ย่อ ไม่พิสดาร จึงเป็นที่มาของพระอภิธรรมในโลกมนุษย์ ซึ่งพระอานนท์นำมารวบรวมในการสังคายนาครั้งแรก โดยจัดให้เป็นหมวดหมู่ ที่เรียกว่า **"พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์"** เป็นพระอภิธรรมปิฎก ประกอบด้วย ๗ คัมภีร์รวมกัน มีอักษรย่อว่า **สัง วิ ธา ปุ กะ ยะ ปะ**

- **สัง** คัมภีร์แรก คือ คัมภีร์ธัมมสังคณี
- **วิ** คัมภีร์ที่สอง คือ คัมภีร์วิภังค์
- **ธา** คัมภีร์ที่สาม คือ คัมภีร์ธาตุกถา
- **ปุ** คัมภีร์ที่สี่ คือ คัมภีร์ปุคคลบัญญัติ
- **กะ** คัมภีร์ที่ห้า คือ คัมภีร์กถาวัตถุ
- **ยะ** คัมภีร์ที่หก คือ คัมภีร์ยมก
- **ปะ** คัมภีร์ที่เจ็ด คือ คัมภีร์ปัฏฐาน

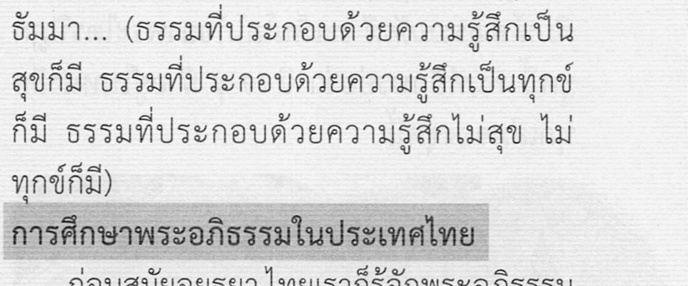
ใน ๗ คัมภีร์นี้ คัมภีร์ปัฏฐานที่เป็นคัมภีร์สุดท้ายในพระอภิธรรปิฎก มีความลึกซึ้งที่สุดและละเอียดสุด ทำความเข้าใจยากที่สุด คัมภีร์ปัฏฐานที่ปัจจุบันนำมาพิมพ์เป็นหนังสือเจ็ดเล่มโดยย่อ ถ้าจะเอาแบบพิสดาร เฉพาะคัมภีร์มหาปัฏฐานอย่างเดียว หากขยายออกอย่างเต็มๆ ไม่ต้องใส่ไปยาลใหญ่ เนื้อหาเต็มที่เลยนั้น จะต้องพิมพ์ถึงสามล้านเล่ม ธรรมที่พระพุทธเจ้านำไปเทศน์บนสวรรค์ใน ๓ เดือนนั้น หากเทศน์ให้มนุษย์ฟัง คงฟังกันไม่ทันแน่นอน (ในเวลา ๓ เดือนของมนุษย์ เท่ากับ ๓.๓๖ นาที บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์)

เนื้อหาโดยย่อของพระอภิธรรมจะได้ฟังกันโดยในงานศพ จะสวดพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ คัมภีร์ละ ๑ จบ เช่น คัมภีร์ธัมมสังคณี ตั้งแต่ กุสะลา ธัมมา อะกุสะลา ธัมมา อัพ๎ยากะตา ธัมมา กะตะเม ธัมมา กุสะลา ฯ ยัส๎มิง... ไปจนถึงคัมภีร์สุดท้าย คือมหาปัฏฐานหรือปัฏฐาน เริ่มตั้งแต่ ...เหตุปัจจะโย อารัมมะณะปัจจะโย ...อะวิคะตะปัจจะโยติ นั่นคือเป็นการแสดงทั้ง ๗ คัมภีร์โดยย่อเฉพาะหัวข้อ

เมื่อพระพุทธเจ้าแสดงเฉพาะหัวข้อโดยย่อแก่พระสารีบุตรแล้ว พระสารีบุตรก็เอาไปขยายความออกไป จากแบบย่อๆ ไปเป็นระดับกลาง เช่น จากหัวข้อธรรมในพระอภิธรรมปิฎก ซึ่งขึ้นต้นด้วยบทแรกว่า กุสะลา ธัมมา อะกุสะลา ธัมมา อัพ๎ยากะตา ธัมมา ฯ (ธรรมที่เป็นกุศลก็มี ธรรมที่เป็นอกุศลก็มี ธรรมไม่เป็นทั้งกุศลและอกุศลก็มี) ขยายต่อไปเป็น สุขายะ เวทะนายะ สัมปะยุตตา ธัมมา, ทุกขายะ เวทะนายะ สัมปะยุตตา ธัมมา, อะทุกขะมะสุขายะ เวทะนายะ สัมปะยุตตา ธัมมา... (ธรรมที่ประกอบด้วยความรู้สึกเป็นสุขก็มี ธรรมที่ประกอบด้วยความรู้สึกเป็นทุกข์ก็มี ธรรมที่ประกอบด้วยความรู้สึกไม่สุข ไม่ทุกข์ก็มี)

การศึกษาพระอภิธรรมในประเทศไทย

ก่อนสมัยอยุธยา ไทยเราก็รู้จักพระอภิธรรมแล้ว เช่น มีหนังสือไตรภูมิพระร่วง ที่นิพนธ์โดย

สมุดข่อย - พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์
ที่มาของภาพ: http://dhamma-media.blogspot.com/2017/10/blog-post_10.html

พระเจ้าลิไท ซึ่งกล่าวถึง จิต เจตสิก และรูป ในสมัยอยุธยาก็เป็นที่ชัดเจนว่ามีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมขึ้น สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยให้เรียนพระอภิธรรมในชั้นสูงสุด คือ "บาเรียนเอก" (คำว่าบาเรียน เปลี่ยนเป็นเปรียญในสมัยรัชกาลที่ ๕) ยังปรากฏหลักฐานคือตำราเก่าๆ สำหรับการศึกษาพระอภิธรรมยุคอยุธยาที่มีภาพสี่สีแสดง จิต เจตสิก รูป และนิพพาน วัดใดก็ตามที่มีการเรียนการสอนอยู่ในสมัยอยุธยา วัดนั้นจะมีหนังสือพระอภิธรรรมยุคสมัยอยุธยาอย่างที่วัดปรมัยยิกาวาส หรือที่วัดจากแดงก็มีวัดที่เก่าแก่อื่นๆ ก็มี

สมัยก่อนโน้น ชั้นนักธรรมตรี ก็จะมีเรียนพระอภิธรรม ในชื่อว่า **วิชาปรมัตถธรรม ๔** (หมายถึง จิ เจ รุ นิ) แต่ตอนหลังหาคนสอนได้ยากก็ตัดวิชานี้ออกไป นี่แสดงว่า จริงๆ สมัยอยุธยามีเรียนพระอภิธรรม ปัจจุบันก็เหลือหนังสือเรียนอยู่ตามวัดเก่าแก่ หรือถ้าไปดูในหนังสือ*พระไตรปิฎกฉบับปุ้ย แสงฉาย อนงคาราม ของสำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี* จะเห็นโลโก้ของพระไตรปิฎกชุดนี้ พิมพ์อักษรย่อว่า จิ *เจ* รุ *นิ* อยู่ในหนังสือทุกเล่มของชุดนี้

โลโก้ อักษรย่อ จิ เจ รุ นิ จากพระไตรปิฎกฉบับปุ้ย แสงฉาย อนงคาราม

ที่มาของภาพ : http://www.ตู้พระไตรปิฎก.com/IMG-2018/palicanon-18000-3.jpg

พระอภิธรรมไม่ได้มาจากพม่า

บางคนเข้าใจว่าพระอภิธรรมในไทยได้มาจากพม่า แต่ไม่ใช่เช่นนั้น คือหลังจากหลายคัมภีร์ของไทยหายสาบสูญไปในปลายสมัยอยุธยา และไม่มีผู้สืบทอด และแม้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกในต้นยุครัตนโกสินทร์ที่ทำให้พระพุทธศาสนารุ่งเรืองต่อไปได้ และมีตำรา ๒ เล่ม คือ อภิธัมมัตถสังคหะ แปลไว้อย่างพิสดาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๐ และหนังสืออภิธรรมฉบับสมบูรณ์พิมพ์ในปี พ.ศ. ๒๔๗๐ การศึกษาสืบทอดความรู้พระอภิธรรม ก็ยังจำกัดในหมู่คณะสงฆ์ในวงแคบๆ ทั้งยังหาคนสอนได้ยาก ก็มีคนสอนอยู่บ้าง เช่น อาจารย์สาย สายเกษม, อาจารย์แนบ มหานีรานนท์ พระทิพย์ปริญญา และท่านอื่นๆ แค่สอนกันเอง ยังไม่เป็นทางการ ยังไม่มีคนรู้จักมาก จนในช่วง พ.ศ. ๒๔๙๐ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสโภ) วัดมหาธาตุฯ จึงฟื้นฟูการศึกษาพระอภิธรรมอย่างจริงจัง โดยขอให้รัฐบาลพม่าส่งผู้เชี่ยวชาญพระอภิธรรมมาช่วยสอนในประเทศไทย จึงได้ครูดีๆ มาจากพม่า เช่น ท่านอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ (ซึ่งมาเป็นอาจารย์ของหลวงพ่อพระครูธรรมธรสุมนต์) จนมีการเปิดสำนักเรียนพระอภิธรรมตามวัด เช่นที่วัดระฆังฯ วัดมหาธาตุฯ วัดสร้อยทองฯ และอีกหลายสิบวัด ในจังหวัดต่างๆ การเรียนพระอภิธรรมก็เริ่มขยายออกไปกว้างขวาง เป็นที่รู้จักกันมากขึ้น

ทำไมบางสำนักจึงบอกว่าไม่ต้องเรียนอภิธรรมเพราะเรียนยาก เสียเวลา

คนที่คิดอย่างนั้นอาจจะสันโดษ แต่จริงๆ ในเรื่องของธรรมะไม่ควรสันโดษ ทุกวันนี้ฝรั่งเขาค้นคว้าเรื่องยากๆ กันทุกวัน คิดค้นสิ่งใหม่ พระอภิธรรมนั้น นับเป็นวิทยาศาสตร์ทางด้านรูปนาม เป็นวิทยาศาสตร์เชิงพุทธที่ละเอียดมาก

รูปธรรมคืออะไร นามธรรมคืออะไร **วิทยาศาสตร์เชิงพุทธก็อยู่ในพระอภิธรรมนั่นแหละ** แล้ววิทยาศาสตร์ยากไหม...ยาก แต่ถึงยาก ถ้าเราไปเรียนแล้วก็มีประโยชน์ จริงๆ แล้ว ถ้าเราเข้าใจยิ่งเห็นประโยชน์มากๆ เรียนวิทยาศาสตร์แล้วก็ไม่ได้เป็นนักวิทยาศาสตร์กันทุกคนหรอก เป็นนักวิทยาศาสตร์นับจำนวนคนได้ แต่เขาสามารถไปคิดค้นอะไรต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษยชาติออกมาได้มากมาย

พระอภิธรรมก็เช่นเดียวกัน เรียนยาก แต่ถ้าเรียนแล้ว เราจะเข้าใจเรื่องรูป เรื่องนาม โดยเฉพาะเวลาไปงานศพ จะมีคำที่กล่าวในตอนที่ทอดผ้าบังสุกุล ที่มัคคนายกจะบอกว่า *"ขอให้ท่านเจ้าภาพถือผ้าบังสุกุลไว้นะครับ แล้วว่าตามผม....นามะรูปัง อะนิจจัง นามะรูปัง ทุกขัง นามะรูปัง อะนัตตา หนึ่ง สอง สาม วางผ้าครับ"* ทุกคนก็วางผ้า

นามะรูปัง นามรูปคืออะไร...ไม่มีใครถาม *นามะรูปัง ทุกขัง* นามรูปเป็นทุกข์ คืออะไร...ไม่มีใครถาม แต่ถ้าเข้าใจอภิธรรม จะเข้าใจนามรูป นามก็คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รูปก็คือ รูปธรรม ๒๘ ชนิด เมื่อเข้าใจนามรูป เวลาปฏิบัติลำดับญาณ จะมีญาณลำดับหนึ่งที่เรียกว่า *นามรูปปริจเฉทญาณ* ญาณที่เห็นแจ้งรูป เห็นแจ้งนาม แยกรูปแยกนามได้ เป็นญาณลำดับแรกก่อนจะไปถึง*สัมมสนญาณ* (ญาณที่ ๓) ตาเห็นไตรลักษณ์ และเป็นพื้นฐานของการเจริญวิปัสสนาเพื่อเข้าถึงปัญญาขั้นสูงต่อไป

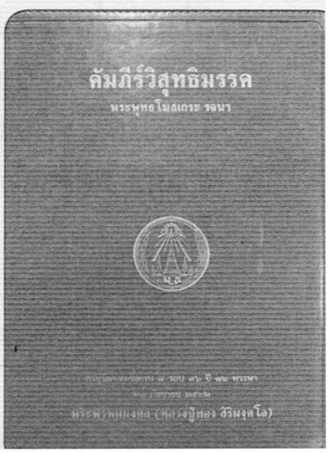
ในมุมมองของนักภาวนา การรู้จักพระอภิธรรมจะช่วยให้เข้าใจสภาวธรรมดีขึ้นอย่างไรบ้าง

การเรียนพระอภิธรรม ถ้าเรียนเข้าใจแล้ว การเข้าใจสมถะก็ชัดเจน สมถกรรมฐาน ๔๐ วิธีก็เข้าใจ วิปัสสนาก็เข้าใจชัดเจน คือ พระอภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉท จะชี้แจงเรื่องสมถะและวิปัสสนากรรมฐานไว้อย่างชัดเจน ใครที่บอกว่าไปปฏิบัติไปภาวนาเลย ไม่ต้องเรียนพระอภิธรรมก็ได้ นั่นก็คือ เขาจะไม่กระจ่างในเรื่องสมถะและวิปัสสนา เพราะสมถะ มีบัญญัติเป็นอารมณ์ แต่วิปัสสนามีรูปนาม มีปรมัตถธรรมเป็นอารมณ์ อารมณ์ของสมถะคือบัญญัติ ๔๐ วิธี แต่อารมณ์ของวิปัสสนาคือปรมัตถ์ ได้แก่ รูป นาม เพราะฉะนั้น ถ้าไปเจริญวิปัสสนา แต่ไม่เข้าใจปรมัตถ์ ไม่เข้าใจรูปนาม ก็ไปไม่ถึงวิปัสสนา ก็จะได้แค่สมถะ และแม้แต่สมถะ หากเราไม่เข้าใจ อารมณ์ของสมถะก็จะไม่ทราบชัดเจนเช่นกัน

แต่คนที่เรียนอภิธรรมด้วย จะเข้าใจสมถะอย่างชัดเจน เข้าใจวิปัสสนาอย่างชัดเจน เข้าใจวิปัสสนาญาณอย่างชัดเจน ถ้าอยากได้ฌานก็ทำสมถะ อยากได้บรรลุมรรคผลนิพพานก็เจริญวิปัสสนา อยากจะไปทางไหน ก็เลือกได้อย่างกระจ่างชัด

***พระอภิธรรม* กับ *วิสุทธิมรรค* ถ้าต้องเลือกเรียนอะไรจำเป็นมากกว่า หรือควรเรียนอะไรก่อน**

ให้มองอย่างนี้ว่า *อภิธรรม*นั้นเป็น grammar เป็นโครงสร้างไวยากรณ์ ส่วน*วิสุทธิมรรค* เป็น usage เป็นการใช้อภิธรรม ว่าจะเอาอภิธรรมมาใช้อย่างไร คนที่อ่านวิสุทธิมรรค และปฏิบัติธรรมด้วย ถ้าจะให้ได้ผลดี จะต้องไปเรียน*อภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉท*ไว้ เป็น grammar ก่อน ส่วน usage ที่เป็นการใช้อภิธรรมนั้นคืออะไรล่ะ *วิมุตติมรรค*ก็ดี *วิสุทธิมรรค*ก็ดี *ปฏิสัมภิทามรรค*ก็ดี มรรคทั้งสามนี้ เป็น usage สรุปคือ ควรเรียนอภิธรรมก่อน

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ กับ อภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉท เกี่ยวข้องกันอย่างไร

บทสวดอภิธรรม ธัมมสังคณี

กุสลา ธมฺมา คำแปล สภาวธรรมที่เป็นกุศล

อภิธัมมัตถสังคหะ บทว่า กุสลา ได้แก่ กุศลจิต ๒๑ ดวง

บทว่า ธมฺมา ได้แก่ เจตสิก ๓๘ ประการ ที่เข้าเกิดร่วมจิต ๒๑ ดวง เป็นวิญญาณขันธ์

เจตสิก ๓๘ เป็นเวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์

พระอภิธรรม ๗ คัมภีร์นี้ พระอนุรุทธเถระที่ไปศึกษาอภิธรรมที่ศรีลังกา เป็นผู้นำมาคัดย่อแยกแยะ จัดลำดับความในพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ให้ จากเรื่องง่ายขึ้นไปหายาก อันกลายมาเป็นคัมภีร์ **"พระอภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉท"** ที่เราเรียนกันในปัจจุบัน

ดังนั้น อภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉท ก็คือบทเรียนที่ย่อจากพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ มาทำเป็น ๙ ปริจเฉท เพราะถ้าจะเรียนพระอภิธรรมปิฎกทั้งหมด ให้ครบ ๗ คัมภีร์ทีเดียวก็คงเข้าใจได้ยากมาก ท่านจึงย่อทั้งหมดลงมาให้เป็น ๙ ปริจเฉท ปริจเฉทก็คือเป็นตอน ปริจเฉทที่หนึ่งว่าด้วยเรื่องจิต ปริจเฉทที่สอง ว่าด้วยเรื่อง เจตสิกเป็นต้น

อภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉท จึงทำให้พอเข้าใจพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ ได้อย่างตื้นๆ ง่ายๆ เพื่อเป็นพื้นฐานให้ไปเรียนต่อแบบลงลึกได้ง่ายขึ้น เพราะพอเรียนอภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉทแล้ว เท่ากับได้เรียนเนื้อหาโดยย่อของพระอภิธรรมมาแล้ว พอจะเข้าไปเรียนคัมภีร์ใหญ่ที่ยากมากลึกมาก ละเอียดมาก ก็จะเข้าใจได้ง่ายขึ้น จะไปเรียนคัมภีร์แรกคือ คัมภีร์ธัมมสังคณี ก็มีพื้นฐานพอรู้เรื่องแล้ว จะไปเรียนคัมภีร์วิภังค์ ก็พอรู้เรื่องแล้ว หรือจะไปเรียนคัมภีร์ปัฏฐาน คัมภีร์สุดท้าย ก็พอรู้เรื่องแล้ว เพราะเรียนเนื้อหาโดยย่อมาแล้วใน *อภิธัมมัตถสังคหะ ๙ ปริจเฉท*

การย่อให้เข้าใจง่ายเป็นพื้นฐาน ก็มีสำหรับพระไตรปิฎกเช่นกัน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์เยอะมาก อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ จึงย่อพระไตรปิฎกมาให้ *เป็นพระไตรปิฎกฉบับประชาชน* หรือวินัยปิฎก มีตั้ง ๕ เล่ม ๕ คัมภีร์ มันยากย่อให้เหลือสักเล่มเดียวได้ไหม ก็ได้ นั่นคือ *วินยสังคหะ* พระสูตรก็เช่นกัน ย่อให้เหลือเล่มเดียวก็คือ *วิสุทธิมรรค*

สรุปว่า ชาวพุทธควรเรียนพระอภิธรรมหรือไม่

ควรเรียน จะเห็นปัญญาของพระพุทธเจ้า ได้เห็นว่าพระพุทธองค์มีพระปรีชาญาณลึกซึ้งมาก จะเห็นว่าความยิ่งใหญ่แห่งพระสัพพัญญุตญาณเป็นอย่างนี้ๆ แล้วก็จะมองทะลุบัญญัติ มองเห็นปรมัตถ์ บางทีเราก็ใช้คำว่ามองข้ามช็อต คนนี้มองได้แค่ช็อตนี้ แต่คนนี้มองได้มากกว่านี้ แต่พอได้ไปเรียนพระอภิธรรมแล้ว ก็มาอ่านพระสูตรเล่มแรก คือ ทีฆนิกาย ในพรหมชาลสูตร จะเห็นได้ว่าพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์ลึกซึ้งมาก ใครคิดอย่างไร พระองค์ดักความคิดได้หมด และยังมองได้กว้าง ได้ลึกกว่านั้นอีก เพราะฉะนั้น ควรเรียนพระอภิธรรมเพื่อให้เห็นปัญญา โดยเฉพาะปัญญาขั้นพื้นฐาน คือแยกรูปแยกนาม และได้เห็นปัญญาขั้นสูง คือ เห็นพระสัพพัญญุตญาณของพระองค์ที่ลึกซึ้งสุดและเห็นความลึกซึ้งของพระธรรมเป็นต้น

พระอภิธรรมเรียนยาก จริงหรือไม่

ก็เหมือนจะยากนะ แต่พอเข้าไปเรียนจริงๆ ไม่ยากอย่างที่คิดหรอก มีวิธีการ มีเทคนิค หรือนวัตกรรมด้านการเรียนที่ช่วยได้มาก อาตมาก็เคยเรียนนะ ตั้งแต่ตอนเป็นสามเณร อายุสัก

๑๒ - ๑๓ ตอนแรกเรียนนักธรรมอย่างเดียว เรียนสมัยก่อนก็ไม่รู้เรื่อง คือหนังสือนักธรรมตรีทั้งเล่มท่องได้หมดเลย แต่ไม่เข้าใจ แต่พอไปเรียนพระอภิธรรมชั้นจูฬตรี แล้วก็มาเรียนนักธรรมตรีกลับเข้าใจธรรมะดี เข้าใจธรรมะลึกซึ้งขึ้น พอไปเรียนพระอภิธรรม ปริจเฉท ๑ - ๒ - ๓ ชั้นจูฬตรี จูฬโท จูฬเอก แล้วก็เรียนนักธรรมด้วย ระหว่างที่เรียนนักธรรมกับพระอภิธรรมไปพร้อมๆ กัน ช่วยให้เข้าใจธรรมะดีมากเลย พอเข้าใจธรรมะก็เทศน์เป็นตั้งแต่ยังเป็นสามเณร

เรียนพระอภิธรรม ทำไมต้องพูดถึงองค์ธรรม

ก็คือพระสูตรจะพูดถึง*บุคคลบัญญัติ* พูดถึงภายนอก แต่พระอภิธรรมจะพูดถึง*สภาวะปรมัตถ์*ที่อยู่ข้างใน คือองค์ธรรม ถ้าจะเปรียบว่าพระสูตรพูดถึงเรือนร่าง พระอภิธรรมก็พูดถึงชีวิตที่อยู่ข้างในเรือนร่างนั้น ก็คือถ้าเป็นคนคนหนึ่ง มองข้างนอกจะเห็นรูปร่าง คือพระสูตร แต่เรือนร่างนี้มีชีวิตนะ ไม่ได้เป็นศพ มีชีวิตอยู่ ก็แสดงว่าข้างในมีพระอภิธรรม คือมีองค์ธรรม ซึ่งก็คือตัวสภาวธรรมนั่นเอง ที่เรียกว่า*พระธรรมขันธ์*ทั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ที่นับไปทีละข้อๆ นั่นแหละ เรียกว่า *องค์ธรรม* เช่น *สติ* เป็นธรรมะบทหนึ่ง ก็เป็นองค์ธรรมองค์ธรรมหนึ่ง *วิริยะ* ก็เป็นธรรมะหมวดหนึ่งและ เป็นองค์ธรรมองค์ธรรมหนึ่ง *ปัญญา* ก็เป็นองค์ธรรมองค์ธรรมหนึ่ง *ศรัทธา* เป็นธรรมะบทหนึ่งและ เป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งด้วย

องค์ธรรม คือตัวสภาวธรรม เรือนร่างหรือเปลือกข้างนอกที่เห็นนั้น เป็นพระสูตร ในแง่หนึ่งก็เหมือนเราเรียนศาสนพิธี บางทีเรามองว่า เป็นชาวพุทธทำไมไปติดอยู่แค่ศาสนพิธี ศาสนพิธีนั้นเป็นเพียงเปลือกของพระศาสนา เปลือกเหมือนไม่มีค่า *แต่กระพี้และแก่นจะคงอยู่ได้ ก็ต้องอาศัยเปลือก* ถ้าเปลือกมันลอกไปแล้ว เนื้อของกระพี้จะเปื่อยเน่าได้ง่าย ถูกมดแมงเข้าไปเจาะต้นไม้ก็ตาย เปลือกก็เหมือนศาสนพิธี หุ้มอยู่ชั้นนอก แก่นข้างในอยู่ได้เพราะมีเปลือกหุ้มอยู่ พระสูตรก็เช่นเดียวกัน ช่วยให้เราเห็นภายนอก แต่พระอภิธรรมที่อยู่ข้างใน จะอยู่ได้ต้องอาศัยพระสูตร และถ้าจะเห็นถึงแก่นของพระสูตรได้ ก็ต้องเจาะให้ลึกถึงพระอภิธรรม

การอธิบายหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ควรเอาหลักพระอภิธรรมมาช่วยอธิบายด้วยใช่ไหม

ถ้าเราเอาหลักพระสูตรอย่างเดียวนั้น เราจะสร้าง *"ศรัทธา"* ได้ และถ้าจากพระสูตรแล้วดึงเข้าสู่พระอภิธรรม จะสร้าง *"ปัญญา"* ได้ด้วย กระบวนการแสดงธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นมีลำดับดังนี้ *"อาทิกัลยาณัง มีความงามในเบื้องต้น, มัชเฌกัลยาณัง มีความงามในท่ามกลาง, ปะริโยสานะกัลยาณัง มีความงามในที่สุด"* ความงามในเบื้องต้นคือ *"ศีล"* มองเห็นตอนแรกเห็นท่านมีข้อวัตรเรียบร้อย น่าเลื่อมใส นี่คือเห็นความงามในเบื้องต้นแล้ว มองอีกที เห็นท่านสำรวม ท่านมี *"สมาธิ"* คือเห็นความงามในท่ามกลางแล้ว ลึกลงไป ท่านมี *"ปัญญา"* ด้วยเป็นความงามในที่สุด สรุป **วินัยปิฎกคือศีล ความงามเบื้องต้น พระสูตรคือสมาธิ ความงาม**

พระอภิธัมมัตถสังคหะ

1. จิตตสังคหวิภาค
2. เจตสิกสังคหวิภาค
3. ปกิณณกสังคหวิภาค
4. วิถีสังคหวิภาค
5. วิถีมุตตสังคหวิภาค
6. รูปสังคหวิภาคและนิพพาน
7. สมุจจยสังคหวิภาค
8. ปัจจยสังคหวิภาค
9. กัมมัฏฐานสังคหวิภาค

(1–8)
- ตัวทุกข์
- ได้แก่ขันธ์ 5

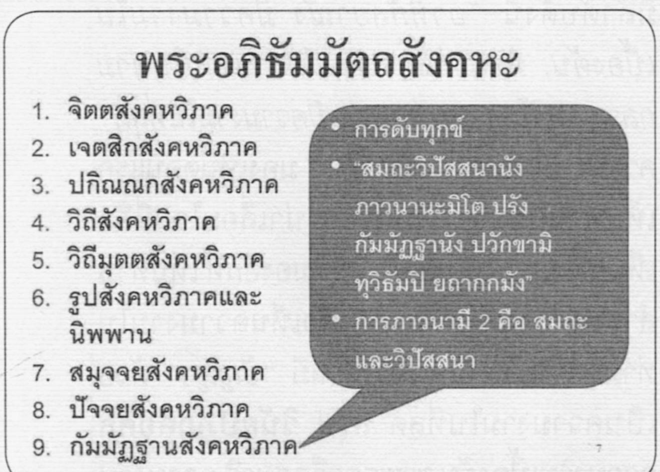
(9)
- การดับทุกข์
- ได้แก่ สมถะ-วิปัสสนา

ในท่ามกลาง และพระอภิธรรมคือปัญญา ความงามในที่สุด

เพราะฉะนั้น ถ้าจะแสดงให้ญาติโยมมองเห็นความงามในเบื้องต้น พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระวินัยเคร่งครัด มองแล้วน่าเลื่อมใส นั่นคือความงามในเบื้องต้น พอเข้าไปสนทนากับท่าน ท่านมีสมาธิดี นั่นคือท่านมีพระสูตร ทำให้เกิดสมาธิ เมื่อเข้าไปสัมผัส รับพลังของสมาธิหรือพลังของเมตตา พลังของพรหมวิหาร ๔ ก็เกิดศรัทธา แต่เมื่อสนทนาไปเรื่อยๆ ได้เห็นรูป เห็นนาม เห็นความจริงภาคบัญญัติ เห็นความจริงภาคปรมัตถ์ เกิดปัญญาขึ้นมา นั่นคือข้างในท่านมีปัญญาลึกซึ้ง ก็คือเห็นความงามในที่สุด ซึ่งก็คืออริยสัจทั้ง ๔ แล้วก็ดึงเข้าสู่ลำดับญาณ นั่นแหละคือ ความงามในที่สุดของพระธรรม

มีผู้กล่าวว่า การศึกษาพระอภิธรรม ทำให้เราขาดความเชื่อมโยงกับสังคมและเพื่อนมนุษย์ เพราะไม่กล่าวถึงธรรมะบางหมวด เช่น สังคหวัตถุ ๔ หรือสาราณียธรรม ๖ จะอธิบายตรงนี้อย่างไร

ธรรมะชุดสังคหวัตถุ ๔ (ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา สมานัตตตา) จริงๆ ก็มีอยู่ในพระอภิธรรม คือ "**อโลภะ**" ความไม่โลภ ที่ทำให้เกิด ***"ทาน"*** แล้วในพระอภิธรรมก็มี "**อโทสะ**" ความไม่โกรธ

ที่ทำให้เกิด ***"ปิยวาจา"*** และ **"ปัญญา"** นี่ก็คือ ***"การสงเคราะห์ การไม่ถือตัวไม่ถือตน มองเห็นประโยชน์ในที่สุด"*** บทเรียนพระอภิธรรม อาจจะมองเห็นว่าไม่มีสาราณียธรรม ไม่มีโน่น ไม่มีนี่เลย แต่สำหรับพระอภิธรรมก็คือ เรียนผ่านจุดนี้ไปแล้ว

คนที่ไปเรียนพระอภิธรรมก็มีสังคหวัตถุ ๔ มีสาราณียธรรม ๖ แต่สังคหวัตถุ ๔ ก็ดี สาราณียธรรม ๖ ก็ดี เป็นแค่โลกียสมบัติ คือ มนุษย์สมบัติ สวรรคสมบัติ ส่วนพระอภิธรรมนี้ เป็นโลกุตตรสมบัติ เพราะฉะนั้น ไม่ใช่ว่าพระอภิธรรมไม่มีโลกียสมบัตินะ แต่มันผ่านจุดนั้นมาแล้ว เปรียบเหมือนว่า เราจะไปเชียงใหม่ต้องผ่านอยุธยา ผ่านนครสวรรค์... สุดท้ายก็จะถึงเชียงใหม่

คนเรียนพระอภิธรรม เหมือนดูถูกคนที่ไม่รู้ลึกซึ้ง ไม่ได้เรียนพระอภิธรรมว่าไม่รู้อะไร

ก็เป็นบางคน แบบนี้เรียกว่า **วางใจในการเรียนไม่ถูก** คือ การวางใจของผู้เรียน ไม่ว่าจะเรียนบาลี เรียนอภิธรรม หรือเรียนพระไตรปิฎกก็แล้วแต่ จะมีการวางใจอยู่สามขั้น เรียกว่า **ปริยัติมี ๓ ประเภท** คือ

๑. อลคัททูปมปริยัติ (ปริยัติเปรียบด้วยอสรพิษร้าย) เรียนเหมือนจับงูพิษที่หาง คือเรียนเพื่อลาภ สักการะ เพื่อยศ เพื่อชื่อเสียง เพื่อให้คน

อื่นมารับรองเรา ยอมรับเราว่ารู้มากกว่าคนอื่น ฉันเป็นคนคงแก่เรียน เรียนธรรมะ รู้มากกว่าคนอื่น

๒.นิสสรณัตถปริยัติ (ปริยัติเพื่อประโยชน์แก่การสลัดออก) เรียนเพื่อน้อมไปปฏิบัติเพื่อหลุดพ้น คนเหล่านี้จะไม่ดูถูกเหยียดหยามใคร ยิ่งเรียน ยิ่งรู้ ยิ่งปฏิบัติ ยิ่งรู้

๓. ธัมมภัณฑาคาริกปริยัติ (ปริยัติเปรียบด้วยขุนคลัง) คือ เรียนธรรมะแบบพระอริยะ คือเป็นพระอรหันต์แล้ว แต่มาเรียนเพื่อสืบทอดแบบเป็นขุนคลัง เพื่อรักษาพระไตรปิฎกให้อยู่ได้

ตราบใดที่วางใจเป็นอลคัททูปมา เรียนเพื่อสุตมยปัญญา ไม่ต้องพูดถึงพระอภิธรรมหรอก บางคนแค่เรียนบาลีนิดหน่อยก็เกิดทิฏฐิมานะแล้ว แค่เรียนบาลีก็สามารถดูถูกคนที่ไม่ได้เรียนว่าไม่รู้เรื่องอะไรเลย หรือโยมเรียนวิทยาศาสตร์เก่งมากเลย ก็มองว่าพวกพระเณรเรียนแต่ธรรมะไม่รู้เรื่องวิทยาศาสตร์เลย คือคนที่เขาเรียนศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งมาแล้วเก่งมาก ถ้าเขาวางใจไม่ถูกก็จะเกิดทิฏฐิมานะ คือ หนึ่ง ถือตัว สอง ดูถูกคนอื่น นี่เป็นเรื่องปกติของชาวโลกที่ยังเรียนด้วยสุตมยปัญญา

แต่ถ้าเขาเรียนแล้วน้อมไปเพื่อจินตามยปัญญา คือเรียนไปแล้วเพื่อพิจารณาเหตุ พิจารณาผล เพื่อพิจารณารูปนาม วันไหนจินตามยปัญญาเกิด พฤติกรรมเขาก็จะเปลี่ยนไป เขาไม่ดูถูกไม่เหยียดหยามใครแล้ว มีแต่จะมองแต่โทษของตนเองว่า กิเลสตัวไหนที่ตนยังละไม่ได้ จะจัดการกิเลสเหล่านั้นอย่างไร แล้วจะสงเคราะห์ผู้อื่นให้เรียนรู้ ละกิเลสได้อย่างไร ชักนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตามเพื่อหลุดพ้นได้อย่างไร

และถ้าวันไหนเรียนเพื่อภาวนามยปัญญาด้วย ตอนนั้นก็จะมีประโยชน์ทั้งหมดเลย คือจะละกิเลสได้

การเรียนอภิธรรม มีอุปสรรคอะไรที่ต้องระวัง

ควรเรียนแบบ *นิสสรณัตถปริยัติ* น้อมใจเพื่อสลัดกิเลส เรียนเพื่อเอามาปฏิบัติให้หลุดพ้น มองว่า ระบบการสอบนั้น เป็นเพียงเพื่อให้ไปเรียนต่อชั้นสูงกว่านี้ได้ อย่าไปเอาการสอบมาเป็นเกณฑ์ว่า ฉันจบพระอภิธรรมบัณฑิตมา ฉันได้เอทุกชั้นนะ ถ้าอย่างนั้นจะเป็นการเรียนแบบอลคัททูปมา เรียนแล้วดึงเราตกต่ำ อันนั้นเพียงแค่สุตมยปัญญา แต่ไม่ว่าวิชาไหนก็ตาม ถ้าเราขาดจินตามยปัญญา ขาดโยนิโสมนสิการ มันทำให้เกิดทิฏฐิมานะขึ้นเป็นปกติ แต่ถ้าเราเรียนด้วยการวางใจถูกต้อง พระอภิธรรมจะมีประโยชน์มากๆ

วัดจากแดงจะทำหลักสูตร "พระอภิธรรม made easy" เหมือน Pali made easy หรือไม่

"พระอภิธรรม made easy" พระอภิธรรมเรียนง่าย อาตมาก็เคยสอนคู่กับ*อาจารย์ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์* และถ่ายทำขึ้นยูทูปไว้ ชื่อพระอภิธรรมเบื้องต้น ทำให้เข้าใจพระอภิธรรมง่ายๆ พอเข้าใจพระอภิธรรมง่ายๆ แล้ว ต่อไปก็ไปเรียนยากขึ้นไปตามลำดับ ที่วัดจากแดงเราก็เปิดสอนพระอภิธรรมเหมือนกัน สอนครบทั้ง ๙ ชั้นเลย และเปิดสอนแบบใครใคร่สอบก็สอบ ใครไม่ใคร่สอบก็ไม่ต้องสอบ เรียนแบบอยากรู้เฉยๆ โดยไม่ต้องสอบก็ได้

สแกน QR code นี้ ฟังไฟล์เสียง "พระอภิธรรม made easy" โดยโหลด app. SoundCloud

สำนักเรียนอื่นที่สอนพระอภิธรรม

ปัจจุบันมีหลายสำนักที่สอนพระอภิธรรม เช่น ใน กทม. มีวัดมหาธาตุฯ วัดระฆังฯ วัดศรีสุดาราม วัดยานนาวา วัดแถวสมุทรปราการ ก็ไม่ใช่มีวัดจากแดงที่เดียว วัดหัวคู้ก็เปิดสอน ในต่างจังหวัดก็มี เช่น วัดท่ามะโอ จ.ลำปาง เดี๋ยวนี้มีการเปิดการเรียนการสอนพระอภิธรรมกันมากหลายแห่ง

ฝากถึงท่านผู้อ่านที่กำลังตัดสินใจจะเรียนพระอภิธรรม

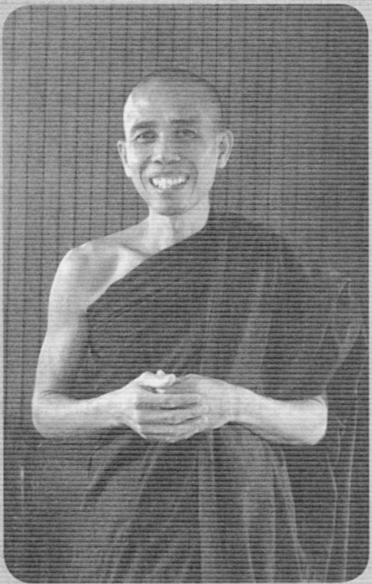
ถ้าโยมอยากจะปฏิบัติให้กระจ่างชัด ควรเรียนพระอภิธรรม ๑. เข้าใจเรื่องสมถะอย่างชัดเจน ๒. เข้าใจเรื่องวิปัสสนาอย่างชัดเจน ๓. เข้าใจเรื่องจริตอย่างชัดเจน ๔. เวลาปฏิบัติแล้ว ใครสอนสมถะกับวิปัสสนาคู่กันก็รู้ ใครสอนสมถะอย่างเดียวก็รู้ ใครสอนวิปัสสนาอย่างเดียวก็รู้ จะไม่สับสนเกี่ยวกับเรื่องของการปฏิบัติ เมื่อเรียนอภิธรรมเข้าใจแล้ว สามารถนำไปใช้ได้ จะมีประโยชน์มากๆ

บทความนี้ เป็นประโยชน์กับผู้อ่านมาก ชาวพุทธที่ไม่เข้าใจว่าพระอภิธรรมสำคัญอย่างไร ก็จะได้ให้ความสำคัญและตั้งใจศึกษาพระไตรปิฎกในส่วนที่สำคัญนี้ ให้สมกับที่พระพุทธเจ้าได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณประทานไว้ให้

การเรียนอภิธรรมที่เมียนมาเปรียบเทียบกับไทย

พระมหาสาราดี ลี สิกฺขานนฺโท

ปัจจุบันศึกษาอยู่ที่วัดตาตะนะอะเลียงยอง ร่างกุ้ง เมียนมา

การศึกษาพระอภิธรรมที่ประเทศไทยต่างกันอย่างไรบ้าง

ในฐานะอาตมาเคยศึกษาพระอภิธรรมจากประเทศไทยมาบ้าง แล้วมาเรียนต่อที่พม่า จะเห็นความแตกต่าง ตรงที่การท่องหนังสือ คือที่พม่า ถ้าเรียนพระอภิธัมมัตถสังคหะ ลำดับแรก เขาจะให้ท่องเป็นภาษาบาลีให้จำได้แม่นยำก่อน เมื่อจำบาลีได้แล้ว ท่านอาจารย์จะอธิบายเนื้อหาในบาลีทีหลัง เมื่ออธิบายเนื้อหาในอภิธัมมัตถสังคหะเสร็จแล้ว อาจารย์ท่านจะเอาหนังสือฎีกาจ่อ (ไทยเรียกหนังสือคู่มือ) มาสอนต่อ

ที่พม่า ไม่ว่าจะเรียนพระอภิธัมมัตถสังคหะ หรือจะเรียนพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์ก็ตาม อาจารย์ท่านจะเอาเล่มบาลีมาสอนทั้งหมด ถ้าเราจำบาลีและเข้าใจความหมายในบาลีได้แล้ว เท่ากับเข้าใจในพระอภิธรรมได้ประมาณ ๕๐ หรือ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ไปแล้ว ที่เหลือสามารถศึกษาในฎีกาต่อ ส่วนการเรียนที่ไทยเราก็รู้กันอยู่แล้ว จะขอไม่พูดถึงนะครับ.

สรุปว่า ถ้าอยากจะเรียนพระอภิธรรมให้เข้าใจง่าย ต้องมีพื้นฐานภาษาบาลีมาพอสมควรถึงจะสนุกในการเรียน เจริญพร

ธรรมปริทัศน์

ความเข้าใจเรื่อง การศึกษาพระอภิธรรม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

จากบันทึกคำตอบของเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) มีเมตตาตอบคำถาม คุณกฤดิ ปันยารชุน วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๔

ต้นฉบับจดหมายที่กราบเรียนถาม ความดังนี้

ขอกราบนมัสการพระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ

ผมขอรบกวนถามคำถามท่าน ๒ ข้อครับ

ข้อ ๑ อยากรู้ความจริงเกี่ยวกับพระอภิธรรมปิฎก

ก. พระอภิธรรมปิฎกเป็นคำตรัสสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดหรือไม่ครับ

ข. ถ้าไม่ ส่วนใดเป็น และส่วนใดไม่เป็น คำตรัสสอนของพระพุทธองค์ ในบทความชื่อว่า *"วิธีศึกษาค้นคว้าพระไตรปิฎก"* ของ เสถียรพงษ์ วรรณปก มีอยู่ตอนหนึ่งเขียนไว้ว่า *"มีหลักฐานอีกแห่งหนึ่ง พระโมคคัลลีบุตรได้แต่งกถาวัตถุ ในคราวที่ทำสังคายนาครั้งที่ ๓ และกถาวัตถุ ถูกผนวกเข้าเป็นหนึ่งในอภิธรรม ๗ คัมภีร์ แสดงว่า พระไตรปิฎกเพิ่งจะมาครบสมบูรณ์ในพระพุทธศาสนาในพุทธศตวรรษ ที่ ๓ นี้เอง"* บทความข้างบนนี้ ถ้าเชื่อถือได้ ก็จะช่วยให้ชาวพุทธแยกได้ถูกว่า คัมภีร์ใดในพระอภิธรรมปิฎก ถือได้ว่าเป็น "พระศาสดาแทนพระองค์" แต่ถ้าบทความข้างบนเชื่อถือไม่ได้ พวกเราชาวพุทธที่รู้จริง จะต้องโต้แย้งอย่างไร เพื่อกันภัยที่มีต่อคำสอนของพระศาสดา

ข้อ ๒ อยากศึกษาพระอภิธรรมปิฎก เพื่อช่วยให้เกิดปัญญา เห็นทางไปสู่พระนิพพาน

ก. ผมมีความสนใจที่จะศึกษาพระไตรปิฎก โดยจะเน้นส่วนที่เป็นพระอภิธรรมปิฎกก่อน เพราะมีเนื้อหาที่ลึกซึ้ง ใช้เวลาศึกษามาก และทราบว่ายากกว่าอีก ๒ ปิฎก ผมตั้งใจจะใช้ความรู้จากการศึกษาพระอภิธรรมปิฎกให้เป็นประโยชน์แก่ตน และเพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ ผมจึงขอคำแนะนำจากพระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ ว่า ผมควรศึกษาพระอภิธรรมปิฎกโดยวิธีใด ถึงจะเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงเนื้อหาทั้งหมดที่มีอยู่นั้น

ข. เมื่อเดือนมิถุนายนของปีนี้ ผมได้เรียนจบหลักสูตรชั้นที่ ๑ ที่เรียกว่า ชั้นจูฬอาภิธรรมิกะตรี ที่อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย (อชว.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหลักสูตรที่รจนา โดย **พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ** ชาวพม่า จากคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหปกรณ์ ที่แต่งโดย **พระอนุรุทธาจารย์** ถ้าผมจะเรียนให้จบหลักสูตรนี้ จะใช้เวลา ๗ ปี เพื่อเรียนถึงชั้นที่ ๙ แล้วได้เป็นอภิธรรมบัณฑิต ผมขอกราบเรียนถามพระเดชพระคุณหลวงพ่อฯ ว่า หลักสูตรดังกล่าวข้างต้นนี้ จะให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อผมโดยแท้จริงหรือไม่ สมควรที่จะเรียนต่อไปอีก ๗ ปีเต็มหรือไม่ครับ

ผมกราบขอบพระคุณ และขอกราบนมัสการพระเดชพระคุณหลวงพ่อ ด้วยความเคารพอย่างสูง

กฤดิ ปันยารชุน

พระเจ้าอโศกมหาราชทรงจับสึกพระอลัชชี และเริ่มปฏิรูปเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จดหมายตอบคุณกฤดิ ปันยารชุน

วันอังคารที่ ๒๐ - วันพุธที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔

เจริญพร คุณกฤดิ ปันยารชุน โดยสาราณียธรรม

อาตมาตกลงใจว่า เลื่อนเรื่องอื่นออกไป รีบตอบคำถามของคุณกฤดิก่อน แต่ขอตอบรวบรัด เมื่อยังประสงค์ความกระจ่างในข้อไหน ค่อยขยายภายหลัง ดังนี้

ข้อ ๑ ความจริงเกี่ยวกับพระอภิธรรมปิฎก

ก) พระอภิธรรมปิฎกเป็นคำตรัสสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดหรือไม่

ข้อนี้ ตอบได้อย่างน้อย ๒ แง่ คือ

๑. ถ้าแยกรายคัมภีร์ ก็พูดได้ชัดว่า กถาวัตถุ (พระไตรปิฎก เล่ม ๓๗) หมดทั้งคัมภีร์ ท่านบอกกันไว้ชัดเจน ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา เช่น

อรรถกถาก็เล่าไว้ว่า ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาที่เจริญสืบมา ได้แตกแยก เกิดเป็นนิกายแล้ว ถึง ๑๘ นิกาย ครั้งนั้น วัดมีลาภบริบูรณ์ เดียรถีย์ปลอมบวชมาก เอาคำสอนของพวกตนเข้ามาปะปนสอนพระพุทธศาสนาที่ผิดเพี้ยน

เมื่อเรื่องเป็นอย่างนี้ พระสงฆ์จึงตกลงทำสังคายนา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕ และในการนี้ พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ ได้เรียบเรียงคัมภีร์กถาวัตถุขึ้น เพื่อระงับปรัปวาท และชี้ชัดลงไปว่าคำสอนของนิกายต่างๆ ผิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างไร

ตามที่กล่าวนี้ *กถาวัตถุ* ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ ๕ ในพระอภิธรรมปิฎก จึงเป็นผลงานของพระสาวก คือ *พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ* ดังที่เล่ามานั้น

๒. ถ้าแยกเนื้อความในคัมภีร์เดียวกัน ว่าส่วนไหนเป็นพุทธพจน์ ส่วนไหนไม่ใช่ ก็แยกยาก แต่แน่นอนว่า ในอภิธรรมปิฎกนั้น ท่านยกเอาคำสอนของพระพุทธเจ้ามาแสดง แต่แสดงแบบยกมาโดยตรงบ้าง จับเอาสาระมาแสดงบ้าง

ที่ยกพุทธพจน์มาโดยตรง ก็ยกมาจากพระสูตร (ในพระสุตตันตปิฎก) นั่นเอง แหล่งใหญ่ คือ สังยุตตนิกาย โดยเฉพาะเล่ม ๑๖ - ๑๙ เพราะเต็มไปด้วยพุทธพจน์เกี่ยวกับปรมัตถธรรมหรือคำตรัสแสดงสภาวธรรม และโพธิปักขิยธรรม ที่เป็นหลักปฏิบัติเพื่อเข้าถึงปรมัตถ์ คือพระนิพพาน

ท่านยกพุทธพจน์มาตรงๆ แต่ตัดคำที่เป็นชื่อบุคคล สถานที่ และเหตุการณ์ออกไป เพราะอภิธรรมแสดงเฉพาะธรรมแท้ๆ หรือเนื้อธรรมเท่านั้น (เช่น "ภิกฺขเว" ที่ตัดออกไป)

ตัวอย่างที่เห็นง่าย คือ *คัมภีร์วิภังค์* (พระไตรปิฎกเล่ม ๓๕ เป็นเล่มที่ ๒ ของพระอภิธรรมปิฎก) ซึ่งคำอธิบายธรรมแต่ละเรื่อง แยกเป็นส่วน

แผนภูมิโครงสร้างของอภิธรรมปิฎก

แจกแจงแบบพระสูตร เรียกว่า *สุตตันตภาชนีย์* กับส่วนที่แจกแจงเนื้อความแบบอภิธรรม เรียกว่า *อภิธรรมภาชนีย์*

ท่านเริ่มต้นด้วยสุตตันตภาชนีย์ คือนำพุทธพจน์เกี่ยวกับเรื่องนั้นที่มีในพระสูตร ยกมาตั้งก่อน เช่น ในตอนที่อธิบายเรื่องขันธ์ ๕ (ขนฺธวิภงฺค) ก็ยกพุทธพจน์ที่แสดงหลักเรื่องขันธ์ ๕ ขึ้นมาวางให้ดู (ตัดคำที่เป็นชื่อบุคคล สถานที่ เป็นต้น ออกไปอย่างที่บอกแล้ว) แล้วอธิบายความหมายตามแนวพระสูตร เป็น *สุตตันตภาชนีย์*

เสร็จแล้ว จึงตามมาด้วยอภิธรรมภาชนีย์ ซึ่งจำแนกแจกแจงเรื่องขันธ์ ๕ นั้นตามแนวอภิธรรมโดยวิเคราะห์ขันธ์ ๕ นั้น แตกแง่มุมออกไป เช่น จำแนกตามมาติกา ที่อภิธรรมตั้งเป็นแบบไว้ให้ดูตั้งแต่ต้น ก่อนจะเข้าอภิธรรมปิฎก (มาติกา คือ แม่บท เช่น ธรรมที่ตั้งเป็นหัวข้อหลักว่า เหตู...นเหตู...สเหตุกา...อเหตุกา ฯลฯ)

เท่าที่อธิบายมานี้ คิดว่าคงจะตอบได้บ้างแล้วสำหรับคำถามแรกที่ว่า *"พระอภิธรรมปิฎกเป็นตามคำตรัสสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทั้งหมดหรือไม่ ?"*

ข) ถ้าไม่ ส่วนใดเป็น และส่วนใดไม่เป็นคำตรัสสอนของพระพุทธองค์ ?

คำตอบในข้อ ก) ข้างต้นนั้นคิดว่า ใช้ตอบคำถามในข้อ ข) นี้ได้ด้วย หรือตอบทั้ง ก) และ ข) พร้อมไปด้วยกันแล้ว

แต่ในข้อ ข) นี้ ยากตรงที่ว่า จะชี้หรือระบุเด็ดขาดลงไปว่า ข้อความนั้นๆ ตรงนั้นๆ เป็นคำตรัส ข้อความนี้ๆ ตรงนี้ๆ ไม่ใช่คำตรัส ถ้าจะตอบให้ถึงขั้นนี้ คงรับรองได้ยาก ส่วนที่ระบุได้ว่ามีอันเดียวกับพระสูตรตรงนั้นๆ ก็มีมาก แต่ที่ไม่พบตรงกันทีเดียวในพระสูตร แต่จะตัดสินให้เด็ดขาดว่าไม่เป็นคำตรัส ก็คงต้องคิดแบบคิดแล้วคิดอีก

อย่างคัมภีร์**กถาวัตถุ** ที่เล่ามาแล้ว ก็ชัดว่า **พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ เป็นผู้เรียบเรียง** ไม่ใช่พระพุทธเจ้าตรัส **แต่ในสายของคำสอนท่านก็ถือกันเป็นหลัก คล้ายอย่างพุทธพจน์เลยทีเดียว**

ทำไมจึงถือการสำคัญถึงอย่างนั้น ท่านก็อธิบายทำนองว่า ในทุกข้อพิจารณา หรือในทุกกรณี *พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระไม่ได้พูดเอง แต่ท่านยกเอาพุทธพจน์ในพระสูตรนั่นเองมาบอก* เช่นว่า ลัทธินี้ นิกายนี้ สอนว่าอย่างนี้ ผิด หรือไม่ตรงตามพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่าดังนี้ๆ *เพราะฉะนั้น ตัวเนื้อความในกถาวัตถุนั้น ก็คือพุทธพจน์นั่นเอง เพียงแต่เป็นข้อที่ยกมาให้ดูตรงตามกรณีเฉพาะเป็นเรื่องๆ ไป*

ถ้าจะเปรียบเทียบ ก็เหมือนกับคำตัดสินของศาล โดยเฉพาะคำวินิจฉัยของศาลฎีกา ศาลก็ตัดสินคดีตามตัวบทกฎหมายที่มีอยู่แล้วนั่นเอง และเป็นผู้นำตัวบทกฎหมายนั้นมาใช้ มาอ้าง มาแสดง มาตัดสิน อย่างเป็นมาตรฐาน เป็นแบบอย่างให้ใช้ และอ้างอิงต่อไปได้ด้วย

การที่คนนับถือคำตัดสินของศาลนั้น ที่จริงไม่ใช่นับถือตัวศาลที่ตัดสิน แต่นับถือการที่ศาลตัดสินได้ตามตรงแท้ตามตัวบทกฎหมาย คือตัวบทกฎหมายนั่นเองเป็นตัวตัดสิน ตัวบทกฎหมายอาศัยศาลเป็นที่สำแดงตัวในการตัดสินคดี คำหรือความที่ศาลว่า หรือข้อสรุปที่ศาลตัดสินออกมานั้น ก็คือความหมายที่ถือได้ว่า ถูกต้องแน่แท้ของตัวบทกฎหมายนั้น คัมภีร์อภิธรรม ดังเช่น กถาวัตถุก็ได้รับความนับถือ (ดัง) เป็นพุทธพจน์ ตามนัยที่ว่านี้อย่างหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง เราจะนับถือคัมภีร์อภิธรรม ดังเช่น กถาวัตถุ อย่างเด็ดขาดหรือไม่ก็ตาม แต่การศึกษาพุทธพจน์ ที่กถาวัตถุนั้นยกมาอ้าง แสดงและศึกษาวิธีที่ท่านนำมาอ้าง หรือนำมาใช้ตัดสินในกรณีนั้นๆ ก็ย่อมเป็นประโยชน์ในการเล่าเรียนพุทธพจน์อย่างแน่นอน จึงไม่มีอะไรที่น่ากลัวว่าจะเป็นภัย

การที่จะมอง จะเข้าใจคัมภีร์ทั้งหลาย อย่างเช่นอภิธรรมปิฎกนี้ ขอให้นึกถึงชีวิตของพระสงฆ์และบรรยากาศในวัดแต่ครั้งพุทธกาล พระภิกษุส่วนหลักนั้นออกบวชเข้ามาสู่สังฆะด้วยศรัทธา ใฝ่ศึกษา อยากได้สดับ อยากศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้า ใจรออยากรู้คำสอนครั้งใหม่ๆ เมื่อตนได้ไปฟังมาเองก็ตาม ครูอาจารย์บอกให้ หรือ

บรรยากาศการศึกษาธรรมในสมัยพุทธกาล

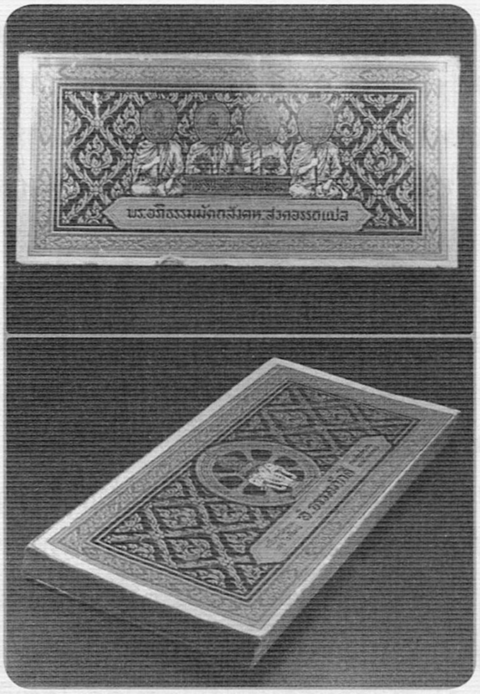
เพื่อนสพรหมจารีนำมาเล่าก็ตาม ยามไปในที่สงัด นั่งใต้ร่มไม้ ก็สาธยายคำสอนนั้น และยกขึ้นพิจารณาทำความเข้าใจ เมื่อถึงโอกาส ที่พบปะประชุมกัน เช่น ในอุปัฏฐานศาลา (ที่ต่อมาเรียกว่า ธรรมสภา) ถึงแม้ในคราวที่มิได้ฟังเพิ่มจากพระพุทธเจ้า ไม่ได้ทูลถามพระองค์ ก็ยกข้อธรรมขึ้นมาถกเถียง มาสากัจฉากัน

โอกาสที่ทุกรูปจะได้สดับโดยตรงจากพระพุทธเจ้าย่อมไม่อาจเป็นไปได้ แต่ครูอาจารย์และเพื่อนสพรหมจารี ตั้งแต่ที่เป็นพระเถระลงมาก็เป็นกัลยาณมิตรได้อย่างดี

โดยเฉพาะพระมหาสาวกทั้งหลาย อย่างพระสารีบุตร พระมหาโมคคัลลานะ พระมหากัสสปะ พระมหากัจจายนะ เป็นต้น ล้วนมีศิษย์อยู่ในสำนักมากมาย ดังที่รู้กันอยู่แล้วว่า **วันเวลาในสังฆะคือกาละแห่งสิกขา** คือการศึกษา ทั้งเล่าเรียนและปฏิบัติ เป็นปัจจัยสืบเนื่องต่อตามกันไป

เมื่อประชุมกัน พระอาจารย์สอน อธิบายและขยายความ คลายความสงสัย ไขข้อติดขัดข้องใจต่างๆ มีการนำหลักธรรมโน้นมาโยง มาจับหลักธรรมนี้ เช่น ขันธ์ ๕ จับเข้ากับอายตนะ ๑๒ หรือกับอินทรีย์ทั้งหลายบ้าง มีการวิเคราะห์ธรรมเหล่านั้น ตามแนวไตรลักษณ์ ให้เห็นสุญญตาบ้าง ตามนัยเหตุปัจจัย ให้เห็นปัจจยาการบ้าง

พระมหาสาวกอธิบายพุทธพจน์พุทธธรรมแก่ศิษย์และบรรดาผู้ศึกษา กาลนานผ่านไปๆ ก็เกิดเป็นการจัดวางระบบการอธิบาย ทำแบบนั้นแนวนี้ขึ้นมา และก็คงมีการทูลถามทวนความ รับพระดำรัส ยืนยันรับรองจากพระพุทธเจ้า หรือตรวจสอบเป็นครั้งคราว ตามวาระในวิถีของการศึกษาไปๆ มาๆ คำสอนที่แจ้งอธิบายของพระมหาสาวกบางท่าน ก็เป็นที่นับถืออย่างสูง รับกันไว้เป็นหลัก สำหรับใช้ศึกษาทำความเข้าใจในพุทธพจน์

พระอภิธัมมัตถสังคหะ

ดังคำไขขยายความ ที่ถือกันว่าเป็นของพระธรรมเสนาบดีสารีบุตร ซึ่งอธิบายพุทธพจน์อันเป็นพระสูตรจำนวนหนึ่งในสุตตนิบาต ได้รับการจัดเป็นคัมภีร์ในพระไตรปิฎก เรียกว่านิทเทส (ในพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย ยาว ๑,๐๕๙ หน้า) และในสายของพม่าจัดเปฏโกปเทสและเนตติปกรณ์ ที่ถือว่าเป็นของพระมหาสาวก ผู้นำแห่งแดนทักขิณาบถ คือพระมหากัจจายนะ เข้าเป็นคัมภีร์ในพระไตรปิฎกด้วย

พระดำรัสที่ทรงตอบข้อสงสัยปลีกย่อยกระจายทั่วไป ก็ดี คำไขความชี้แจงของพระมหาสาวกแก่บรรดาศิษย์ ที่รับไว้ใช้และถ่ายทอดกันมาในการศึกษาพุทธพจน์อันมากมาย ก็ดี ที่ไม่ถึงขั้นจะจัดเป็นคัมภีร์หนึ่งๆ ในพระไตรปิฎก ก็สืบต่อมาในรูปที่เรียกว่าเป็นอรรถกถา (พึงแยกให้ถูกว่า อรรถกถา คือคำหรือข้อความ ที่อธิบายพุทธพจน์ ไม่ใช่เรื่องที่เล่าประกอบ ซึ่งเสริมเพิ่มเข้า และติดมาเป็นอรรถกถา)

เมื่อมองตามวิถีชีวิตแห่งการศึกษาของสังฆะ ในบรรยากาศอันสงบวิเวกของอารามและวิหาร จะเห็นได้ว่า คัมภีร์อภิธรรมก็สามารถเกิดขึ้นจากการศึกษาวิเคราะห์วิจัยหลักธรรมลึก ละเอียด และโยงสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบด้วยการหาความแจ่มแจ้งชัดเจน ของเหล่าพระสาวกที่ทูลถาม แยกแยะ ตรวจสอบทบทวน โดยการทรงตอบ อธิบายขยายไขความ แจกแจงและการทรงยอมรับของพระพุทธเจ้า สะสมประมวลขึ้นมา แม้ว่านี่เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน แต่ด้วยวิธีนี้ ก็ย่อมถือกันได้ว่า **นี่เป็นพุทธพจน์**

ข้อ ๒ อยากศึกษาพระอภิธรรมปิฎก เพื่อให้เกิดปัญญา เห็นทางไปสู่พระนิพพาน

ก) สนใจจะศึกษาพระไตรปิฎก โดยเริ่มที่พระอภิธรรมปิฎก ซึ่งได้ทราบว่ายากที่สุดก่อน เพื่อใช้ความรู้พระอภิธรรมเป็นประโยชน์แก่ตนและช่วยเพื่อนมนุษย์ จึงขอคำแนะนำวิธีศึกษาพระอภิธรรมปิฎกเพื่อให้เข้าใจเนื้อหาทั้งหมดอย่างลึกซึ้ง

ข) เรียนจบชั้นอภิธรรมปิฎกตรีแล้ว ควรหรือไม่ที่จะเรียนต่อไป ๗ ปี ให้จบหลักสูตร (ตามแนวคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ) ๙ ปี เป็นอภิธรรมบัณฑิต จะได้ความรู้ที่เป็นประโยชน์โดยแท้หรือไม่ ?

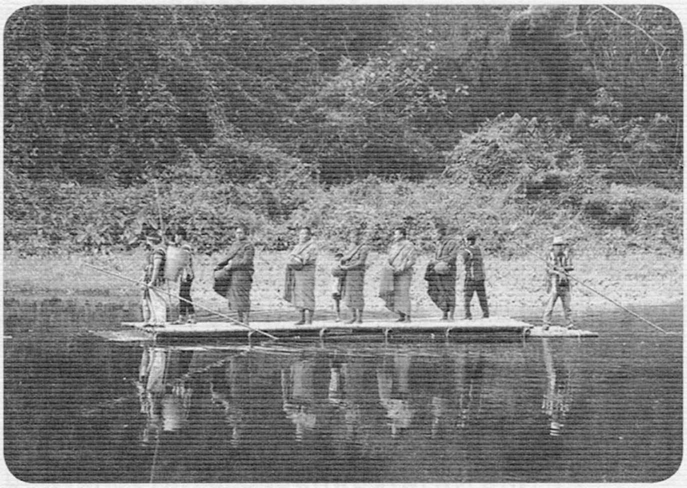
คำถาม ๒ ข้อนี้โยงกัน จึงขอตอบพร้อมไปด้วยกัน และจะไม่ตอบโดยตรง เพียงให้ข้อพิจารณา เพื่อท่านผู้ถามจะได้คิดคำตอบเอง และขอพูดแยกเป็น ๒ ตอน คือ *ประโยชน์ของการศึกษาพระอภิธรรม* กับ *วิธีศึกษาพระอภิธรรม*

การศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งหมด ซึ่งรวมถึงการศึกษาพระไตรปิฎก อันมีพระอภิธรรมปิฎกอยู่ด้วยนั้น พูดสั้นๆ ว่า **ศึกษาธรรม** มีจุดหมายในที่สุด ก็เพื่อดับกิเลส ดับทุกข์ ทำนิพพานให้ประจักษ์แจ้งถึงบรมสุข และช่วยคนอื่นให้ทำได้อย่างนั้นด้วย หรือพูดอีกอย่างหนึ่งว่า **เพื่อพาตนและช่วยคนอื่นให้ข้ามพ้นวัฏสงสาร**

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธรรมนั้นอุปมาเหมือนแพ สำหรับใช้ข้ามสายน้ำไปยังฝั่งโน้น ทรงเปรียบเทียบว่า เหมือนบุรุษผู้เดินทางไกล พบห้วงน้ำใหญ่ ฝั่งข้างนี้ น่าหวาดระแวง น่ากลัวภัย แต่ฝั่งข้างโน้น ปลอดโปร่ง ไม่มีภัย ก็แล เรือ หรือสะพานสำหรับข้ามไป ก็ไม่มี บุรุษนั้นคิดได้ ก็เก็บรวมเอาท่อนไม้ กิ่งไม้ และใบไม้ มาผูกเป็นแพ แล้วอาศัยแพนั้น เพียรพยายามด้วยมือและเท้า ข้ามไปถึงฝั่งโน้นได้โดยสวัสดี

เป็นอันว่า ธรรมนั้นเหมือนแพที่ใช้ข้ามห้วงน้ำ ท่อนไม้ กิ่งไม้ เถาวัลย์ มีอยู่มากมาย คนที่รู้จักใช้ ทำแพเป็น และไม่มัวโอ้เอ้เถลไถล อาศัยวัสดุนิดหน่อย และเพียงไม่นาน ก็ข้ามฝั่งไป แต่ท่อนไม้ กิ่งไม้ เถาวัลย์ ไม่ว่าจะมีมากมายเท่าไร คนไม่รู้จักทำ ไม่รู้จักใช้ หรือรู้มาก แต่มัวโอ้เอ้เถลไถล วุ่นวายนอกเรื่อง เมื่อไรๆ ก็ไม่ไปสักที

การเล่าเรียนพระไตรปิฎก รวมทั้งพระอภิธรรมนี้ ที่เรียกว่าปริยัติ ก็เหมือนมารู้จักไม้ รู้จักทำ รู้จักใช้แพ ใช้พาย ใช้ถ่อ

พระธรรมเปรียบด้วยพ่วงแพพาข้ามฝั่ง

เคยยกไม้ไผ่เป็นตัวอย่าง คนหนึ่งจะข้ามน้ำอย่างที่ว่า พบไม้ไผ่ รู้แค่ว่าไม้ไผ่นี่เหมาะ ทำแพข้ามน้ำได้ดี หาไม้ไผ่มาได้ไม่กี่ลำ อุปกรณ์ เช่น พายที่ทำอย่างดี ก็ไม่มี แต่มีปัญญา สามารถใช้แค่มือเท้า ในเวลามิช้า ดังชั่วบัดเดี๋ยว เขาข้ามน้ำไปถึงฝั่งแล้ว

บางคนเรียนให้รู้ละเอียดลึกล้ำ กว้างขวางออกไปในเรื่องไม้ไผ่ เช่นว่า ไม้ไผ่นั้นแตกต่างกับไม้อื่นอย่างนั้นอย่างนี้ มีคุณสมบัติพิเศษอย่างไร มีต่างกันออกไปกี่พันธุ์ ไผ่พันธุ์ไหนเป็นอย่างไร อย่างไหนเหมาะสำหรับใช้งานอะไร ถ้าจะใช้ทำแพลอยน้ำ ไผ่พันธุ์ไหนลอยน้ำดี พันธุ์ไหนแช่น้ำอยู่ได้ทนทาน ถ้าใช้สารนี้ทาหรือแช่ จะช่วยให้แข็งแรงทนทาน หรือกันสัตว์เล็กที่เป็นอันตรายมาอาศัยหรือกัดกิน ฯลฯ ถ้าทำแพบรรทุกคนเท่านี้ควรทำแพขนาดไหน ใช้ไม้ไผ่ในปริมาณเท่าใด จะใช้อุปกรณ์ เช่น พาย ถ่อ หรือใบเรือ จะทำ จะผลิตขึ้นมาอย่างไร อาจจะถึงกับทำกิจการปลูกไม้เศรษฐกิจ หรือตั้งโรงงานใหญ่ขึ้นมา ผลิตเรือแพและอุปกรณ์เหล่านี้ขายเลยทีเดียว

ถึงตอนนี้ก็ขอให้คิดให้มองง่ายๆ คนหนึ่งมารู้แค่ว่าไม้ไผ่นี้ จะใช้พาข้ามน้ำไปได้ ไม่พูดไม่จาก็ทำแพพาตัวเองข้ามน้ำไปได้ ไม่ยากไม่ช้าเลย

ส่วนอีกคนหนึ่ง รู้เรื่องไม้ไผ่ให้พอที่จะทำแพใหญ่สักหน่อย ที่จะช่วยพาญาติเพื่อนพ้องไปด้วย บางคนหาความรู้ที่จะทำแพอย่างดี ชนิดที่พาคนข้ามไปได้มากมายโดยปลอดภัย แถมบรรทุกคนไปได้เที่ยวแล้วเที่ยวเล่า

บางคนเรียนรู้เรื่องไม้ เรื่องการผลิตพาหนะอย่างดี ถึงขั้นตั้งโรงงานผลิต คนอื่นได้อาศัยใช้พาหนะนั้นข้ามกันไปๆ แต่ตัวเขาเองที่รู้เชี่ยวชาญขนาดตั้งโรงงานผลิตนั้น ไม่เคยใช้แพหรือพาหนะข้ามน้ำไปไหนสักที

การเรียนปริยัติ จนถึงพระอภิธรรม ตลอดทั้งพระไตรปิฎก ก็คล้ายกับอุปมาที่ยกมานี้ บางคนพื้นดี มีโยนิโสมนสิการ แค่ฟังพระพุทธเจ้าตรัสนิดเดียว ก็กลายเป็นพระอริยะไปแล้ว บางท่านเจอคนบ้าเดินสวนทางมา ได้ยินคำที่คนบ้านั้นบ่นตนเองก็บรรลุอริยธรรม บางคนได้เรียนรู้มากขึ้นจึงจะเข้าถึงธรรมได้ บางคนสำหรับตนเรียนเท่านี้ก็ถึงแล้ว แต่ที่เรียนกว้างออกไป ก็เพื่อช่วยคนอื่นได้มากขึ้นด้วย

บางคนจะเรียนรู้มากสักเท่าไร ถึงจะเป็นคนดีก็ได้แค่เป็นเหมือน *"คนตาบอดถือตะเกียงช่วยส่องทางให้ประโยชน์แก่คนอื่นที่จะเดินไปในทางที่ถูกที่ดี"*

พูดให้สั้นว่า **การเรียนพระอภิธรรม ไม่จำเป็นสำหรับการตรัสรู้ แต่ก็ช่วยให้ได้ประโยชน์อื่นๆ ทั้งนี้ ต้องรู้จักเรียนด้วย**

มีข้อควรรู้ในเรื่องนี้ ๒ อย่าง ที่จะช่วยให้เข้าใจคำตอบชัดขึ้น คือ

ก.) การแสดงธรรมในพระสูตรกับในพระอภิธรรม

มีข้อควรรู้ในเรื่องนี้ ๒ อย่างที่จะช่วยให้เข้าใจคำตอบชัดขึ้น คือ

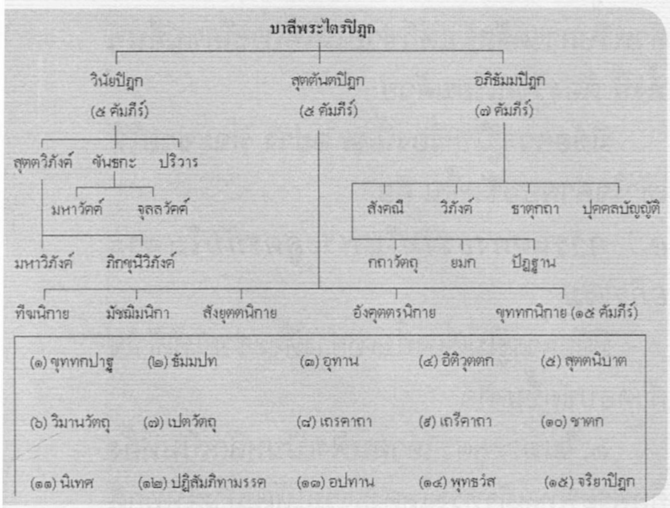
๑. ในพระสูตร เอาคนฟังเป็นหลักเป็นที่ตั้ง คือพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมให้เหมาะให้พอดีที่ผู้ฟังคราวนั้นๆ จะเข้าใจ ได้ประโยชน์ เพราะ

ฉะนั้น จึงทรงแสดงธรรมที่เหมาะ จะได้ผลแก่เขาตรงตามสถานการณ์ เข้ากับเรื่องราวที่แวดล้อมเกี่ยวข้อง และธรรมนั้นก็ทรงแสดงในระดับและในแง่มุมที่เขาจะเข้าใจได้ประโยชน์

ธรรมหลักเดียวกันหรือข้อเดียวกัน คราวนี้บุคคลนี้ หรือคนกลุ่มนี้มาฟัง ทรงแสดงแนวหนึ่งมีเรื่องราวประกอบอย่างหนึ่ง คราวโน้น บุคคลนั้นหรือคนกลุ่มนั้นมาฟัง ก็ทรงแสดงอีกแนวหนึ่งมีเรื่องราวประกอบอีกอย่างหนึ่ง คราวนี้ พระองค์ทรงแสดงธรรมข้อนี้แค่นี้ ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง บุคคลนั้นหรือคนกลุ่มนั้นเองนั่นแหละมาอีกครั้ง แต่เขามีพื้นฐานพร้อมมากขึ้น พระพุทธองค์ก็ทรงแสดงธรรมนั้น ต่างออกไปอีกระดับหนึ่ง ฯลฯ

ด้วยเหตุที่ว่ามานี้ ธรรมในพระสูตรจึงยักเยื้องไปตามวิธีพูด หรือขึ้นต่อวิธีนำเสนอ ดังที่ท่านเรียกว่าเป็น **"โวหารเทศนา"** และคล้อยตามภาวะของผู้ฟัง ที่มีอินทรีย์ มีจริต มีอัธยาศัยแตกต่างกันไปหลากหลาย ดังที่เรียกเป็น **"ยถานุโลมเทศนา"**

โดยนัยที่ว่ามา **ธรรมในพระสูตร จึงเป็นพยานของความเป็นพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงทศพลญาณ** นอกจากตรัสรู้ธรรมแล้ว ยังทรงรู้เข้าใจหมู่สัตว์ที่แตกต่างกันทั้งแนวตั้งและแนวนอน จำแนกได้เป็นระดับ เป็นประเภทต่างๆ (ทรงมีอินทริยปโรปริยัตตญาณและนานาธาตุญาณ, รู้บุคคล ๔ จำพวก ฯลฯ) อีกทั้งทรงสามารถจัดสรรแสดงธรรมให้เหมาะเข้ากับบุคคลและชุมชนที่แตกต่างกันเหล่านั้น

โครงสร้างพระไตรปิฎก (จากwww.slideshare.net/)

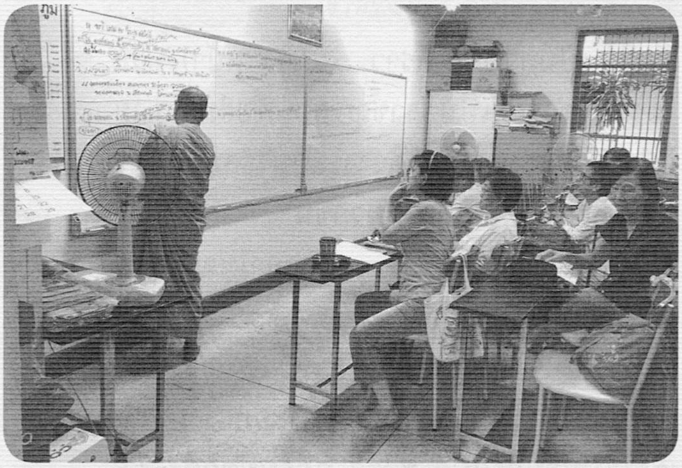
แต่ด้วยเหตุผลเดียวกันนี้เอง เราทั้งหลายซึ่งเป็นชนผู้เกิดภายหลัง **เมื่อมาศึกษาพระสูตรทั้งหลาย ก็คือมาฟังธรรมหลากหลาย ที่ทรงแสดงไว้ให้เหมาะกับคนอื่น (ไม่ใช่สำหรับเรา) ธรรมในพระสูตรนั้น จึงยากที่จะเผอิญตรงกันพอดีกับตัวเรา ก็ต้องรู้จักทำใจ ที่จะทำตัวให้พอดีที่จะทำความเข้าใจในธรรมนั้นๆ**

๒. ในพระอภิธรรม เอาเนื้อธรรมเป็นหลักเป็นที่ตั้ง คือ ในพระอภิธรรมนั้นท่านมุ่งจะแสดงความหมายของธรรมหลักนั้นๆ ข้อนั้นๆ ให้จบสิ้นไป โดยไม่คำนึงถึงใคร ไม่ห่วงใยว่า ผู้ใดจะฟังและเขาจะเข้าใจหรือไม่ เมื่อยกหลักธรรมใดขึ้นตั้งแล้วก็อธิบาย จำแนกแยกแยะ วิเคราะห์แจกแจงออกไปทุกแง่ทุกมุม ให้จบไปเป็นเรื่อง จึงเป็นลำดับและเป็นระบบ โดยไม่มีการกล่าวถึงบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ หรือเรื่องราวประกอบใดๆ ทั้งสิ้น จึงเรียกว่าเป็น **"ปรมัตถเทศนา"** (แสดงอัตถะสูงสุดหรืออรรถของสภาวะแท้ๆ) และเป็น **"ยถาธรรมเทศนา"** (แสดงตามเนื้อธรรม)

ตามที่กล่าวนี้ การศึกษาพระอภิธรรม ก็ดีมีประโยชน์มาก ช่วยให้รู้เข้าใจลึกละเอียด และศึกษาอย่างเป็นระบบ แต่เพราะไม่สัมพันธ์กับบริบทของสภาพที่เป็นอยู่ บางทีก็เกินจำเป็นบางทีไม่เข้ากับระดับของบุคคลนั้นๆ ในแง่มุมที่บุคคลนั้นๆ ผู้ต่างๆ กันไป ในโอกาสนั้นๆ จะเข้าใจและใช้ประโยชน์ ถ้าไม่รู้จักจัด ปรับ หรือ

เรียนรู้อย่างตระหนักเท่าทัน ก็อาจจะกลายเป็นฟั่นเฝือ หรือฟ่ามฟุ้งไปได้

อีกอย่างหนึ่ง การเรียนอภิธรรม ถ้าไม่มีกัลยาณมิตรที่ช่วยชี้ช่วยโยง ก็จะมีลักษณะดังที่ใช้คำสมัยใหม่ว่า เป็นการเรียนนอกบริบทของชีวิตและสังคม บางทีได้ความรู้ความเข้าใจแบบลอยๆ ไม่เข้าถึงสภาวะจริง และไม่เชื่อมโยงสู่การใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ดังจะเห็นว่าในการเรียนอภิธรรม ซึ่งมุ่งที่ปรมัตถ์ เรียนแต่สภาวะ จะไม่พูดถึงธรรมภาคปฏิบัติ ภาคจริยธรรมที่ออกมาสู่การสัมพันธ์ในสังคม กับสิ่งแวดล้อม ไม่มีธรรมอย่างสาราณียธรรม ๖ สังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำอย่างยิ่ง

ชั้นเรียน มหาอาภิธรรมิกะโท ณ อชว.

จึงต้องรู้จักศึกษาดังที่ว่าอย่างตระหนักเท่าทัน และจะดียิ่งขึ้น ถ้าได้กัลยาณมิตร หรือครูอาจารย์ ที่ถึงธรรม ทันคน ทันสถานการณ์ สามารถเอาธรรมมาโยงคนเข้ากับสถานการณ์ ให้จัดการชีวิตและสังคมตามธรรมได้ด้วย

ข) การเรียนธรรม เพื่อเผื่อใช้ และเพื่อเสริมการบำเพ็ญประโยชน์

ดังได้กล่าวแล้ว ในพุทธกาล เมื่อพระบรมศาสดายังดำรงพระชนม์อยู่ พระองค์ทรงแสดงธรรมให้เหมาะกับอินทรีย์และอัธยาศัยของบุคคล ทำให้ได้ผลอย่างที่ว่า ง่ายและรวดเร็ว จึงมีพระสาวกมากหลายท่าน ผู้ได้สดับธรรมที่เหมาะแก่ตน ซึ่งไม่มากเลย ก็ได้เป็นพระอรหันต์

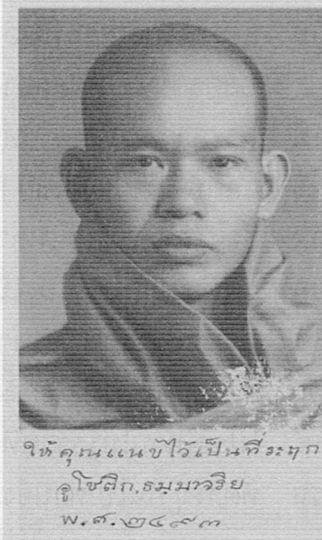
พระอรหันต์เหล่านี้ รู้ธรรมที่ยักเยื้องแสดงแค่ที่เหมาะกับตน เมื่อไม่มีกิจเพื่อตนเองแล้ว ท่านก็ปรารถนาจะทำประโยชน์แก่ผู้อื่น คือจะสั่งสอนชนทั้งหลาย ตั้งแต่ภิกษุสามเณร เป็นต้นไป แต่ท่านไม่รู้ธรรมที่จะแสดงให้เหมาะกับผู้คนที่ต่างๆ กันไป ท่านจึงสดับ เล่าเรียนคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างไม่รู้จักอิ่ม และเพราะท่านรู้แจ้ง เข้าถึงแก่นแท้ของธรรมแล้ว ก็เล่าเรียนได้ง่าย โดยนำสุตะมาประกอบการทำงาน สอนเพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่น ตลอดจนเพื่อทรงธรรมดำรงพระศาสนาไว้ ให้เป็นประโยชน์แก่มวลประชาที่จะเกิดตามมาภายหลัง

การเรียนธรรมของพระอรหันต์อย่างนี้ จะเป็นพระสูตร พระอภิธรรม หรือส่วนใดก็ตาม เรียกว่า **"ภัณฑาคาริกปริยัติ"** (ปริยัติของท่านผู้เป็นดุจขุนคลัง)

ทีนี้ หันมาดูพวกเราที่เกิดมาในยุคหลังนี้ ไม่มีองค์พระบรมศาสดาที่จะทรงแสดงธรรมจำเพาะให้เหมาะตรงจุด ที่จะเจาะเข้าถึงธรรมได้เร็วพลัน จะทำอย่างไร *ก็ใช้วิธีเรียนแบบเผื่อ* มีคำสอนธรรมที่ท่านประมวลกันไว้ ถ่ายทอดต่อกันมา ทั้งที่จัดวางเป็นระบบ และที่เป็นส่วนเสริมเติมประกอบ ก็เรียนเต็มระบบ และแถมส่วนเสริมส่วนประกอบ เท่าที่ทำได้ หรือตามกำลัง

ที่ว่าเผื่อนั้น *ก็เผื่อทั้งสำหรับตนเอง* เพราะไม่รู้ว่าส่วนไหนเหมาะจำเพาะแก่ตัว ก็พยายามเรียนให้ครบให้พอ และ*เผื่อเพื่อผู้อื่นด้วย* เพราะส่วนเต็มส่วนเสริมเติมนั้น เมื่อจะช่วยผู้อื่น ก็ใช้ทำประโยชน์แก่เขาได้ด้วย

อย่างที่ได้เปรียบเทียบว่า ตอนนี้ ไม่เอาแค่ว่าได้ไม้ไผ่มา รู้ว่าใช้ลอยน้ำไปได้ ท่านชี้ฝั่งบอกทางให้แล้ว เห็นอยู่ชัดๆ ก็ตรงไปเลย แต่คราวนี้ ทางไปฝั่งที่จะขึ้นตัวก็ยังไม่ชัด ท่านผู้ชี้ก็ไม่อยู่ จึงต้องเตรียมการเผื่อมากหน่อย ต้องหาทางหาความรู้ว่าไม้ไผ่อย่างไหน พันธุ์ใด เป็นอย่างไร ดีแง่ไหน ใช้ได้ให้ผลอย่างไร มีวิธีดูแลรักษาอย่างไร จะแช่น้ำ จะตากไว้ในที่แจ้ง มีปัญหาหรืออันตรายเกิดขึ้น เช่น มอดกิน ควรทำอย่างไร ฯลฯ การเรียนความรู้ลึก ละเอียด อย่างพระอภิธรรม ก็เหมือนความรู้แบบที่ว่านี้

"...พระอภิธรรมนี้ เป็นธรรมอันประเสริฐ สามารถทำให้ผู้ศึกษาเล่าเรียนมีความรู้ความเข้าใจได้ถูกต้องตามสภาวะ และสามารถแก้ความเห็นผิด ความเข้าใจผิด ความสงสัย ความกลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว ความไม่กลัวในสิ่งที่ควรกลัว ความละอายในสิ่งที่ไม่ควรละอาย ความไม่ละอายในสิ่งที่ควรละอาย เหล่านี้ เป็นต้น ให้ปราศจากไปเสียได้ กับทั้งเรื่องต่างๆ ที่ตนยังมีความสงสัยไม่เข้าใจ หรือเข้าใจผิดอยู่ที่เกี่ยวกับการฟัง การศึกษาในพระสูตรพระวินัยต่างๆ นั้น ถ้าได้ศึกษาให้เข้าใจดีในพระอภิธรรมทั่วไปแล้ว ย่อมสามารถทำให้หายจากความสงสัย มีการตัดสินได้โดยเด็ดขาด ความไม่เข้าใจก็กลับเข้าใจดีขึ้น ความเข้าใจผิดก็กลับเข้าใจได้ถูกต้อง เหล่านี้ เป็นผลที่เกิดมาจากการศึกษาพระอภิธรรมทั้งสิ้น..."

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ วันที่ ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๕
ปรมัตถโชติกะ ปริจเฉทที่ ๓ และปริจเฉทที่ ๗ หน้า ข

ค) ควรไหม ที่จะเรียนอภิธรรมอีก ๗ ปี ให้จบหลักสูตรอภิธรรมบัณฑิต

นี่คือที่ได้บอกไว้ว่า จะพูดเล่าความ เพื่อให้ท่านผู้ถามคิดคำตอบเอง มีข้อพิจารณาประกอบอีกบางอย่าง ที่อาจจะช่วยในการคิดคำตอบ

ในแง่หนึ่ง ตัวหลักสูตรนั้น เป็นไปตามมาตรฐาน แต่จะเหมาะ จะดีอย่างไร ย่อมสัมพันธ์กับระบบวิธีในการสอนด้วย

หลักสูตรการเรียนพระอภิธรรมในปัจจุบันนั้น รู้กันอยู่ว่า โดยทั่วไปใช้คัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะเป็นหลัก ไม่ได้เรียนโดยตรงจากอภิธรรมปิฎก

ตัวพระอภิธรรมแท้ ก็คือพระอภิธรรมปิฎก ที่เรียกให้แยกออกต่างหากได้ง่ายว่าอภิธรรม ๗ คัมภีร์ (สํ วิ ธา ปุ ก ย ป) จะเรียนตัวพระอภิธรรมปิฎกโดยตรงให้เจนจบคงแสนยาก (๗ คัมภีร์ เป็นภาษาบาลีราว ๖,๔๙๘ หน้า) พระโบราณาจารย์ผู้เป็นปราชญ์ สอนศิษย์มากมายก็ประมวลสาระ และจัดวางระบบวิธีสอนกันมาที่จะให้เรียนได้ผลโดยสะดวกขึ้น

ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐ (เวลาไม่แน่ลงไปว่ากันต่างๆ ในช่วง พ.ศ. ๙๕๐ - ๑๕๐๐) มีพระอาจารย์ผู้เป็นปราชญ์สำคัญเชี่ยวชาญในพระอภิธรรม ได้ประมวลสาระแห่งพระอภิธรรมปิฎกเขียนเป็นคัมภีร์สั้นๆ ชื่อว่า ***อภิธัมมัตถสังคหะ*** มี ๙ ปริจเฉท (๙ ตอน เป็นบาลีอักษรไทย ทั้งหมดประมาณ ๖๐ หน้า)

อภิธัมมัตถสังคหะ เป็นที่ยอมรับนับถือและนิยมใช้เป็นแบบในการเรียนพระอภิธรรม และมีพระอาจารย์รุ่นต่อๆ มาแต่งคัมภีร์อธิบาย เช่น อภิธัมมัตถวิภาวินี (ฎีกา) ซึ่งในหลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกบาลีของคณะสงฆ์ไทย ใช้เป็นแบบสำหรับวิชาแปลมคธเป็นไทย ของชั้นเปรียญธรรม ๙ ประโยค

บรรยากาศการสอบธรรมบาลีของสงฆ์ ที่สำนักเรียนวัดสามพระยาวรวิหาร

ได้บอกข้างบนว่า คัมภีร์ที่ใช้เป็นหลักนี้ ได้ประมวลสาระของพระอภิธรรมไว้อย่างดี แต่สาระที่ย่อนัก แค่ ๖๐ หน้านี้ ต้องโยงไปถึงเนื้อหาที่มากมายใหญ่หลวงตรงนี้ จะได้ผลหรือไม่อย่างไร ก็สัมพันธ์กับระบบวิธีในการสอน

ดังนั้น **ระบบวิธีในการสอนจึงสำคัญมาก** ในแง่ว่า สามารถสื่อสาระออกมาได้แค่ไหน โยงออกมาสู่ประโยชน์ ทั้งทางความรู้และการปฏิบัติเพียงไร และตรงนี้ในฐานะบุคคลภายนอก ไม่ได้รู้ลึกเข้าไปในระบบการสอนนั้น จึงบอกว่าพูดได้แค่ให้แนวพิจารณาที่จะหาคำตอบเอง

แง่ควรพิจารณาที่เกี่ยวกับระบบวิธีการสอนก็เช่นว่า

- ในการอธิบายขยายความ มีการโยงเข้าสู่เนื้อความในพระอภิธรรมปิฎก ให้เกิดความเข้าใจ เห็นที่มาทางไปแค่ไหนเพียงใด (เชื่อมกับพระสูตรได้ก็ยิ่งดี) เช่น การแจงสภาวะในพระอภิธรรมปิฎกเล่มแรก คือ ธัมมสังคณี (พระไตรปิฎก เล่ม ๓๔) มาจัดเป็นระบบของจิตและเจตสิก ในปริจเฉทที่ ๑ และ ๒ ของอภิธัมมัตถสังคหะอย่างไร จนกระทั่งเมื่อเรียนจบ ๙ ปริจเฉทแล้ว ก็ให้มองเห็นรูปความทั้งหมด ในพระอภิธรรมปิฎกทั้ง ๗ คัมภีร์ด้วย

- ในการอธิบายขยายความนั้น มีการโยงเข้ามาถึงสภาวะที่ประจักษ์อยู่ต่อหน้าหรือไม่ และโยงไปเข้ากับธรรมภาคปฏิบัติ ที่จะนำไปใช้แก้ปัญหา และทำประโยชน์ในชีวิต ในสังคมแค่ไหนเพียงไร

- ควรจะพูดคุย สนทนา ไต่ถาม ฟังความรู้ความคิดและทัศนคติต่อพระพุทธศาสนา ต่อวงพุทธบริษัท ต่อชีวิตและต่อสังคม ของท่านที่เรียนจบหลักสูตรเป็นบัณฑิตแล้ว สัก ๒ - ๓ ท่าน ให้มองจากปัญญาเทียบกับที่ใจของตนหาได้

ว่าจะตอบรวบรัด กลายเป็นยืดยาว แต่ตั้งไว้ว่ารวบรัดนั้น ก็ดี มิฉะนั้นจะไปกันใหญ่ เมื่อพูดมาถึงนี่ ก็หวังว่าจะช่วยให้ท่านผู้ถามมองเห็นแนวของคำตอบได้บ้าง

ขอเจริญพรและอนุโมทนา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต)

พระธรรมเทศนา

พระอาจารย์ชยสาโร (พระราชพัชรมานิต)

อหังการ มมังการ

ห้องเรียนแห่งกายและใจ

หลักสำคัญในพระพุทธศาสนาของเรา คือ การเรียนรู้จากประสบการณ์ ในการเรียนรู้จากประสบการณ์ ก็ต้องอาศัยการสังเกต เมื่อเราต้องการจะสังเกตประสบการณ์ต่างๆ เพื่อเก็บข้อมูลต่างๆ จากประสบการณ์จริง เราน่าจะเห็นความสำคัญของ **"สติ"** สติ ก็คือรู้อยู่กับสิ่งที่กำลังปรากฏอยู่ ไม่ปล่อยให้จิตใจหลงเพลินอยู่กับ "ความจำ" ที่เราให้ชื่อว่าอดีต ไม่เพลินอยู่กับอนาคต ซึ่งที่จริงแล้ว เป็นเรื่องของ *"ความคิด"* นั่นเอง หลงอยู่กับความคิด ก็คือหลงอยู่กับ *"อนาคต"* หลงอยู่กับความจำ ก็คือหลงอยู่กับ *"อดีต"*

เราพยายามอยู่ใน**ปัจจุบัน** ไม่ใช่ว่าการอยู่ในปัจจุบันเป็น*เป้าหมาย* แต่เป็น*เงื่อนไข* กล่าวคือ การอยู่ในปัจจุบัน คืออยู่ในห้องเรียน เพื่อศึกษาเพื่อเรียนรู้ประสบการณ์ของตน *"ประสบการณ์"* ก็เป็นศัพท์ที่เราแปลมาจากภาษาอังกฤษ คำว่า **experience** ภาษาบาลีไม่มีคำนี้ เพราะฉะนั้น ถ้าตั้งคำถามว่าภาษาบาลีไม่มีคำว่า experience เราจะกล่าวถึงอะไรบ้าง ก็น่าจะเป็นเรื่องของ ***"ขันธ์ ๕"*** นั่นเอง **experience ก็คือ ขันธ์ ๕** หมายถึงว่า สิ่งที่กำลังปรากฏอยู่ในกาย ในความรู้สึก ในความจำได้หมายรู้ ในความคิดต่างๆ ในความรับรู้ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ถ้าเรียกเป็นภาษาสมัยใหม่ว่า *ประสบการณ์* เราจะเรียนรู้จากประสบการณ์ จะเรียนรู้จากขันธ์ ๕

ประโยชน์ในการแบ่งประสบการณ์ออกเป็นขันธ์ ๕ คือ ความละเอียดในการสังเกต การแยกแยะเพื่อให้เห็นได้ชัดขึ้น **โดยไม่ลืมว่า...แท้ที่จริงแล้ว ขันธ์ ๕ นี้ แยกออกจากกันไม่ได้ แต่เป็นหมวดธรรมที่พระพุทธองค์ทรงแสดง เพื่อให้ง่ายต่อการศึกษาเท่านั้นเอง**

อหังการ มมังการ ต้นเหตุแห่งทุกข์

ในเมื่อเราดูขันธ์ ๕ หรือพูดอีกนัยหนึ่งคือ **กายกับใจ** นั่นเอง เราก็จะได้ข้อมูลหลายอย่าง ซึ่งบางอย่างอาจจะตรงกับที่เราคิดอยู่แล้ว ที่เรียกว่า common sense สามัญสำนึก แต่บางอย่างจะตรงกันข้าม ที่สำคัญที่สุดที่เราต้องสนใจสังเกต สนใจเรียนรู้ ก็คือสิ่งที่ภาษาบาลี มีศัพท์ที่ไม่มีในภาษาอื่นๆ มีเฉพาะในภาษาบาลี คำว่า ***"อหังการ"*** กับ ***"มมังการ"***

อหัง แปลว่า เรา

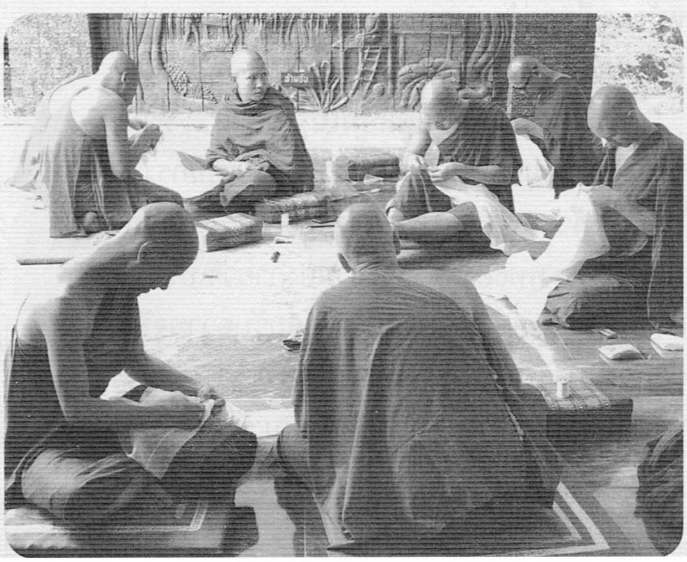
มมัง แปลว่า ของเรา

การะ ก็เหมือนกับกร เหมือนเกษตรกร **การ** แปลว่า ทำ

อหังการ คือการทำให้ความรู้สึกว่า ***"เรา"*** เกิดขึ้น

มมังการ คือการทำให้ความรู้สึกว่า ***"ของเรา"*** เกิดขึ้น

หมายความว่า ความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา ไม่ใช่ของตายตัวแน่นอน ที่มีอยู่ตลอดทุกลมหายใจเข้า ทุกลมหายใจออก ตลอดทั้งวัน **แต่เป็นสิ่งที่มีเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป** ในพระพุทธศาสนาสอนเราว่า **ทุกข์เกิดขึ้นเพราะสองข้อนี้ เพราะเราสร้าง เพราะเราปรุงแต่งความรู้สึกว่าเรา ความรู้สึกว่าของเราในขันธ์ ๕**

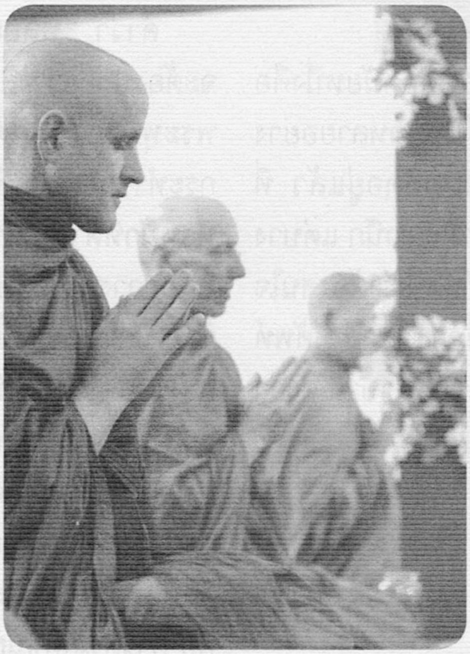

คำว่า **"ปล่อยวาง"** จะปล่อยวางอะไร ก็จะต้องปล่อยวางสิ่งที่อยู่ภายในการกระทำต่างๆ พระพุทธองค์ไม่ได้สอนให้เราปล่อยวางตัวการกระทำ (นอกจากเป็นบาปเป็นกรรมชัดๆ) **แต่เราทำหน้าที่ต่างๆ ด้วยการปล่อยวาง** หมายถึงว่าปล่อยวางความรู้สึกว่าเรา ความรู้สึกว่าของเรา ที่เรามักจะสร้างขึ้นมา ระหว่างการทำหน้าที่ต่างๆ **แต่ไม่ใช่ปล่อยวางหน้าที่ แต่ปล่อยวางกิเลสที่เกิดขึ้นระหว่างการทำหน้าที่** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา ในกาย ในเวทนา ในสัญญา ในสังขาร ในวิญญาณ ตัวนี้ล่ะตัวทุกข์ ฉะนั้น การสังเกตประสบการณ์ คือ การสังเกตขันธ์ ๕ หรือกาย - ใจ เพื่อเราจะได้รู้เท่าทัน และจะได้มีวิชาป้องกัน ไม่ให้สร้างความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา หรือเพื่อปล่อยวางความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา ที่ปรากฏอยู่แล้ว

รู้จักกายอย่างนักปราชญ์ ไม่มีอำนาจเหนือกาย

เรามา **"ดูกาย"** ก่อน กายนี้ หลวงพ่อชาท่านสอนง่ายๆ แต่ลึกซึ้งว่า ถ้ากายเป็นเรา เป็นของเรา ต้องอยู่ใต้อำนาจเรา นี่ก็คือเครื่องตัดสินว่าอะไรคือ **"ของเรา"** เครื่องตัดสินที่สำคัญที่สุดก็คือ ***"อำนาจ"*** ถ้าสมมติว่านาฬิกานี้เป็นของอาตมา แปลว่า อาตมามีอำนาจที่จะใช้หรือไม่ใช้ และที่จะให้ใครเป็นรางวัล หรือจะเอาไปทิ้ง ทำได้ทั้งนั้น เพราะเราเป็นเจ้าของมัน เพราะฉะนั้น การ ***"เป็นเจ้าของ"*** กับ ***"การมีอำนาจเหนือสิ่งนั้น"*** เป็นสิ่งเดียวกัน

เมื่อพระพุทธองค์หรือครูบาอาจารย์ของเรา ต้องการให้เราพิจารณาว่า ร่างกายไม่ใช่ของเรา ท่านจะเอาเหตุผลอะไรมาพิสูจน์ข้อนี้ล่ะว่า ถ้าร่างกายเป็นเรา เป็นของเรา เราก็น่าจะบังคับมันได้ เหมือนกับอาตมาที่บังคับนาฬิกาได้ แต่ดูร่างกายแล้วนี่ บังคับได้น้อยมาก บังคับได้บ้าง แต่

เฉพาะในส่วนที่ธรรมชาติให้เราบังคับได้

ที่ยกตัวอย่างบ่อยๆ คือลมหายใจ เรากลั้นลมหายใจได้ บังคับได้ แต่บังคับได้ไม่นาน ไม่กี่วินาที ไม่กี่นาทีแล้วต้องหายใจ ไม่หายใจไม่ได้ เพราะธรรมชาติเขาให้แค่นี้ ธรรมชาติบอกว่าถ้าคุณจะกลั้นลมหายใจได้ ธรรมชาติอนุญาตอย่างมาก ๒ - ๓ นาที แต่เกินกว่านั้นธรรมชาติไม่อนุญาต

ฉะนั้น ในการดูร่างกาย...เราก็พิจารณาในข้อที่ว่า **"บังคับไม่ได้"** อย่างเช่นในเรื่องของความแก่ ความเจ็บ ความตาย ร่างกายเราไม่สนใจความต้องการของเรา ความกลัวของเรา ความกังวลของเรา ร่างกายมันก็จะแก่ จะเจ็บ จะตาย ตามเรื่องของมัน เป็นธรรมชาติแท้ๆ ถ้าเรายอมรับว่า เป็นธรรมชาติอย่างหนึ่ง แต่เป็นธรรมชาติที่ผู้มีปัญญาสามารถเข้าไปเกี่ยวข้องในทางที่ตรงกับความปรารถนาของเราได้บ้างในบางส่วน ในบางระดับ เรียกว่า **ปฏิบัติต่อกายอย่างนักปราชญ์**

อย่างเช่นร่างกายนี้ เราต้องการให้ร่างกายแข็งแรง แต่เราก็บังคับไม่ได้ จะไปอ้อนวอนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดลบันดาลให้ร่างกายเราแข็งแรง ไม่ได้ผลหรอก แต่ถ้าเราศึกษาเรียนรู้ว่า อะไรเป็นเหตุปัจจัยของความแข็งแรง เช่น กินอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อร่างกายตรงตามเวลา การออกกำลังกาย การพักผ่อนให้พอสมควร เป็นต้น นี่เป็นเหตุปัจจัยที่จะนำไปสู่ความแข็งแรง แต่ไม่ใช่เสมอไป บางคนก็ทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ ออกกำลังกาย พักผ่อน ก็ยังเจ็บไข้ได้ป่วยก็มี มันไม่ใช่เครื่องรับประกันว่าเราทำอย่างนี้แล้ว แข็งแรงแน่ แต่ว่าทำอย่างนี้ก็ดีกว่าไม่ทำ ก็ยังเป็นปัจจัยที่จะช่วยอำนวยเท่าที่จะทำได้ เท่าที่ธรรม-ชาติ เท่าที่กรรมเก่าอำนวย

กายคือธรรมชาติที่เกิดขึ้นเสื่อมไป ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา

ถ้าเราเห็นว่าร่างกายเป็นของธรรมชาติ ที่เรายืมมาใช้ชั่วคราว ซึ่งประกอบด้วยธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ แล้ว เป็นของที่เรายืมมาใช้ชั่วคราว แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามเรื่องของมัน อย่างนี้จิตใจก็จะสงบได้บ้าง แต่พอเราถือว่า เป็นเรา เป็นของเรา เมื่อไร ลองสังเกตดู ไม่ใช่เรื่องความเชื่อนะ เป็นการสังเกตดูว่า พอความรู้สึกเป็นเจ้าของมันเกิดขึ้น จะทุกข์หรือจะสุขทันที ถ้าเป็นห่วงเรื่องหน้าตาตัวเองหรือว่าเราสวย เราหล่อ หรือไม่สวย ไม่หล่อ คนอื่นเขามองเราอย่างไร ซึ่งในระดับนี้ก็เป็นธรรมชาติ ที่พออนุญาตได้ ก็ไม่เป็นปัญหาอะไรมาก แต่ถ้าเราเห็นว่าคุณค่าของตัวเอง ขึ้นอยู่กับหน้าตา ขึ้นอยู่กับความสวย ความงาม ความหล่อ ก็จะทุกข์ทันที

พระพุทธองค์ก็ไม่ได้สอนในลักษณะว่า ห้ามอย่างโน้นห้ามอย่างนี้ อย่างนั้นเป็นบาปเป็นกรรมให้เรากลัว แต่พระพุทธองค์ต้องการให้เรามีปัญญา พระพุทธองค์ตรัสว่าถ้ามองกายว่าเป็นเราว่าของเรา จะทุกข์หรือจะสุข ถ้ายอมรับความจริงว่ามันเป็นธรรมชาติที่เรายืมมาใช้ชั่วคราว จะสุขหรือจะทุกข์ อะไรจะดีกว่ากัน ดังนั้น ถ้าจิตใจเรา

หมกมุ่นอยู่กับกายมาก มันก็จะทุกข์มาก ใช่หรือไม่ ถ้ายึดมั่นถือมั่นว่าตัวเราคือกาย พอกายเปลี่ยนแปลง กายเริ่มแก่ลง คนที่เคยหน้าตาดีก็ไม่เหมือนแต่ก่อน จะรู้สึกอย่างไรไหม เศร้าไหม แล้วทำไมเราจึงมีความรู้สึกพลัดพราก ถ้าเป็นเรา เราเคยพลัดพรากจากสิ่งที่เราเคยเชื่อมั่นอย่างงมงาย นั่นคือ "ตัวเรา" เหมือนกับ "ตัวเรา" นี่เสื่อม ถ้ากายเสื่อม เหมือนกับ "ตัวเรา" เสื่อม **แต่ถ้าเรารู้ว่า เป็นสักแต่ว่าธรรมชาติ ธรรมชาติเสื่อมก็เป็นเรื่องธรรมดาของธรรมชาติ จะไปทุกข์กับมันทำไม** เราก็รู้ว่าจะต้องเป็นอย่างนี้ ฉะนั้นกายนี้เราต้องพิจารณาบ่อยๆ เพราะมีสิ่งแวดล้อมทุกอย่างชวนให้หลงกายตัวเองมาก เราก็พิจารณา ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ง่ายๆ ว่าเป็นของเราจริงๆ ไหม เป็นตัวเราจริงๆ ไหม ดูว่าเป็นธรรมชาติ ถ้าเราร้อนเมื่อไหร่ เหงื่อออก ไม่อยากให้เหงื่อออก มันก็ออก ถ้าไปที่หนาวๆ ตัวสั่น ไม่อยากจะสั่น มันก็สั่นของมัน เป็นธรรมชาติ ธรรมดาของมัน

นี่ก็คือการศึกษาธรรมะ ศึกษากายของตัวเอง มันก็เป็นอย่างนี้ ไม่อยากให้มันเป็น มันก็เป็น ก็เพราะมีเหตุปัจจัยให้มันเป็น นี่ล่ะ **การดูสิ่งทั้งหลายตามเหตุตามปัจจัย** อะไรที่เป็นเรา เป็นของเรา เอาง่ายๆ ขออภัยนะ เข้าห้องน้ำ อุจจาระออกจากกาย ปัสสาวะออกจากกาย มันเป็นของเราไหม ไม่ใช่ แต่เมื่อกี้นี้ ก่อนเข้าห้องน้ำ เป็นของใคร เมื่อกี้นี้ก็อยู่ในกาย เป็นเราไหม...เป็นของเราไหม...

รู้และยอมรับความเป็นจริงในธรรมชาติของกาย

ดูกายแต่ละส่วน ตามอาการ ๓๒ หรือว่าเอาแค่ ๕ ข้อแรก เพราะว่ามันมองเห็นได้ง่าย ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ถ้าร่างกายนี้สวยเท่าไหร่ หล่อเท่าไหร่ ถ้าไม่ได้ทำความสะอาด มันก็เหม็น ถ้าร่างกายเราเป็นของดี ทำไมเสื้อผ้าใช้ได้แค่วันเดียวก็ต้องเปลี่ยน เพราะอะไรนะ เพราะว่ามันสัมผัสกับกาย ความสกปรกของเสื้อผ้ามันมาจากไหน ถ้ากรุงเทพฯ อาจจะมาจากอากาศบ้าง ถึงจะอยู่ในที่อากาศดี อย่างปากช่อง เสื้อผ้าก็ยังสกปรกอยู่ ไม่ใช่สกปรกเพราะดินฟ้าอากาศ แต่สกปรกเพราะกาย

เพราะฉะนั้น การที่เราจะเรียนรู้จากประสบการณ์ ก็จะต้องเปิดใจกว้าง ยอมรับข้อมูลทั้งหมด ไม่ใช่รับรู้เฉพาะส่วนที่มันถูกใจเรา หรือแม้แต่คิดแล้วจะไม่ค่อยสบายใจ ก็ต้องกล้าคิด กล้าพิจารณา กายนี้มันก็เป็นของแค่นี้แหละ ฉะนั้น เรื่องของความรักสวยรักงาม หรือว่าการหลงใหลอยู่กับกาย กายหญิงกายชายก็เหมือนกัน ปกติเราจะมองกายของเพศที่เราชอบ โดยเลือกกำหนดเฉพาะส่วนที่ถูกใจ ที่กระตุ้นอารมณ์ที่เราต้องการ แต่ถ้าเราจะดูแบบนักปฏิบัติธรรม ต้องยอมรับทุกส่วนของกาย ทุกส่วนของกายนี้ จะว่าสวยเหลือเกิน หล่อเหลือเกินก็ไม่ได้ ส่วนที่สวยก็มี ส่วนที่ไม่สวยก็มี ส่วนที่กลางๆ ไม่รู้สึกอะไรก็มี ความคิดอะไรมันก็เปลี่ยนของมันเองไม่ใช่เพราะบังคับ เพราะเป็นการรับรู้ในความจริงของกาย

ดูเรื่องน้ำมูกเป็นต้น เวลานางแบบเขาถ่ายแบบ มีน้ำมูกไหลออกมา เขาก็คงไม่ถ่ายหรอก ไม่ให้ออกหน้าปกวารสาร นิตยสารต่างๆ แต่ว่า

น้ำมูกก็เป็นส่วนหนึ่งของกาย ทำไมเราถึงไม่ยอมรับรู้ ในส่วนของกายที่ชวนให้รู้สึกรังเกียจมีเยอะเหมือนกันนะ ถ้าเรากล้าดู กล้าพิจารณา นั่นก็เป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติ การเปิดใจกว้าง รับรู้ต่อธรรมชาติทั้งหมด ไม่ใช่รับรู้เฉพาะส่วน เฉพาะแง่มุมที่ตรงกับอารมณ์ที่เราต้องการเท่านั้น

ความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา เป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้นมา ยึดมั่นอยู่ในกายเป็นระยะๆ ลองสังเกตด้วยว่า บางครั้งนี่ไม่รู้สึกเลยว่า เป็นกายของเราเป็นของของเรา **เวลาเรานั่งสมาธิ ถ้าจิตสงบแล้วเราจะไม่รับรู้ต่อกายเลย แสดงว่าความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา ไม่ใช่ของตายตัวแน่นอน ที่มีอยู่ตลอดเวลา** บางทีเราก็เพลิน หรือว่าเรากำลังฟังเพลง หรือดูละคร เป็นความเพลิน ความบันเทิงทางโลก อาจจะไม่รู้สึกต่อกายเลย บางทีนั่งดูละครดูอะไรเป็นชั่วโมง ก็ไม่รู้สึกเมื่อยเลย เพราะจิตใจมันก็อยู่กับสิ่งที่เรากำลังดูอยู่ ความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา จึงไม่ได้เกิดที่กายในเวลานั้น

เวลานั่งสมาธิ อันนี้ก็เป็นประสบการณ์และความรู้สึกทางธรรม ยิ่งลึกซึ้งกว่านั้น คือรู้ตัวอยู่แต่กายไม่ปรากฏต่อจิตใจในขณะนั้น เพราะฉะนั้นความยึดมั่นว่าเราคือกาย ร่างกายเป็นของเราก็ไม่ปรากฏ เรื่องนี้จะพูดเป็นปรัชญา ฟังแบบลึกซึ้งก็ได้ แต่ที่จริง เป็นเรื่องธรรมดาทุกคนก็ดูได้ ไม่ต้องไปศึกษาพระอภิธรรมอะไร สังเกตกายตัวเอง มันก็มีข้อมูลให้ดูอยู่ตลอดเวลา

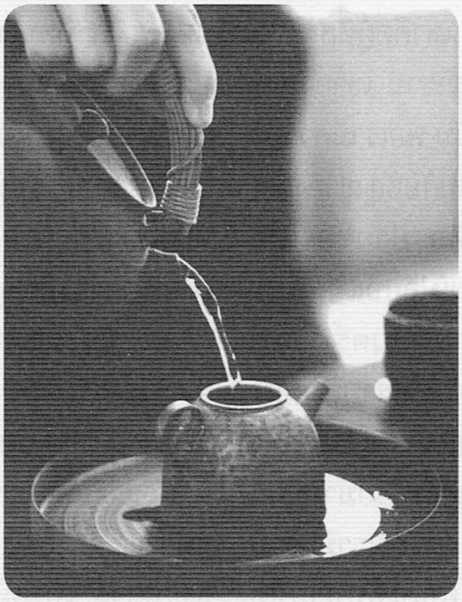
เวทนา ความรู้สึกที่แปรปรวนตามเหตุปัจจัย

เวทนามีสามอย่าง คือสุขเวทนา ทุกขเวทนา อทุกขมสุขเวทนา คือเวทนาที่เป็นสุข ที่เป็นทุกข์และที่เฉยๆ พระพุทธองค์เคยให้เหตุผลในการพิจารณาเวทนาง่ายๆ ว่า ถ้าตัวเราคือสุขเวทนาจะต้องมีสุขเวทนาตลอดเวลา ถ้าตัวเราคือทุกขเวทนา ทุกขเวทนาเป็นส่วนหนึ่งของตัวเรามันจะต้องมีทุกขเวทนาตลอดเวลา ความรู้สึกที่ไม่สุขไม่ทุกข์ก็เช่นเดียวกัน หมายถึงว่า **ถ้าเป็นส่วนหนึ่งของเรานี่ มันจะต้องอยู่ตลอดเวลา** นี่ก็คือเหตุผล

การที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ความรู้สึกที่แปรปรวนอยู่ตลอดเวลา นั่นก็เป็นเหตุผลพิสูจน์ว่า ความรู้สึกว่าสุข ว่าทุกข์ ว่าเฉยๆ ไม่ได้เป็นตัวเราจริงๆ **ถ้าเป็นของเราจริงๆ แล้ว เราก็ต้องมีอำนาจเหนือความรู้สึก** เวลามีความทุกข์ทุกขเวทนาเกิดขึ้น เราคงห้ามมันได้ ขอให้มีสุขเวทนาดีกว่า แต่เราบังคับไม่ได้ ไม่ใช่ว่าไม่ต้องการ หรือไม่ใช่ว่าจะขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยดลบันดาลได้ มันเป็นไปไม่ได้

ความรู้สึกก็มีเหตุปัจจัย ถ้าเราฉลาดในเรื่องของเหตุปัจจัยของมัน อาจจะมีส่วนเปลี่ยนได้ ถ้าอยู่ในที่เราไม่ชอบ และก็เกิดความรู้สึกเศร้าทุกขเวทนาทางใจเกิดขึ้น **ถ้าหากเราใช้โยนิโสมนสิการ จะเปลี่ยนความคิดที่อยู่เบื้องหลังความรู้สึกได้** พอความคิดเปลี่ยนไป ความรู้สึกที่เป็นผลของความคิดก็เปลี่ยนได้ บางทีความรู้สึกก็เป็นเหตุให้เกิดความคิด พอเราทุกข์ใจ เราก็จะคิดในทางลบว่ามันไม่ดี ไม่ดีอย่างนั้น ไม่ดีอย่างนี้

เราก็สังเกตความสัมพันธ์ระหว่าง "ความคิด" กับ "ความรู้สึก" หรือ "ความรู้สึก" กับ "ความคิด" ว่า ความรู้สึกก็สักแต่ว่า สุขเวทนาจะมีได้ตลอดเวลาก็เป็นไปไม่ได้ อยากจะมีแต่ความสุขความเจริญตลอดกาลนาน มันเป็นไปไม่ได้ มันจะต้องมีสุข มีทุกข์ มีเฉยๆ สลับกันไป

พอเราปฏิบัติธรรมถึงขั้นหนึ่งแล้ว สุขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะกิเลส ทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นเพราะกิเลส ก็จะหายไป แต่ทุกขเวทนาทางกายก็ยังต้องเหลืออยู่ แม้แต่พระพุทธองค์ก็มีทุกขเวทนาทางกาย ปรากฏอยู่ในพระสูตร ปีสุดท้ายก่อนที่พระองค์ปรินิพพาน บางครั้งพระองค์อบรมพระสาวก พอแสดงธรรมสักระยะหนึ่ง บอกให้พระอานนท์ช่วยเทศน์ต่อ พระตถาคตปวดหลัง จะไปพักผ่อน นี่แม้แต่พระพุทธเจ้าก็ปวดหลัง และถึงเวลาสมควรท่านก็พักผ่อน แต่ท่านก็ไม่ได้ยึดมั่นถือมั่นว่า ท่านคือหลัง หลังเป็นของของท่าน แต่ท่านต้องบริหาร ต้องดูแลหลัง ทำตามหน้าที่เท่านั้นเอง ท่านก็ไม่หลงอยู่กับทุกขเวทนา ให้เกิดเป็นเวทนาทางใจ ความน้อยใจ ความกลัว ความกังวล

สัญญา ต้องระวังอัตตา

สัญญาคือความจำได้หมายรู้ อันนั้นก็เป็นเรื่องความรู้ที่ให้ชื่อกับสิ่งต่างๆ เมื่อเราเจอสิ่งที่เคยเจอมาก่อน มันจะมีความหมายรู้ว่า อ้อ นั่นคือนั่น นี่คือนี่ นั่นคือสีขาว นั่นคือสีแดง นั่นคือผู้ชาย นั่นคือผู้หญิง นั่นคือเรียบร้อย นั่นคือไม่เรียบร้อย อันนี้คือเรื่องของสัญญา แต่สัญญานี่เราบังคับไม่อยู่ เราต้องระวัง อย่าให้เกิดความรู้สึกว่า เราคือสัญญา หรือว่าตัวตนของเรา **ศักดิ์ศรีของเราขึ้นอยู่กับสัญญา คำว่า "อัตตาตัวตน"** บางทีเราใช้คำว่า *"ศักดิ์ศรี"* เราจะเข้าใจชัดขึ้น ศักดิ์ศรีของเราไม่ได้อยู่ที่กาย ศักดิ์ศรีของเรา ไม่ได้อยู่ที่เวทนา **ศักดิ์ศรีของเราไม่ได้อยู่ที่สัญญา**

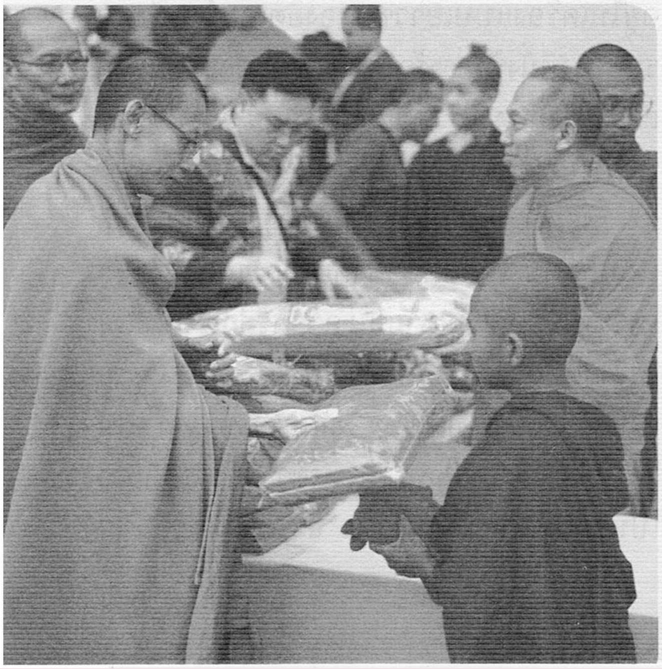
สัญญานี่มันเป็นสิ่งที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยเหมือนกัน ทำให้นึกถึงตอนเรียนหนังสือ ตอนวัยรุ่น ไปดูภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง เป็นเรื่องผู้หญิงคนหนึ่ง ไปอยู่ที่เบอร์ลิน ที่เยอรมัน ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง แล้วก็มีฉากหนึ่งที่ติดอยู่ในความทรงจำของอาตมา ฉากนี้เริ่มด้วยเด็กผู้ชายผมขาวๆ หน้าตาดี ร้องเพลง ในการร้องเพลงนี้ เสียงมันบริสุทธิ์ เหมือนเสียงของเทวดา นางฟ้า เรามีความรู้สึกที่ดีมาก น่ารัก จากนั้นกล้องนี้จะซูมออกๆ เราจึงได้ข้อมูลเพิ่มขึ้นว่า เด็กคนนี้แต่งตัวอยู่ในเครื่องแบบเยาวชนของฮิตเลอร์ แล้วคนรอบข้างที่นั่งฟังการร้องเพลง เป็นพวกนาซี พวกเอสเอส เกสตาโป ซึ่งแต่งตัวในเครื่องแบบของทหารหน่วยต่างๆ

พอกล้องซูมออกๆ เสียงของเด็กยังบริสุทธิ์เหมือนเดิม เด็กก็หน้าตาดีเหมือนเดิม...**แต่ว่าเพราะมีข้อมูลเพิ่มมากขึ้น ความรู้สึกเราเปลี่ยน** เพราะเราก็รู้ว่า นาซีเป็นพวกที่ถือว่า คนผิวขาวเป็นเผ่าเจ้านาย มีสิทธิ์ที่จะปกครองทั้งโลก เป็นเพราะผิวขาว โดยเฉพาะคนผิวขาวผมขาวก็ถือว่าเป็นสุดยอดของเผ่าผิวขาว ฉะนั้น ที่เขาชื่นชม

การร้องเพลง เพราะเขาถือว่า เขาคือผู้ที่สูงที่สุดในโลก เขามีสิทธิ์ เขาควรจะรุกราน เขาควรจะยึดอำนาจของโลกทั้งโลก ฉะนั้น พอเรามีความรู้อย่างอื่น สัญญาอย่างอื่น มาผสมกับสัญญาดั้งเดิมที่เมื่อเห็นเฉพาะหน้าของเด็ก ปากของเด็กที่กำลังร้องเพลง ความรู้สึกมันเปลี่ยนแปลงไป

อาตมาก็ได้ข้อคิดจากภาพยนตร์เรื่องนี้ตั้งแต่นั้นว่า **หลายสิ่งหลายอย่างที่เรามอง มองแล้วก็มีความรู้สึกว่าชอบ หรือไม่ชอบ เรากำลังซูมเข้าหรือซูมออก** บางทีพูดว่าชอบมาก มันเป็นไปได้ไหมว่า เราดูเฉพาะจุด ถ้าเรามีความรู้มากขึ้นเหมือนซูมออก ข้อมูลเพิ่มมากขึ้น ความรู้สึกอาจจะเปลี่ยนแปลงไป ความรู้สึกยินดีหรือยินร้าย เพราะเราดูในบริบท ซึ่งเราดูอะไรๆ บางทีเราก็ไม่รู้ว่า บริบทเหล่านี้มันแคบเกินไปหรือว่ากว้างเกินไปไหม หรือพอดีไหม **มันเป็นความไม่แน่นอนของสัญญา**

สัญญานี่ เกิดจากสิ่งแวดล้อม เกิดจากอะไรต่ออะไรหลายอย่าง อย่างคำว่าเรียบร้อยหรือไม่เรียบร้อย สุภาพหรือไม่สุภาพ มันไม่ใช่กฎตายตัวของธรรมชาติ เกิดเพราะสิ่งแวดล้อมของเราตั้งแต่เด็ก วัฒนธรรมที่บ้านเรา ในประเทศของเรา สิ่งที่คนไทยอาจจะถือว่าเรียบร้อย คนประเทศอื่นอาจจะถือว่าไม่เรียบร้อย สิ่งที่เขาถือว่าเรียบร้อย เราอาจจะว่าไม่เรียบร้อย เพราะมันไม่มีกฎตายตัวของธรรมชาติว่ามนุษย์ต้องอย่างนี้มันจึงจะเรียบร้อย ถ้าอย่างนั้นไม่เรียบร้อย มันเป็นเรื่องของสัญญา

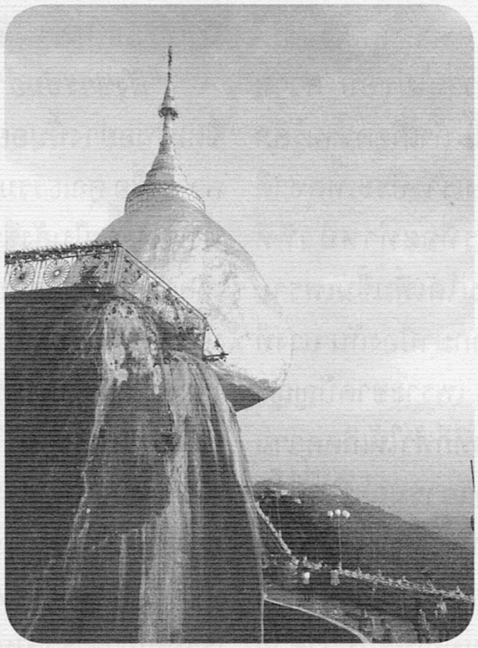

ฉะนั้น ถ้าเรายึดมั่นถือมั่นว่าเป็นเรา เป็นของเรา เราบอกว่า อย่างนี้ไม่ได้ มันไม่เรียบร้อยเลย ทีนี้เราจะต้องทำอย่างไร จะต้องรู้ว่า นี่ก็คือสัญญา สัญญานี่มันอาจจะถูกก็ได้ ไม่ถูกก็ได้ แต่ว่าเราต้องยอมรับว่า มันไม่ใช่กฎตายตัวของธรรมชาติ เป็นข้อตกลงกันอยู่ในกลุ่มของเรา ในครอบครัวของเรา ในสังคมของเรา การที่รู้ว่าสักแต่ว่าสัญญานั้น ไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องทำตามก็ได้ หรือไม่ต้องสนใจมัน เราก็สนใจเหมือนกัน แต่เราก็รู้เท่าทัน เราอย่าให้มีความรู้สึกว่าเราว่าของเรา เกิดขึ้นอยู่ตอนนั้น มีคำว่าเรา ของเราเมื่อไหร่ ยุ่งทันที

สังขาร มีทั้ง กุศล - อกุศล

เรื่องของสังขารขันธ์ ความคิด ความเชื่อ ความอะไรทั้งหลายก็เหมือนกัน ล่าสุดเมื่อไม่กี่วันที่แล้ว ไปโรงเรียน นักเรียนก็ถามอาตมาเรื่องที่เด็กเขาวาดรูปเป็นเศียรของพระพุทธเจ้า กับร่างกายของอุลตร้าแมน ว่ามีความรู้สึกอย่างไร คือพระพุทธเจ้าท่านเคยตรัสไว้กับพระสาวกว่า ถ้าหากว่ามีใครใส่ร้ายพระพุทธศาสนา หมายถึงพระธรรมวินัย หรือพระตถาคตเอง ไม่ว่าโดยเจตนาร้ายหรือไม่ก็แล้วแต่ ข้อแรกก่อนอื่นคือ ***"อย่าโกรธเขา"*** เพราะถ้าหากว่ามีใครออกมาปกป้องพุทธศาสนาเพราะโกรธนี่ก็ผิดหลักพุทธศาสนาไม่ป้องกันพุทธศาสนาแล้ว **ผู้ที่โกรธใครในนามของพระพุทธศาสนา ย่อมเป็นผู้ที่มีส่วนในการทำลายพุทธศาสนามากกว่า**

ฉะนั้นเราก็ถือว่าที่เขาทำอย่างนี้ ก็เป็นไปตามเหตุตามปัจจัยของเขา ถือว่าเป็นกรณีศึกษา เราถือว่ามันเหมาะสมหรือไม่ หลายคนว่าไม่เหมาะสม ไม่เคารพด้วยเหตุผลอะไร ลองอธิบายดูสิว่า ไม่เหมาะสมเพราะอะไร บางทีคนที่โกรธที่สุด อะไรที่สุดแล้ว ไม่ค่อยมีเหตุผลเท่าไร นักเรียนก็เล่าว่า เด็กคนนี้กลายเป็นฮีโร่ของเขา ถ้าผู้ใหญ่มีปฏิกิริยาที่ใช้อารมณ์ ไม่ใช้เหตุผล พวกวัยรุ่นด้วยกัน บางทีก็จะเข้าข้างคนที่ทำอะไรที่ผู้ใหญ่ไม่ชอบ เราก็ต้องมีเหตุผล (อันนี้ก็เป็นธรรมดา)

เราอุปมาอย่างนี้ สมมติว่าเราวาดรูปของผู้ที่เราเคารพนับถือ เช่นคุณพ่อคุณแม่ ถ้าเอาศีรษะของพ่อแม่ แล้วร่างกายก็วาดเป็นรูปโป๊ อนาจารจะรับได้ไหม เพราะอะไร จะเป็นความคิดสร้างสรรค์ได้ไหม ก็บอกว่ามันไม่เหมาะสม ไม่เหมาะสมอย่างไร พระพุทธเจ้าเป็นพระศาสดา เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว และก็เป็นผู้ที่เคยมีจริง ส่วนอุลตร้าแมนนี่ เป็นเรื่องที่เขาคิดขึ้นมา ไม่ใช่ของจริง แล้วก็เป็นผู้ที่มี special power อย่างน้อยก็ฉายแสงฆ่าคน ฆ่าศัตรู ก็เป็นอันว่าอุลตร้าแมนก็คือฆาตกรสิ เพราะว่าเป็นผู้ที่ฆ่าศัตรูได้

แล้วการที่จะเอาพระศาสดา ที่สอนเรื่องความไม่เบียดเบียน ความเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งพระมหากรุณาธิคุณ ไปต่อกับร่างกายของฆาตกร มันก็ไม่เข้า มันก็ไม่เหมาะสม เหมือนกับเราเอาสิ่งสูงกับสิ่งต่ำมาอยู่ด้วยกัน ถ้ามองในแง่ศิลปะ การเอาสิ่งที่ต่างกันเข้ามาอยู่ด้วยกัน มันก็กระตุ้นความรู้สึก ซึ่งศิลปินสมัยใหม่เขาชอบทำอย่างนั้น

แต่ถามว่า **ในเมื่อเราต้องการให้พระพุทธรูปเป็นสัญลักษณ์ เป็นวัตถุที่ช่วยสื่อความหมายแห่งพระคุณ ๓ คือ มหาปัญญาธิคุณ มหาบริสุทธิคุณ และมหากรุณาธิคุณ ถ้าเราปล่อยให้ทำเป็นรูปนั้น รูปนี้ ความรู้สึกของเราก็จะเปลี่ยนแปลงไป มันก็มีผลกระทบ พระพุทธรูปก็ไม่สามารถเป็นพระพุทธรูปในความหมายดั้งเดิมของเราได้**

สำคัญคือเราก็ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เราก็พูดให้เหตุผลว่า เราไม่เห็นด้วยอย่างไร บางทีเราก็จะเปรียบเทียบว่า ถ้าเด็กคิดว่ามันเท่ดี เอาเศียรของพระพุทธรูปกับร่างกายของการ์ตูนมาอยู่ร่วมกัน ใช่ แต่ถ้าเป็นอย่างอื่น อย่างที่ยกตัวอย่าง ถ้าเป็นศีรษะของคุณพ่อคุณแม่ ต่อกับรูปที่น่าเกลียด แล้วมันจะดีไหม ทำไมจึงไม่ดี จะยอมรับไหมว่ามันเป็นเรื่องของศิลปะ หรือไม่ยอมรับเพราะอะไร

บางทีเรื่องนี้เกิดขึ้น มันก็ดีในแง่ที่ทำให้เราได้มาทำความเข้าใจกัน ทำไมเราถึงต้องมีพระพุทธรูป เราควรจะรักษาไว้อย่างไรจึงจะดี ความงมงายในพระพุทธรูปมีไหม ความเข้าใจผิดในพระพุทธรูปมีไหม มันก็เป็นกรณีศึกษา เป็นโอกาสที่จะพูดคุยทำความเข้าใจกัน บางทีพอพูดถึงเรื่องศาสนา คนส่วนใหญ่ก็ไม่ค่อยสนใจ แต่พอมีเรื่องที่คนตื่นเต้น กำลังมีอารมณ์กันอยู่ก็เป็นโอกาสดีที่จะทำความเข้าใจกันได้

ละอัตตาเพื่อเจริญปัญญา

ความคิด ความชอบ ความไม่ชอบ ความเห็นควรเห็นไม่ควร สิ่งเหล่านี้ ถ้าเกิดความรู้สึกว่าเรา ว่าของเรา ศาสนาของเรา ประเทศชาติของเรา อะไรอย่างนี้ การที่จะทำหน้าที่ที่เหมาะสมต่อพระศาสนานี่ไม่ได้เพิ่มขึ้นเพราะมีอารมณ์รัก มีอารมณ์ต้องออกมาป้องกัน บางทีก็ออกมาเป็นทางตรงกันข้าม เพราะขาดปัญญา **ทำอะไรเพื่อประเทศชาติ บางทีก็ทำให้เกิดความวุ่นวายเหมือนกัน เพราะเอาอารมณ์เป็นที่ตั้ง ไม่เอาปัญญาเป็นที่ตั้ง** เขาเข้าใจว่าหากมีอารมณ์เศร้าหมองในนามของสิ่งที่ดี จะไม่มีโทษ แต่ที่จริงแล้ว มีอารมณ์เศร้าหมองเมื่อไหร่ ไม่ว่าด้วยการอ้างสิ่งสูง สถาบันหลักของประเทศ ถ้าอารมณ์เศร้าหมอง **ถ้ามีความรู้สึกว่าเรา ว่าของเราอย่างรุนแรง ยุ่งทั้งนั้น**

ผู้ที่จะปกป้องสถาบันได้ดี คือผู้ที่บริหารอารมณ์ตัวเองได้ดี ผู้ที่ระมัดระวัง ไม่ให้มีความรู้สึกว่าเรา ว่าเขา ว่าของเรา เราดี เขาชั่ว เราถูกเขาผิด ถ้าความรู้สึกอย่างนี้เกิดขึ้น กำเริบแล้วไม่ทำให้เกิดผลดีเลย พระพุทธองค์จึงให้เราสังเกต สังเกตประสบการณ์ ก็คือ สังเกตกายใจของตัวเอง สังเกตขันธ์ ๕ คือร่างกาย คือความรู้สึก คือความจำได้หมายรู้ คือความคิดในทางที่ดี และในทางที่ไม่ดี หรือว่ากุศลธรรมและอกุศลธรรม

ทำความดีโดยไม่ต้องมีอัตตา

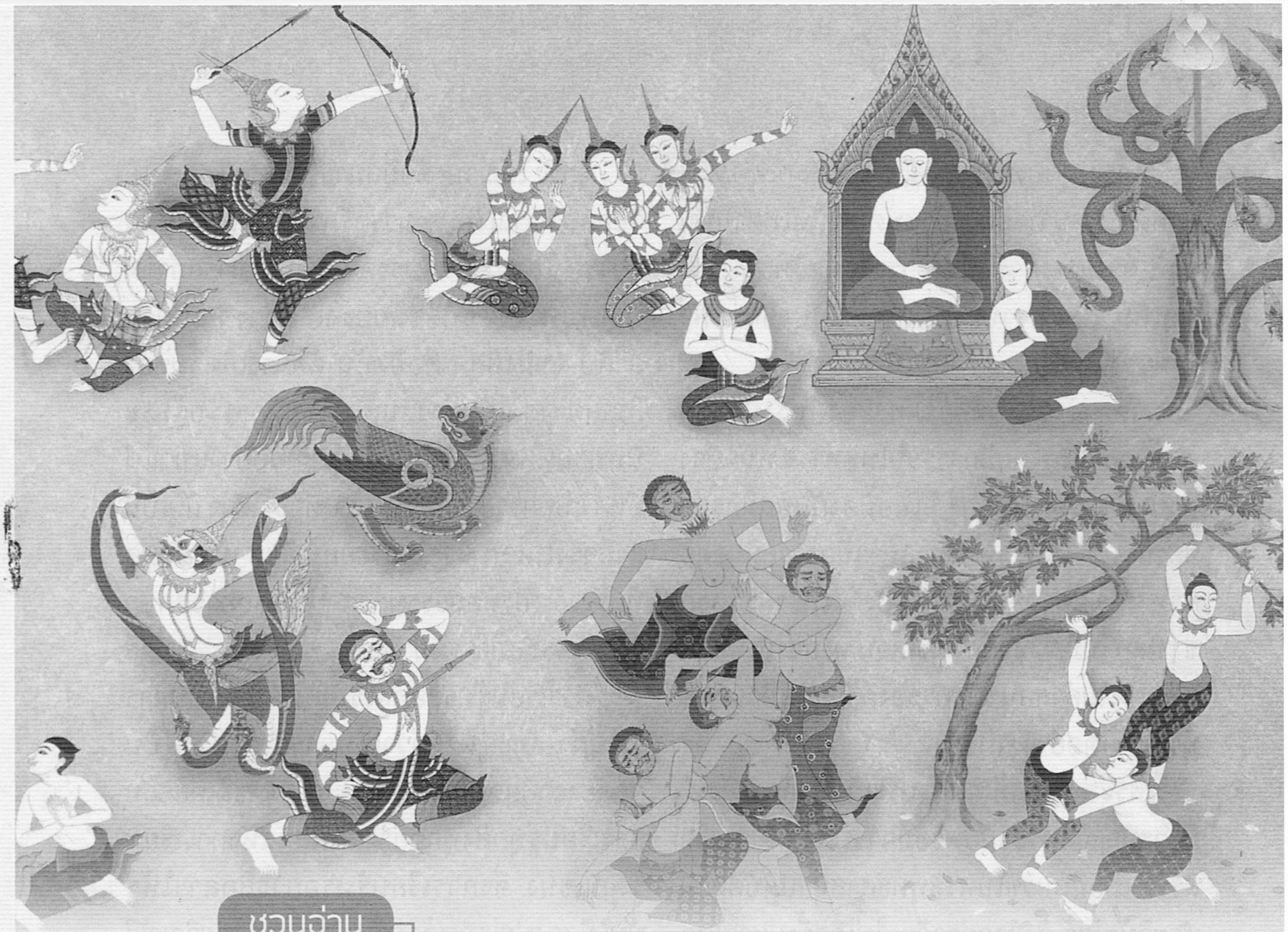
“สังขารขันธ์” แปลว่า **สิ่งที่ปรุงแต่งให้จิตเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นบุญเป็นบาปต่างๆ** ความเชื่อ คุณธรรมต่างๆ อยู่ในสังขารขันธ์ กิเลสทั้งหลายอยู่ในสังขารขันธ์ แม้แต่ความดี ถ้าเราเกิดความรู้สึกยึดมั่นว่าเรา ว่าของเรา แม้ในสิ่งที่ดีมันก็จะเป็นปัญหา **เราก็ต้องพยายามทำความดีโดยไม่เกิดอัตตาตัวตน เราเป็นคนดี เราก็ต้องเจริญกุศลธรรม โดยไม่ต้องถือว่า เราเป็นเจ้าของมัน** ไม่อย่างนั้น ถ้าคนกล่าวหาว่า เราเป็นคนอย่างนั้นอย่างนี้ จะทุกข์มาก คนที่ยึดมั่นว่าเป็นคนดี ถ้าใครกล่าวหาว่าเป็นคนไม่ดี จะทุกข์มาก เราภูมิใจว่า เราเป็นคนไม่เห็นแก่ตัว เขาหาว่าเราเห็นแก่ตัว เราก็ทุกข์

เพราะฉะนั้น แม้แต่ความดี อย่าเป็นเจ้าของมันดีกว่า สิ่งที่ไม่ดี เราก็ค่อยๆ จัดการ สิ่งที่ดีเราก็ค่อยๆ พัฒนา แต่พระพุทธองค์บอกว่า ให้เห็นใช่ไหมว่า เกิดความรู้สึก ว่าเรา ว่าของเราขึ้นมานี่เป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้นมา ด้วยอวิชชา ด้วยตัณหาแล้วก็ทำให้เป็นทุกข์ทุกที ถึงแม้ว่าสิ่งที่ยึดมั่นว่าเรา ว่าของเรา ไม่ใช่ของเสียหาย แม้แต่ในสิ่งที่ดีถ้าเรายึดมั่นแล้วก็วุ่นวายทันที วุ่นวายในลักษณะที่ไม่จำเป็นต้องวุ่นวาย **ถ้าเรารู้จักทำหน้าที่ด้วยการปล่อยวาง ปล่อยวางอะไร...ไม่ได้ปล่อยวางตัวหน้าที่ แต่ปล่อยวางกิเลสที่จะเกิดขึ้นระหว่างการทำหน้าที่**

จริงหรือไม่ ที่ทุกวันนี้ หลายคนทำงาน
เอาหน้าเป็นตัวตั้ง มิใช่ทำงานเอางานเป็นตัวตั้ง

ตั้งต้นแบบตน	***หรือ***	***ตั้งต้นแบบงาน***
ตั้งต้น ออกหน้า อัตตา ตัวตั้ง *ตั้งหน้า ตั้งตา ตั้งตน ก่อนใคร*		*ตั้งตัว พลัง เอางาน เป็นใหญ่* *ตั้งงาน ตั้งใจ ไต่ตน พ้นเอยฯ*

ปปัญจา

ชวนอ่าน

พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล

อภิธรรม เพื่อ ความพ้นทุกข์

คำว่า **"พระธรรมวินัย"** ที่หลายๆ ท่านเคยได้ยินมาบ่อยๆ นั้น เป็นคำจำกัดความ ของ ๑. พระธรรม คือ พระสูตรและพระอภิธรรม และ ๒. พระวินัย ที่พระพุทธเจ้าเป็นองค์แสดง และบัญญัติไว้ด้วยพระองค์เอง ต่อมาหลังจากที่พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระอรหันตเถระทั้งหลาย ได้ร่วมกันทำสังคายนา และจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร จัดให้เป็นหมวดหมู่เป็นนิกายเป็นปิฎก เพื่อสะดวกง่ายต่อการศึกษาเรียนรู้ แต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน

พระสูตร เป็นธรรมะคำสอนชนิด *"ยถานุโลมสาสนะ"* คือคำสอนที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนหรือบอกกล่าวอนุโลมคล้อยไปตามสถานะจิตใจของชาวโลกแต่ละท่าน ซึ่งมีพื้นฐานทางบุญบาปมาไม่เหมือนกัน ไม่เท่ากัน อันเป็นเหตุให้มีความพร้อมในการฟังธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัส ว่าเข้าใจและเข้าถึงหรือไม่

พระวินัย เป็นคำสอนชนิด *"ยถาปราธสาสนะ"* คือเป็นบทบัญญัติทางด้านความประพฤติของนักบวชในพระพุทธศาสนา ซึ่งบัญญัติไปตาม

ฐานานุโทษทุกบท ความผิดใดสมควรแก่โทษ หรืออาบัติขั้นไหน ก็จะทรงกำหนดให้เป็นไปตามนั้น ทั้งนี้โดยมีการคำนึงถึง การเสื่อมศรัทธาของผู้พบเห็น และทราบถึงต้นเหตุที่นักบวชกระทำเป็นหลักสำคัญ

กล่าวง่ายๆ ก็คือว่า พระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยไว้นั้น โดยมีการระบุโทษต่างๆ หนักบ้างปานกลางบ้าง เบาบ้าง ก็เพื่อป้องกันพฤติกรรมของนักบวชในพระพุทธศาสนา เนื่องจากมีผลต่อศรัทธา ต่อคำสอนของพระองค์ เพราะว่าหากชาวโลก ไม่มีความเชื่อในคำสอน หรือไม่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ก็จะไม่มีวันที่จะพ้นทุกข์ได้อย่างแน่นอน

พระองค์ทรงคำนึงถึงประเด็นสำคัญนี้ จึงได้มีการบัญญัติพระวินัยพร้อมการระบุโทษไว้เสร็จสรรพ เมื่อนักบวชในพระพุทธศาสนาปฏิบัติตามพระวินัยไซร้ สิ่งดังกล่าวก็จะไม่เกิดขึ้น ชาวโลกจะไม่เสื่อมศรัทธา ชาวโลกจะมีความเชื่อมั่นในคำสอนของพระพุทธเจ้า ผ่านนักบวชในพระพุทธศาสนา ผู้ซึ่งมีการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ตรงตามพระบัญญัติ

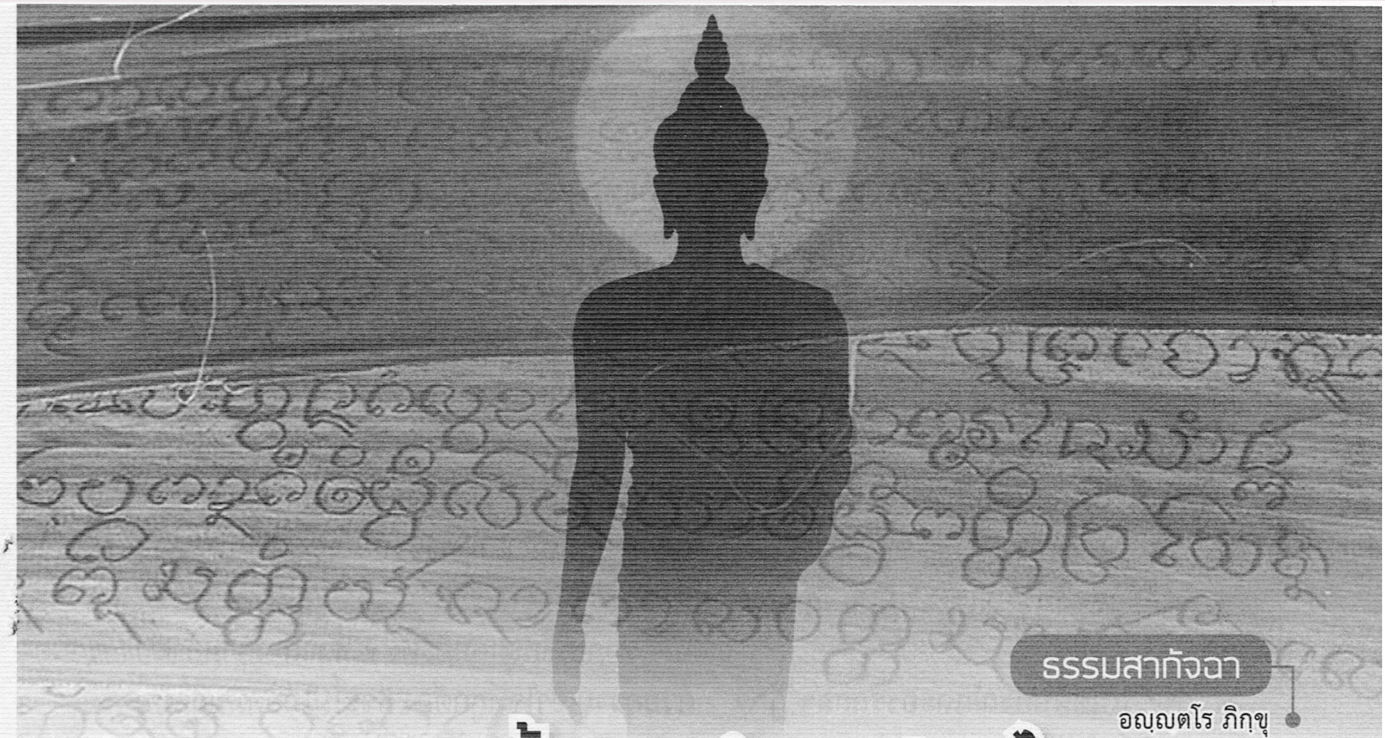
พระอภิธรรม เป็นคำสอนชนิด *"ยถาธมฺม-สาสนะ"* คำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่าไปตามสภาพความจริงทุกประการ เป็น**ธรรมะสายปรมัตถ์** เป็นข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวกับปรมัตถ์ อันเป็นธรรมะสายสภาวะปรมัตถ์ กล่าวคือ รูปนาม ขันธ์ ๕ ซึ่งเป็นสภาวะที่เกิดดับๆ ตามเหตุตามปัจจัยของตนๆ อยู่เนืองๆ ซึ่งปรมัตถ์ดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงประสงค์เป็นอย่างยิ่งที่จะให้ชาวโลกได้รับรู้ถึงขั้นเข้าถึงหรือบรรลุ อันเป็นสัญลักษณ์แห่งความพ้นทุกข์ไปตามลำดับๆ ที่เรียกว่า บรรลุธรรม ในระดับต่างๆ

อาทิ ได้ฌาน คือมีสมาธิในระดับต่างๆ ได้วิปัสสนาญาณ คือ สามารถรู้ภาวะเกิดดับเป็นต้นของรูป และ นาม ได้มรรค ผล คือสามารถกำจัดปิดเส้นทางการเกิดขึ้นของกิเลสต่างๆ ไปตามลำดับ จนถึงที่สุด คือปิดกั้น ตัดการเกิดขึ้นของกิเลสต่างๆ ได้อย่างสิ้นเชิง โดยมีการรับรู้พระนิพพานเป็นอารมณ์ไปพร้อมๆ กันอย่างแน่วแน่มั่นคงเป็นการยากอย่างสูงสุด ที่จะรู้ได้ว่า นั่นเป็นสิ่งมีจริงในโลก หากไม่รู้รายละเอียด หรือข้อมูลที่เกี่ยวกับปรมัตถธรรมดังกล่าว โดยการศึกษาเรียนรู้พระอภิธรรมมาก่อน

การเรียนรู้พระอภิธรรมนั้น แม้จะเป็นการเรียนผ่านบัญญัติ แต่ว่าเป็นการเรียนรู้ที่จำเป็นจะต้องอาศัยการเรียนรู้ผ่านบัญญัติ เช่นเดียวกับการเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ในโลกแห่งการเรียนรู้ทุกแขนง ซึ่งการเรียนรู้หรือการสื่อสารให้รู้นั้น มีสองประเภทด้วยกัน คือ ๑. *กายวิญญัติ* การเรียนรู้ด้วยกิริยาอาการท่าทางต่างๆ และ ๒. *วจีวิญญัติ* การเรียนรู้ด้วยเสียง เช่นเสียงพูดเป็นต้น

การเรียนรู้บัญญัติต่างๆ ที่เรียกว่าพระอภิธรรมนั้น เป็นการเรียนเพื่อรู้สภาวะ หรือความจริงของสิ่งที่เกิดดับหรือรูปนาม เป็นการเรียนให้รู้ในเบื้องต้นว่า นาม คืออะไร รูป คืออะไร ทั้งสองมีลักษณะอย่างไร ต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร อันจะเป็นผลดีต่อการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงปรมัตถ์อันเป็นความจริงแท้

บัญญัติทางพระอภิธรรมนั้น เป็นบัญญัติที่เป็นบรรทัดฐานที่ดีเยี่ยมต่อปรมัตถ์ เพราะว่าเป็นภาษาที่สื่อสารได้ตรงประเด็น ตรงต่อความเป็นจริงมากกว่า หรือมากที่สุดนั่นเอง

ธรรมสากัจฉา

อณฺณตโร ภิกฺขุ

ชาวพุทธยุคนี้ ควรศึกษาปิฎกไหน จึงเกื้อกูลแก่การเจริญสมถวิปัสสนา

กราบเรียนถามครับ ชาวพุทธในยุคนี้ควรศึกษาคำสอนปิฎกไหน ที่จะเกื้อกูลในการปฏิบัติอบรมเจริญสมถวิปัสสนา

เจริญพร อุบาสก ผู้มีศรัทธาในพระรัตนตรัย ผู้ใคร่ในการปฏิบัติธรรมเพื่อพ้นจากทุกข์

พระวินัย เปรียบเหมือน*รากแก้ว*ของพระศาสนา **พระสูตร** เปรียบเหมือน*กิ่งก้าน ดอก ใบ* และ*ผล*ของต้นไม้พระศาสนา **พระอภิธรรม** เปรียบเหมือน*แก่น*ของพระศาสนา

ทั้ง ๓ ปิฎก คือ คำสอนของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งควรจะต้องศึกษาให้ครบถ้วน แต่คำสอนก็มีมากเหลือล้น เกินกว่าผู้คนในยุคนี้จะสามารถศึกษา เรียนรู้ ทรงจำไว้ได้ทั้งหมด และอาจจะตายเสียก่อน ก่อนที่จะศึกษาเรียนรู้ ทรงจำไว้ได้ทั้งหมดก็ได้ จึงควรจะศึกษาเรียนรู้และทรงจำ ทำความเข้าใจในส่วนที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต และจำเป็นต่อการนำมาปฏิบัติให้มากที่สุด เท่าที่จะสามารถศึกษาเรียนรู้และทรงจำไว้ได้

พระไตรปิฎก

เบื้องต้น หากไม่เข้าใจสภาวธรรมเสียก่อน ก็จะยึดมั่น และเห็นผิดได้ว่า มีเรา ของเรา หรือตัวตนของเราจริงๆ ในการศึกษาและปฏิบัติธรรม เพราะฉะนั้น **จึงควรเริ่มจากการศึกษาพระอภิธัมมัตถสังคหะเสียก่อน และคัมภีร์ที่เกื้อกูลแก่การปฏิบัติ ตามลำดับดังนี้**

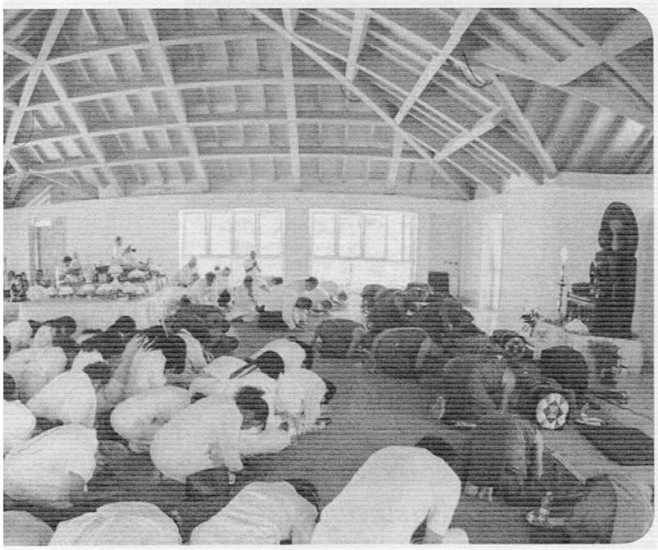
๑. คัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะและวิภาวินีฎีกา

๒. คัมภีร์วิสุทธิมรรคและปรมัตถมัญชุสา-มหาฎีกา

๓. คัมภีร์เนตติปกรณ์และอรรถกถา ฎีกา

๔. คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคและอรรถกถา

ถ้าศึกษาตามลำดับคัมภีร์เหล่านี้แล้ว จะได้หลักการในการปฏิบัติและมีเครื่องตรวจสอบคำสอนที่ถูกต้องหรือผิด **แล้วค่อยศึกษาพระสูตร หรือ พระอภิธรรมปิฎก ก็เพื่อปรับจิต ปรับอินทรีย์** เป็นการเปลี่ยนอารมณ์ และเพื่อความเป็นพหูสูตยิ่งขึ้น ซึ่งก็จะเกื้อกูลแก่การปฏิบัติด้วย **ส่วนพระวินัยนั้น เป็นเรื่องของพระภิกษุโดยตรง ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือใกล้ชิดกับพระภิกษุก็ควรศึกษาไว้** จะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้อง ไม่ทำผิดต่อพระภิกษุและเป็นการช่วยรักษาพระศาสนาอีกทางหนึ่งด้วย

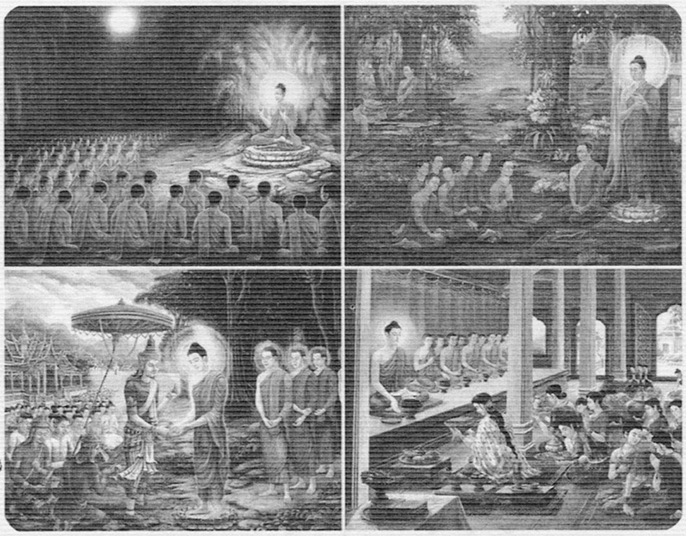
แต่ถ้าหากเป็นพระภิกษุ ก็ต้องเน้นศึกษาพระวินัยให้แม่นยำและชัดเจนไปด้วย ในขณะเดียวกัน เพราะเป็นเครื่องดำเนินชีวิตของพระภิกษุ เป็นเครื่องหมายแสดงถึงอัธยาศัยว่าแตกต่างจากคฤหัสถ์โดยสิ้นเชิง ไม่ว่าจะเป็นการขบฉัน จำวัด แต่งตัว อิริยาบถ ที่อยู่อาศัย การใช้สอยปัจจัย ๔ ฯลฯ ซึ่งจะต้องมีความแตกต่างไปจากคฤหัสถ์ ตามพระวินัยบัญญัติ

ถ้าเน้นปรมัตถธรรมมาก จะมีผลเสียอย่างไร

หากได้ศึกษาคัมภีร์ทั้ง ๔ ดังกล่าวตามลำดับด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง ก็จะไม่ไปยึดมั่นถือมั่นในปิฎกใดปิฎกหนึ่ง หรือไม่ไปเน้นธรรมะอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะเข้าใจแนวทางปฏิบัติ และมีปัญญาแยกแยะออกว่า อะไรเป็นปรมัตถธรรม อะไรเป็นบัญญัติ อะไรเป็นอารมณ์ของสมถ-ภาวนา อะไรเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาภาวนา เพราะมีตัวอย่าง มีแบบอย่างในพระไตรปิฎกและอรรถกถามากมาย จะไม่ไปทะเลาะกับใคร หรือไม่ไปตำหนิติเตียนใครด้วยอกุศลจิตว่า คนนั้น สำนักนั้น ครูบาอาจารย์นั้น ปฏิบัติผิด เพราะปฏิบัติไม่เหมือนกับของตน ตนเองปฏิบัติถูก เข้าใจถูกอยู่ฝ่ายเดียว

เช่นนี้เป็นอุปกิเลสหลายอย่าง เรียกว่า *มักขะ* ลบหลู่คุณผู้อื่น, *ปลาสะ* ตีเสมอ (ท่านอรรถกถา-จารย์ ท่านฎีกาจารย์ มีคุณยิ่งกว่าคนในยุคนี้มากนัก), *สาเถยยะ* โอ้อวดว่าตนปฏิบัติถูก, *อติมานะ* ดูหมิ่นผู้อื่นว่าปฏิบัติผิด, *มทะ* มัวเมาว่าตนเท่านั้นที่ปฏิบัติถูก คนอื่นเห็นผิดหมด เป็นต้น

ถ้าศึกษาพระปริยัติสัทธรรมด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง และปฏิบัติสัทธรรมถูกต้อง มีแต่ควรที่จะเมตตา มีแต่ควรที่จะกรุณาที่พบเห็น ได้ยินคนที่มีความเห็นผิด ปฏิบัติผิดไปจากพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและเหล่าพระอริยสาวก

สมัยพุทธกาล มีทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ได้บรรลุธรรม

ไม่ควรจะมุ่งโจมตีกันด้วยอกุศลจิต เพียงเพื่อจะแสดงตนให้ปรากฏ จะทำให้เข้าข่าย*มหิจฉตา* (มักมาก แสดงคุณของตนเองให้ปรากฏ แม้มีอยู่จริง) และ*ปาปิจฉตา* (ปรารถนาลามก แสดงคุณที่ไม่มีอยู่จริง เหมือนกับมีอยู่จริงๆ)

แต่ควรที่จะให้โอกาส และพร้อมที่จะชี้แจงแสดงเหตุผล ปรารถนาให้ผู้ที่มีความเห็นผิดเหล่านั้น กลับจิตกลับใจมาเป็นสัมมาทิฏฐิ ให้มีความเห็นที่ถูกต้อง ปฏิบัติได้ถูกต้อง หวังความสามัคคีในหมู่ชาวพุทธ ผู้มีความจงรักภักดีต่อพระรัตนตรัย มีพระรัตนตรัยเป็นเบื้องหน้า ไม่ใช่ตั้งตนเป็นศาสดา หรือมีครูบาอาจารย์เป็นศาสดา

ตัวอย่างของผู้ที่พิจารณาบัญญัติแล้วบรรลุธรรมในพระไตรปิฎก อรรถกถา มีมากมาย ไม่หลงงมงายอย่างคนในยุคนี้ ที่มุ่งเน้นปรมัตถธรรม กลัวความเป็นอัตตาด้วยสักกายทิฏฐิและสีลัพพตปรามาสที่แฝงมาอย่างแยบยล

ตัวอย่างเช่น ท่านพระนางอัมพปาลีเถรี ผู้เคยเป็นหญิงโสเภณีในอดีต หลังจากพระเถระผู้เป็นบุตรได้ให้คำแนะนำ ท่านก็เข้ามาบวช ได้ศึกษาพระธรรมจนเข้าใจดีแล้ว ท่านน้อมพิจารณาเรือนร่างของท่านที่เคยสวยสดงดงาม หาผู้เปรียบได้ยากในอดีต เปรียบเทียบกับปัจจุบัน ที่เสื่อมโทรมจนไม่น่าทัศนา จนทั่วร่างกาย ได้ความปีติปราโมทย์ ที่เห็นจริงตามคำสอนของพระพุทธเจ้าผู้เป็นสัจจวาที ตรัสวาจาจริง เที่ยงแท้ ไม่มีแปรเป็นอื่น จนในที่สุดก็บรรลุความเป็นพระอรหันต์

การพิจารณาอารมณ์เช่นนี้ เป็นวิปัสสนาของท่าน มีแต่เรื่องบัญญัติทั้งนั้นในอาการของร่างกาย แต่ท่านมิได้หลงงมงาย ท่านรู้ว่าภายใต้ผม เนื้อหนัง หน้าอก สะโพก นิ้วมือ ฯลฯ เหล่านั้นที่เปลี่ยนแปลงไป ก็เพราะมีรูปธรรมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงเกิดดับนั่นเอง เมื่อพิจารณารูปไป จนเห็นแจ้งประจักษ์ ก็ย่อมจะเห็นนามขันธ์ด้วย เพราะรูปก็ต้องอาศัยนาม นามก็ต้องอาศัยรูป โดยเฉพาะเห็นนามที่กำลังพิจารณารูปนั่นแหละ ทำให้ท่านหยั่งลงสู่วิปัสสนา เห็นแจ้งนามรูป รู้ชัดปัจจัยของนามรูป เห็นไตรลักษณ์ของนามรูป เบื่อหน่ายคลายกำหนัด สลัดคืนนามรูปและกิเลสทั้งหลาย และหลุดพ้นจากกิเลสที่ยึดถือในอุปาทานขันธ์ ๕ ในที่สุด

พระอัมพปาลีเถรี อดีตนางคณิกา หรืออัมพปาลี ผู้เห็นธรรมด้วยการเจริญวิปัสสนา โดยการพิจารณาที่อาศัยบัญญัติเป็นอารมณ์

พระนาคสมาลเถระเห็นหญิงที่กำลังฟ้อนรำอยู่กลางถนน เคล้าด้วยเสียงดนตรี ท่ามกลางประชาชนที่มุงดูกันได้ความสลดใจ เพราะเห็นเป็นเพียงร่างกระดูกที่ร้อยรัดด้วยเส้นเอ็น กำลังเยื้องกราย ส่ายไหวไปตามจังหวะดนตรี ด้วยอำนาจของธาตุลม หาสาระอะไรมิได้ แล้วหยั่งลงสู่วิปัสสนาบรรลุเป็นพระอรหันต์ในกลางถนนนั่นแหละ

พระภิกษุเห็นดอกบัวทองที่เหี่ยวไป บางท่านเห็นดอกบัวที่สดสวย แต่ถูกถอนขึ้นมาวางไว้บนบก ต้องกับแสงแดด ไม่นานก็เหี่ยวไป บางท่านเห็นพยับแดด บางท่านเห็นต่อมน้ำที่ผุดขึ้นแล้วแตกดับไป บางท่านเห็นใบไม้เหลืองที่กำลังร่วงหล่น ฯลฯ แล้วพิจารณาเห็นความแปรปรวนความไม่เที่ยงของสิ่งเหล่านั้น แล้วน้อมมาที่อัตภาพนี้ว่าไม่มีอะไรแตกต่างกัน หยั่งลงสู่ไตรลักษณ์ ก็บรรลุเป็นพระอรหันต์บ้าง บรรลุเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าบ้าง มากมายนับจำนวนไม่ได้

ท่านเหล่านั้นมีปัญญาและ**ไม่ได้มีความเห็นผิดว่า วิปัสสนาต้องมีปรมัตถธรรมเท่านั้นเป็นอารมณ์ วิปัสสนามีบัญญัติเป็นอารมณ์ไม่ได้** ท่านไม่ได้มีความเห็นผิดเช่นนี้ **และในพระไตรปิฎกอรรถกถาฎีกาก็ไม่ได้มีที่ใดแสดงไว้ว่าวิปัสสนาต้องมีปรมัตถธรรมเป็นอารมณ์เท่านั้นมีบัญญัติเป็นอารมณ์ไม่ได้** มีแต่คนที่ตั้งตัวเป็นอาจารย์ในยุคนี้เท่านั้น ที่บัญญัติกันขึ้นมาเอง

ยิ่งกว่านั้น ยังบัญญัติบอกสอนกันอีกว่าวิปัสสนาต้องมีอารมณ์เป็นปัจจุบันเท่านั้น มีอารมณ์ภายในตนเท่านั้น ซึ่งผิดไปจากพระพุทธพจน์ที่ให้พิจารณาได้ ทั้งโดยนัยของอายตนะ ๑๒ ธาตุ ๑๘ อินทรีย์ ๒๒ สัจจะ ๔ ปฏิจจสมุปบาท ๑๒ และขันธ์ ๕ ทั้งที่เป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน ภายใน ภายนอก หยาบ ละเอียด ทราม ประณีต มีในที่ไกลหรือในที่ใกล้ ใช้พิจารณาได้ทั้งสิ้น

อุปติสสะปริพาชกพบพระอัสสชิ

แต่วิปัสสนาของครูบาอาจารย์ในยุคสมัยนี้สวนทางและขัดกันกับพระไตรปิฎกอรรถกถาโดยสิ้นเชิง ซึ่งชาวพุทธในปัจจุบันหาได้น้อยนักที่จะรู้ เนื่องจากไม่ชอบอ่าน ไม่ชอบศึกษาค้นคว้า จึงมีครูบาอาจารย์ทั้งหลายเป็นสรณะ ไม่ได้มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอย่างแท้จริง

ขอเชิญชวนให้ชาวพุทธที่ปรารถนาเป็นพระอริยเจ้า โปรดมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะอย่างแท้จริง ด้วยการเข้าถึงไตรสรณคมณ์จากพระไตรปิฎก อรรถกถา เพราะจะหาพระรัตนตรัยจากที่อื่นไม่ได้ หากไม่ศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมคำสอนที่อยู่ในพระไตรปิฎก อรรถกถาแล้ว ย่อมจะไม่ซาบซึ้งในคุณของพระรัตนตรัย ชื่อว่ายังไม่เข้าถึงโลกียสรณคมณ์อย่างแท้จริง ย่อมจะไม่มีโอกาสเข้าถึงพระรัตนตรัยโดยโลกุตตรสรณคมณ์อย่างแน่นอน

ด้วยความปรารถนาดีอย่างจริงใจ

ขออนุโมทนาบุญผู้ร่วมจัดพิมพ์วารสารฉบับนี้

๑. ชมรมกัลยาณธรรม
๒. คุณจิรวรรณ ศิริจิตร และครอบครัว
๓. คุณสุวพร หทัยสุทธิธรรม และครอบครัว
๔. พล.อ.ต. สมโภค-สุจิตรา หงสไกรและครอบครัว
๕. คุณพ่อวัชระ-คุณแม่ทองสุก โลหารักษ์พงศ์ และครอบครัว

ประสบการณ์ธรรม

กฤดิ ปันยารชุน

"อภิธรรม วิชาชีวิต"

เริ่มจากคำถาม ตายแล้วไปไหน เกิดเป็นมนุษย์ได้อย่างไร

เมื่อประมาณ ๑๕ ปีที่แล้ว ญาติผู้ใหญ่หลายท่านทยอยเสียชีวิต ผมจึงเกิดคำถามในใจว่า คนเราตายแล้วไปไหน แล้วเราเกิดเป็นมนุษย์ได้อย่างไร แต่ก็ไม่ได้ถามใคร เก็บคำถามเหล่านี้ไว้ในใจ ต่อมาผมมีโอกาสไปเที่ยวภูฏาน รู้แค่ที่นั่นสวย ไม่ได้สนใจว่าภูฏานเป็นประเทศหนึ่งที่นับถือศาสนาพุทธ แต่สังเกตว่า ไกด์ที่พาเที่ยวอธิบายแต่ละที่แล้วจะวกเข้ามาเรื่องพุทธศาสนา เวลาที่ไกด์พาผมเดินขึ้นเขา ไกด์จะสวดมนต์พึมพำๆ ทำให้ผมรู้สึกประทับใจกับไกด์และอัธยาศัยของคนภูฏานที่แลดูมีจิตใจดีเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีระเบียบวินัย พอใจในสิ่งที่มี พวกเขาอนุรักษ์วัฒนธรรม ควบคู่กับการดูแลธรรมชาติอย่างดี และเป็นอยู่อย่างมีความสุข

ผมเกิดในครอบครัวที่นับถือพุทธศาสนา แต่เป็นครอบครัวที่ไม่เข้าวัด ฉะนั้น ผมจึงเข้าใจว่าหน้าที่ของพระ คือ การประกอบพิธีกรรมต่างๆ และไม่รู้ว่าพระพุทธองค์ทรงสอนเรื่องอะไร หลังจากกลับจากภูฏาน ผมเริ่มสนใจพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง จึงไปปรึกษาญาติสนิท คือ *พี่อ๋อย สุตทยา วัชราภัย* ซึ่งเป็นลูกของคุณป้าแท้ๆ เมื่อเอ่ยปากถามพี่อ๋อยว่า ถ้าผมอยากเรียนรู้ อยากเข้าใจคำสอนของศาสนาพุทธ *"ผมควรบวชดีไหม"* พี่อ๋อยก็รีบสนับสนุนให้ ***"บวช"*** ทันที

ต้อง "บวช" ให้ได้ ก่อน "ตาย"

คำถามต่อมาคือ บวชวัดไหนดี พี่อ๋อยช่วยค้นหาข้อมูลเรื่องวัด ทั้งมหานิกายและธรรมยุต ในเมือง นอกเมือง เรียงลำดับให้ผม ในที่สุด ผมได้ไปดูที่วัดญาณเวศกวัน พอมาถึงวัดญาณเวศกวัน ผมรู้สึกว่า เป็นสถานที่สัปปายะ ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ญาติๆ มาร่วมทำบุญได้สะดวก ที่สำคัญคือ พระท่านมีอัธยาศัยเอื้อเฟื้อ ให้ความรู้ ให้ข้อมูลอย่างดี ขั้นตอนของวัด หากจะบวชต้องเขียนใบสมัคร พระท่านให้ใบสมัครมา แต่บอกว่าถ้าอยากบวช ผมคงต้องรอคิวถึง ๒ ปี แต่ถ้าสมัครบวชในพรรษา อาจจะไม่ต้องรอนานถึง ๒ ปี

ผมตั้งใจจะบวช เพราะอายุใกล้จะ ๖๐ หาก ยังลังเลอยู่ อาจจะตายก่อนก็ได้ จึงตัดสินใจสมัครบวชในพรรษา โชคดีเหลือเกิน ภายในไม่กี่สัปดาห์ ก็มีโทรศัพท์จากทางวัดแจ้งมาว่า มีผู้สมัครสละสิทธิ์บวชในพรรษา ๑ ท่าน ผมจะมีโอกาสแล้ว จะบวชไหม ... ผมตอบรับทันทีโดยไม่ลังเล ทั้งๆ ที่ต้องเตรียมวางแผนเรื่องการงานที่บ้านอย่างกระชั้นชิด บอกได้ว่าเหนื่อยมาก (คิดแล้วก็เกิดปีติขึ้นในใจ ที่ตัดสินใจบวชครั้งนั้น)

ผมซาบซึ้งในการบวชครั้งนี้มาก ถ้าไม่ได้บวช ไม่ได้เรียน ก่อนตาย คงเสียใจที่สุดในชีวิต การบวช เป็นการเปิดโลกทัศน์ใหม่ให้ผม

ตึกเรียนที่ อชว.

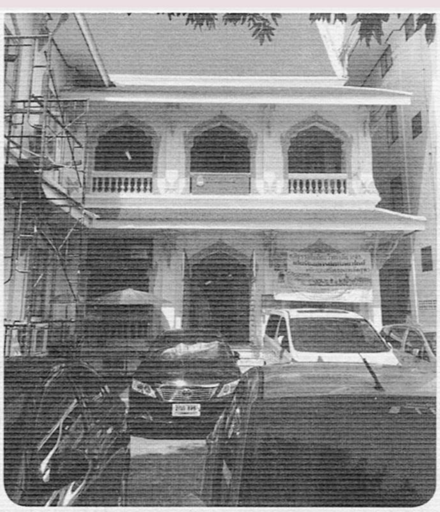
ผมได้เข้าใจคำว่า **"บวชเรียน"** ที่วัดญาณเวศกวันนี้เอง ระหว่างที่บวช ผมได้เรียนกับพระหลายรูป ท่านสอนเพื่อให้ผมไปสอบนักธรรมตรี การที่ผมถูกส่งไปเรียนที่ต่างประเทศตั้งแต่เด็ก ทำให้ภาษาไทย ทั้งพูด เขียน อ่าน อ่อนมาก ผมจึงหนักใจและกังวลว่าจะสอบนักธรรมตรีไม่ผ่าน เพราะมีแต่คำศัพท์ทางพระ จึงขยันท่อง ขยันจำ พยายามเขียนข้อความและคำศัพท์ที่ต้องท่อง ติดแปะไว้ที่ฝาผนังกุฏิตัวเองจนรอบห้อง เพื่อให้จำ..เพื่อให้ท่องให้ได้ พระอาจารย์ก็ให้กำลังใจว่า ถ้าผมตั้งใจ ก็จะสอบได้ ผมบวชอยู่ ๔ เดือน และในที่สุด ก็สอบผ่านนักธรรมตรี

เรียนได้ สอบผ่าน แต่ยังไม่เข้าใจ

ตอนบวช ผมได้เรียนรู้ธรรมะอย่างย่อ ท่องจำ แต่ไม่เข้าใจ ผมอ่านพุทธธรรม ช้าๆ ทุกคืน แต่ไม่เข้าใจ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ท่านเขียนพุทธธรรมอย่างดีเยี่ยม มีระเบียบ และละเอียดมาก แต่ละประโยค ผมใช้เวลาหาความหมายศัพท์ในพจนานุกรม กว่าจะอ่านจบแต่ละหน้า...เหนื่อยมาก เพราะผมอ่านภาษาไทยช้า ไม่ทันใจ ผมอยากเข้าใจธรรมะเร็วๆ

ตอนที่บวชอยู่นั้น ผมว่าผมได้ความรู้น้อยมาก แต่อยู่ในบรรยากาศที่ประเสริฐ สัปปายะ อยู่กับหมู่สงฆ์ที่มีเมตตา เกื้อกูลกัน ช่วยสอน ช่วยแบ่งปันความรู้ วัดญาณเวศกวันจึงเป็นวัดที่ผมประทับใจมาก จนเมื่อถึงกำหนดต้องลาสิกขาแล้ว ผมยังอยากเรียนต่อ

แต่ตอนนั้นผมมีภาระงาน ยังเรียนต่อทันทีไม่ได้ ต้องขาดช่วงไปถึง ๒ ปี แต่พออายุ ๖๐ เต็ม ผมตัดสินใจลาออกจากธุรกิจของครอบครัว เพื่อจะได้เรียนพระไตรปิฎก ผมได้ปรึกษาพี่อ๋อยอีกครั้ง แล้วได้คำแนะนำให้ไปเรียน **"อภิธรรม"** ที่ อชว. (อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย) ผมไปทันที ได้เข้าเรียน

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย (อชว.)

ชั้นแรก *ชั้นจูฬอาภิธรรมิกะตรี* และสอบได้ แต่ไม่แน่ใจว่าควรจะเรียนต่อหรือไม่ พี่อ๋อยได้แนะนำให้ผมไปกราบเรียนปรึกษาพระอาจารย์มหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ซึ่งผมได้ไปพบท่านที่วัดจากแดง ท่านเมตตาแนะนำผมว่า ผมควรเรียนให้จบชั้นมัชฌิมอาภิธรรมิกะโทเป็นอย่างน้อย เพื่อศึกษาให้จบขั้นพื้นฐาน หมายความว่า ต้องใช้เวลาเรียนอีก ๓ ปี

ในเวลาเดียวกัน ผมได้เขียนจดหมายกราบเรียนถามหลวงพ่อสมเด็จฯ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์, ป.อ.ปยุตฺโต) เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๕๔ *(อ่านในบทความเรื่องความเข้าใจเรื่องการเรียนพระอภิธรรม ในหน้า ๑๕)* ว่าถ้าผมจะเรียนต่อให้จบอีก ๘ ชั้น ต้องใช้เวลาอย่างน้อยอีก ๗ ปี ผมไม่แน่ใจว่าจะคุ้มกับเวลาไหม และจะมีประโยชน์กับชีวิตผมอย่างไร

เมื่อหลวงพ่อสมเด็จฯ ได้รับจดหมายที่กราบเรียนถามแล้ว ท่านเมตตาผมมาก กรุณาตอบจดหมายทันทีอย่างละเอียด ให้ข้อมูลกว้างขวาง แต่ให้ผมตัดสินใจเอง และยังแนะนำให้ผมตั้งใจศึกษาเข้าไปให้ถึงต้นตอคือพระไตรปิฎกจริงๆ และโยนิโสมนสิการ น้อมนำหลักธรรมเข้ามาใช้กับชีวิตประจำวันให้ได้

ในที่สุด ผมก็ตัดสินใจ **"เรียนต่อ"** ไม่ลังเล มุ่งมั่นเรียนไป..ไม่หยุดเลย

ยิ่งเรียน ยิ่งสนุก ดื่มด่ำในรสพระธรรม

ในบรรยากาศการเรียนที่ อชว. นี้ มีทั้งพระสงฆ์ แม่ชี และฆราวาส ฆราวาสก็มีทั้งวัยรุ่นและวัยผู้สูงอายุ อาจารย์ผู้สอนก็มีทั้งพระสงฆ์ แม่ชี และคฤหัสถ์ เราเรียนเน้นภาคทฤษฎี แต่เสียดายที่มีเวลาน้อย พอจะประยุกต์ทฤษฎีกับชีวิตประจำวันก็มักจะไม่ค่อยมีเวลา และที่สำคัญคือไม่ค่อยมีเวลาสำหรับการเชื่อมโยงกลับไปถึงต้นตอในพระไตรปิฎก ว่าธรรมะที่ท่านยกมาสอนนั้น มีที่มาจากพระอภิธรรมปิฎกตรงส่วนไหน หน้าไหน นับเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก

ในห้องเรียน ถ้าผมไม่เข้าใจตรงไหน ผมจะไม่ปล่อยผ่านไป ผมจะขออนุญาตเพื่อนร่วมชั้นเรียน เพื่อซักถามพระอาจารย์ จนกว่าผมจะเข้าใจ บางครั้งถามแล้วถามอีกจนเข้าใจ อาจารย์ทุกท่านก็เมตตาตอบ เพราะผมเรียนแบบไม่ให้เสียเวลา ไม่ทิ้งไว้ให้งง คิดว่า ถ้าไม่เข้าใจ ก็ควรขจัดความสงสัยออกไปเสียโดยเร็ว เพราะถ้าเราเข้าใจแล้ว ก็สามารถนำความรู้นั้นมาใช้ได้จริง แต่ก็มีหลายครั้งที่อาจารย์ท่านจะบอกผมว่า *"เรียนไปก่อน เดี๋ยวก็จะเข้าใจเอง"* ซึ่งพบว่า..ก็จริงของท่าน

เรียนให้เข้าใจ ไม่ใช่เรียนเอาใบประกาศ

ผมเรียนอภิธรรมจะครบ ๙ ปีแล้ว เรียนทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ (ช่วงบ่ายและบางชั้นช่วงเย็น) ผมเรียนอย่างมีความสุข แม้ว่าการงานทางโลกจะวุ่นวาย เครียด มีปัญหาอย่างไร เมื่อผมได้เข้าห้องเรียนอภิธรรมแล้ว ผมจะลืมความทุกข์ทั้งหมด มีแต่ความสุข เพราะจิตใจสงบ จิตตั้งมั่นกับการเรียนพระอภิธรรม ผมตั้งใจเรียนมาก แต่ก็ไม่ได้เร่งรัด หรือกดดันตัวเอง ตั้งใจว่า เรียนเพื่อให้รู้จริง เพื่อไปสู่การเรียนปิฎกอื่นๆ ต่อไป ถ้าไม่เข้าใจอย่างแท้จริง ผมก็ยอมเรียนซ้ำชั้น

อย่างเช่น ตอนเรียนมหาปัฏฐาน ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่ยากที่สุด ผมสมัครใจที่จะไม่สอบ ขอเรียนซ้ำชั้น เพราะผมเรียน ๑ ปีผ่านไปแล้ว แต่ไม่ค่อยเข้าใจ พอเรียนซ้ำชั้น กลับพบว่า ผมเข้าใจดีขึ้นมาก เห็นชัดว่า คัมภีร์ปัฏฐาน ยิ่งใหญ่มาก ที่เคยเรียนมาทั้งหมด ได้เอามาเป็นพื้นฐานในการเรียนขั้นสุดท้ายนี้ และถ้าสอบผ่าน... สิ้นปีนี้ คงจบอภิธรรมชั้นที่ ๙ ได้ (ชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอก)

อภิธรรมทำให้รู้ทันกิเลสมากขึ้น

การนำอภิธรรมที่เรียนมาใช้กับชีวิตประจำวัน ผมสังเกตว่าทุกวันนี้ผมเข้าใจตัวผมเองมากกว่าเดิม เวลาโกรธ ผมจะรู้ตัวว่ากำลังมีอะไรเกิดขึ้นในตัวผม รู้อาการร้อน รู้ถึงความตึงในกาย รู้ว่าเจตสิกไหนทำงานอยู่ แล้วก็ถามตัวเองว่า เราจะให้ร่างกายอยู่ในสภาพนี้หรือเราจะให้ความโกรธมันครอบงำเราหรือ เมื่อสังเกตเห็นแล้ว ก็จะหยุดความโกรธได้ระดับหนึ่ง

หลักสูตรชั้นมหาอาภิธรรมิกะเอก

การเรียน ที่ อชว. นี้ ท่านอาจารย์ที่สอนขอแค่ ๒ ข้อ คือ ๑. ขอให้เราขยัน ตั้งใจเรียน ๒. ขอให้เรารักษาศีล ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับผู้เรียนทุกคน ส่วนการเรียนพระอภิธรรมให้เข้าใจได้ดี ต้องปฏิบัติภาวนาควบคู่ไปด้วย หากมีเวลาและโอกาสที่สามารถทำได้ก็ควรทำ จะช่วยให้เข้าใจสภาวะต่างๆ ตามที่เกิดขึ้นจริงได้ชัดเจนขึ้น และในหลักสูตรอภิธรรมบัณฑิตก่อนเรียนจบ ทุกคนจะต้องมีชั่วโมงปฏิบัติสะสมให้ครบ ๓๐ วัน (สะสมวันหลายครั้งมารวมกันได้)

อยากจะทำสื่อเพื่อให้คนเข้าใจพระอภิธรรม

สิ่งที่ผมอยากทำต่อไป คือ แบ่งปันความรู้ให้กับบุคคลทุกระดับ ทุกวัย อาจจะใช้เป็นภาพอธิบาย โดยไม่มีตัวอักษรให้อ่านเลยก็ได้ เพราะภาพหนึ่งภาพแทนคำพูดได้เป็นพันคำ "A picture is worth a thousand words." เอาเรื่องพื้นฐาน เช่น ความโกรธ และ ขันธ์ ๕ มาทำก่อน แต่ต้องมีกัลยาณมิตรมาช่วยกัน ทั้งด้านวิชาการที่เก่งกว่าผม และด้านเขียนภาพ ส่วนผมอยากเป็นผู้กำกับ

"พระอภิธรรม" คือวิทยาศาสตร์ทางจิต

การเรียนพระอภิธรรมไม่ใช่เรื่องของพระเท่านั้น ฆราวาสทุกคนก็สามารถเรียนได้ เนื้อหาในพระอภิธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญของชีวิต เหมือนเราเรียนวิทยาศาสตร์เพื่อเรียนรู้ปรากฏการณ์ของโลกและเข้าใจธรรมชาติ พระอภิธรรมก็สอนเรื่องทุกอย่างบนโลก สอนให้เรา

รู้ว่า จะปฏิบัติอย่างไรกับสิ่งรอบข้าง รวมถึงภายในตัวเรา อภิธรรม คือวิทยาศาสตร์ทางจิต

พระอภิธรรม ตอบโจทย์ว่าชีวิตมาจากไหน ตายแล้วไปไหน เกือบจะพูดได้ว่า เราจะมีโอกาสวางแผน ควบคุม กำหนดทิศทางการเกิด การตายเราได้ พอจะทราบทางดำเนินได้ใกล้เคียง เพราะเราเข้าใจว่า ทุกอย่างที่เกิดขึ้น มีเหตุและผลของมัน คนเกิดมาครบอาการ ๓๒ หรือไม่ ล้วนมีเหตุปัจจัยที่คนๆ นั้นสร้างไว้ทั้งนั้น เราประมาณการได้ว่า ชีวิตจะเป็นอย่างไร ในวันนี้และวันข้างหน้า ศึกษาอภิธรรมแล้ว เราจะไม่ประมาทในชีวิต แม้จะยาก ละเอียด ลึกซึ้ง แต่มีหลักการเรียนแล้ว เราจะมั่นคงในพระธรรม จะไม่ถูกใครหลอกได้ง่ายๆ

ถ้าเรียนจบอภิธรรมแล้ว ในอนาคต ผมตั้งใจว่าจะเรียนภาษาบาลีต่อ เพราะผมอยากอ่านพระไตรปิฎกภาษาบาลีด้วยตนเอง ไม่ใช่อ่านจากฉบับแปล ผมคิดว่าจำเป็นมาก ที่เราจะอ่านพระไตรปิฎกจากภาษาบาลี เพื่อให้เข้าใจนัยต่างๆ ของพระธรรมและพุทธพจน์ได้ถูกต้อง

ผมขออุทิศกุศลผลบุญจากกรรมดีถ้าเกิดจากการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ ให้พี่อ๋อย สุตทยา วัชราภัย และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ที่อยู่ใน ๓๑ ภูมิ ด้วยเทอญ

***คุณกฤดิ ปันยารชุน** จบปริญญาตรีด้านดีไซน์และจบปริญญาโทสถาปัตย์ เขาเป็นสถาปนิกสร้างบ้านให้คนอื่นๆ อยู่นานถึง ๓๐ ปี แล้ววันที่คุณกฤดิเดินทางไปภูฏาน ดินแดนพระพุทธศาสนา ก็ได้พบความสุขจากธรรมชาติและวัฒนธรรมพุทธ (วัชรยาน) พอได้บวช ก็ได้เริ่มต้นการเดินทางบนคำสอนของพระพุทธองค์ (เถรวาท) จนถึงการตั้งใจเรียนพระอภิธรรม*

คุณกฤดิได้ใช้เวลาเต็มที่ เรียนรู้ที่จะหยุดการสร้างบ้านหลังใหม่ของตนเอง (การเกิดในภพชาติใหม่) หรือถ้าจะมีเรือนหลังใหม่ (เกิดชาติใหม่) คุณกฤดิก็เข้าใจถึงเหตุปัจจัยของชีวิตด้วยความแจ่มแจ้ง

การเรียนพระอภิธรรม จะยากหรือง่าย คงไม่สำคัญเท่าเป้าหมายที่คุณตั้งไว้ หากไม่รู้ว่าชาติหน้าคุณจะมีโอกาสเป็นมนุษย์อีกไหม ทำไมครั้งหนึ่งในชีวิต...ที่ได้เกิดมาในดินแดนพระพุทธศาสนา ที่สงบร่มเย็น มีโอกาส มีเวลา มีสถานที่เรียน มีครูบาอาจารย์ที่พร้อมจะสอน ทำไมคุณจึงไม่เรียนพระอภิธรรม เพื่อลิ้มชิมรสคำสอนของพระพุทธองค์อย่างแท้จริง

กฤดิ ปันยารชุน

เกิด :		พ.ศ. ๒๔๙๔ ที่กรุงเทพฯ
การศึกษา	:	พ.ศ. ๒๔๙๙ - พ.ศ. ๒๕๐๕ เรียนที่ ร.ร.กรุงเทพคริสเตียน
		พ.ศ. ๒๕๐๕ - พ.ศ. ๒๕๒๓ เรียนต่อที่ประเทศอังกฤษ และที่สหรัฐอเมริกา
		ปริญญาตรี (ดีไซน์) วิลเลียมส์ คอลเลจ รัฐแมสซาชูเซตส์
		ปริญญาโท (สถาปัตย์) มหาวิทยาลัย ฮาร์วาร์ด รัฐแมสซาชูเซตส์
ทำงาน	:	พ.ศ. ๒๕๒๓ - พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นสถาปนิก และนักเปียโน กรุงเทพฯ
บวช/เรียน	:	พ.ศ. ๒๕๕๑ วัดญาณเวศกวัน อ.สามพราน จ.นครปฐม (๑ พรรษา)
		พ.ศ. ๒๕๕๔ เริ่มเรียนพระอภิธรรม ที่อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย (อชว.) ถึงปัจจุบัน
		มีบุตร ๒ คน

๙ ปริศนา พุทธปฏิมา ตอน ๑

ปัญญาปริทัศน์

ธีรปัญโญ

ทุกวันนี้พระพุทธศาสนากำลังเป็นที่รู้จักกันไปทั่วโลก ทั้งพระธรรมของพระพุทธเจ้าที่เป็นอกาลิโก (ไม่จำกัดกาล) และเอหิปัสสิโก (ท้าให้เข้ามาพิสูจน์) ก็เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของเหล่าปัญญาชน ที่เบื่อหน่ายการอ้อนวอนร้องขอจากพระเจ้าในศาสนาของเขา จึงเข้ามาศึกษาหาแก่นธรรมะอย่างจริงๆ จังๆ กันในพระพุทธศาสนา แม้แต่ฝรั่งหลายคนที่ได้มาท่องเที่ยวในเมืองพุทธ ได้ไปวัดไปวา ได้เห็นวัฒนธรรมการทำบุญทำทานของชาวพุทธบ้าง ได้ประทับใจในความเป็นมิตรของชาวพุทธบ้าง หรือได้มาเห็นความงาม อาการสงบ และใบหน้าที่ยิ้มน้อยๆ ของพระพุทธรูป ก็อดที่จะมีศรัทธาไม่ได้ บางคนก็เช่าพระพุทธรูปกลับไปเป็นเครื่องประดับที่บ้านเสียเลย โดยให้เหตุผลว่า เห็นแล้วสบายใจ

แต่ก็ทำให้ชาวพุทธที่เคร่งธรรมเนียมหลายท่านกลับไม่ค่อยสบายใจเพราะเห็นว่าพระพุทธรูปเป็นวัตถุที่ตั้งของการบูชา มิใช่เครื่องประดับ ซึ่งชาวต่างชาติส่วนใหญ่ (รวมทั้งชาวพุทธด้วยกันเองส่วนหนึ่งด้วย) ก็ยังไม่เข้าใจดีว่า ทำไมชาวพุทธจึงต้องกราบต้องไหว้บูชาพระพุทธรูปกันด้วย

ชาวพุทธรุ่นใหม่เองจำนวนไม่น้อยเลยก็ทำตามๆ กันไปตามประเพณีเท่านั้น โดยไม่ได้เข้าใจเหตุผลที่แท้จริง บางคนถึงกับบ่นว่าเป็นแค่อิฐแค่ปูน ไปกราบไปไหว้ทำไมให้งมงาย บ้างก็พยายามสอดแทรกศิลปะร่วมสมัยเข้าไปในพระพุทธรูป เช่น ล่าสุดก็มีการนำเอาฮีโร่ของเด็กๆ คือยอดมนุษย์อุลตร้าแมนที่มีท่าทางต่างๆ แต่มีเศียรเป็นพระพุทธรูปออกแสดง เป็นต้น

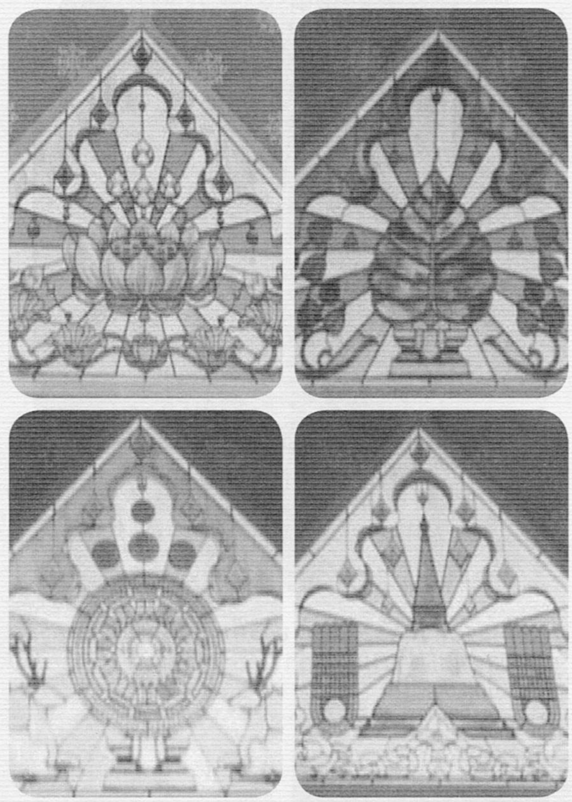
ภายในพระอุโบสถวัดเขมาภิรตารามราชวรวิหาร อ.เมือง จ. นนทบุรี

กรณีพระพุทธรูปปางอุลตราแมนที่เป็นข่าว

ผู้เขียนได้ปรารภเรื่องนี้กับ*พระอาจารย์มหากัมพล ป.ธ. ๙* ที่วัดจากแดงเมื่อหลายปีก่อน ท่านได้เมตตาผูกเป็นปริศนาธรรมไว้ให้ ๙ ข้อ ให้เป็นหลักในการอธิบายให้ชาวพุทธที่สนใจและต้องการเข้าใจความหมายขององค์พระพุทธปฏิมาที่ลึกซึ้งขึ้น โดยเฉพาะในยุคที่เหตุผลเป็นสิ่งที่จำเป็น หลายคนอาจจะต้องไปอธิบายให้ลูกให้หลานฟังว่า พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ของเขา กราบไหว้พระพุทธรูปกันสืบต่อๆ กันมา ด้วยเหตุผลอันใด ให้คนรุ่นใหม่เขาได้ลองคิดพินิจพิจารณาดูเอาเองว่าอาการเคารพอ่อนน้อมต่อพระพุทธรูปนี้ ควรจะยังรักษาไว้ให้เป็นมรดกของชาวพุทธสืบไปไหม ดีกว่าไปบังคับให้พวกเขาทำตามด้วยกำลังความเชื่ออย่างเดียว การให้ปัญญาชี้ให้เห็นเหตุผลย่อมสำคัญกว่า

ในสมัยพุทธกาลยังไม่มีพระพุทธรูป แต่พระพุทธเจ้าอนุญาตให้ใช้เจดีย์ คือสิ่งของที่พระพุทธองค์ได้ทรงเคยใช้สอย มาเป็นสัญลักษณ์ในการเคารพบูชา เช่น บาตร จีวร ต้นโพธิ์ เป็นต้น เรียกว่า **บริโภคเจดีย์** ภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ก็มีการสร้างพระสถูปที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุไว้ให้บูชา เรียกว่า **ธาตุกเจดีย์** ส่วน**อุเทสิกเจดีย์** หรือพระพุทธรูปนั้น สันนิษฐานกันว่า ในช่วงสองศตวรรษแรก ยังไม่มีพระพุทธรูปที่สื่อให้เห็นเป็นตัวบุคคล แต่จะเว้นช่องว่างไว้ในรูป และให้เข้าใจเอาเองจากบริบทรอบข้าง เช่น ถ้าเป็นรูปใต้ต้นสาละ แล้วมีรอยพระบาท มีดอกบัว ๗ ดอกรองรับ ก็แสดงถึงตอนประสูติ ถ้ามีฟ่อนหญ้าใต้ต้นโพธิ์ ก็แสดงถึงการตรัสรู้ ถ้ามีกวางอยู่หน้า มีธรรมจักรอยู่ด้านหลัง ก็หมายถึงการแสดงปฐมเทศนา ถ้าเป็นแท่นบรรทมใต้ต้นสาละคู่ ก็แสดงการปรินิพพาน เป็นต้น ดูเหมือนจะเป็นการแสดงเหตุการณ์ธรรมประวัติ มากกว่าที่จะเน้นพุทธประวัติไปที่ตัวบุคคล

รูปพุทธประวัติที่ไม่มีพระพุทธรูป ประสูติ ตรัสรู้ ธรรมจักร ปรินิพพาน ตามลำดับ

แต่หลังจากยุคพระเจ้ามิลินท์ซึ่งเป็นกษัตริย์ชาวกรีก ได้หันมายอมรับนับถือพุทธศาสนา คติการสร้างพระพุทธรูปแบบกรีกก็เข้ามาแพร่หลายในหมู่ชาวพุทธ และได้รับความนิยมกันต่อมาจนถึงทุกวันนี้

รูปทรงของพระพุทธรูป ก็มีวิวัฒนาการตามความนิยมสืบมาเป็นลำดับ การตีความ ๙ ปริศนา พุทธปฏิมานี้ จึงอาจจะทำได้หลายนัย ไม่มีถูกไม่มีผิดตายตัว แต่เรามาลองดูนัยที่เสนอไว้นี้ก่อนเป็นพื้น ส่วนถ้าใครได้ศึกษาแล้วมีไอเดียเพิ่มเติม อยากจะใส่รายละเอียดลงไปในปริศนาแต่ละข้อ ก็คงจะเป็นการดี ถือเป็นการเพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับพุทธานุสสติไปด้วยกัน

พระพุทธรูปสานด้วยไม้ไผ่ ประดิษฐานที่ มหาวิทยาลัยพุทธศาสนาแห่งรัฐฉาน (Shan state buddhist university) ตองจี เมียนมา

๙ ปริศนา พุทธปฏิมา

เกสาวน ฉงนเกตุแหลม แย้มโอษฐ์สง่า
ตาพระดู หูพระยาน พระนั่งนาน
พระไม่ขานตอบ ชังชอบพระนิ่ง
พักตร์พริ้งองค์งาม

๑) เกสาวน

หมายถึง การใช้ปัญญาคิดอุบายแสวงหาทางออกให้กับชีวิต เริ่มจากพระองค์เอง ว่าทำไมชีวิตจึงมีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย และเมื่อมีชีวิตอยู่ ทำไมคนเราจึงมากไปด้วยความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ความเสียใจ และความคับแค้นใจ และเมื่อเป็นเช่นนั้น ก็ยังไม่รู้ธรรมอันออกจากทุกข์ เมื่อไรเล่า ทางออกจากทุกข์จักปรากฏ ทรงคิดค้นว่า ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ความเสียใจ และความคับแค้นใจเหล่านี้ เกิดมาจากสาเหตุอะไรกันแน่

การใช้ปัญญาคิดอุบายแสวงหาทางออกให้กับชีวิตนี้ พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติมาตั้งแต่พระองค์ยังเป็นพระโพธิสัตว์ จนกระทั่งทรงค้นพบสาเหตุที่แท้จริงของความเกิดเป็นต้นเหล่านั้นด้วยพระองค์เอง แล้วทรงประกาศเหตุแห่งความเกิดเป็นต้นเหล่านั้น และทางแห่งความหลุดพ้นจากความเกิดเป็นต้นเหล่านั้น แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ดังที่ทราบกันอยู่ในปัจจุบันนี้

ดังนั้น เพื่อจะให้อนุชนรุ่นหลังได้ระลึกถึง **พระอรหัตตมรรค** ของพระพุทธเจ้าแล้ว อาศัยพระอรหัตตมรรคนั้น นำตนให้ออกไปจากความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์ทางกาย ทุกข์ทางใจ ความเสียใจ และความคับแค้นใจทั้งมวล เหมือนอย่างที่พระองค์ได้หลุดพ้นไปแล้ว เหล่าบรรพชนของเรา จึงสร้างพระเกสาพระพุทธรูปให้มีลักษณะเป็นทักขิณาวัฏฏ์ คือ วนไปทางขวา ซึ่งหมายถึง มรรคหรือทางที่วนออกไปจากกองทุกข์ คือ ความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ความโศก ความคร่ำครวญ ความทุกข์กาย ทุกข์ใจ ความเสียใจ และความคับแค้นใจนั่นเอง

สังเกตว่าเวลาพระห่มจีวรจะเปิดไหล่ขวา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการรับโอวาท *ครูนํ อนุสาสนิโย ปทกฺขิณคฺคาหิโน* เป็นผู้ตั้งอยู่ในคำสั่งสอนของครูทั้งหลาย คือ มีปกติรับโอวาทเบื้อง

ขวา นอกจากนั้นยังหมายถึง การสละ การตัด การให้ (ทักขิณา ซึ่งแปลว่า ขวา จึงแปลว่า ทานที่ให้เพื่อผลอันเลิศได้ด้วย และ ในภาษาอังกฤษ คำว่า right ที่แปลว่า ขวา สะกดอย่างเดียวกับคำว่า right ที่แปลว่า ถูก) ส่วนไหล่ซ้ายจะคลุมปิดไว้ สำหรับพระก็ปิดโดยการสำรวมอินทรีย์ ไม่มอง ไม่ฟัง ไม่สัมผัส ในสิ่งที่จะทำให้เกิดโทษ

นอกจากนั้น การวนซ้าย ยังหมายถึงการสะสม เป็นการจมลงในกองทุกข์ ส่วนการเวียนขวา คือการสละ การเวียนขึ้น เวียนออกไปจากกองทุกข์ การหมุนขวา จึงเป็นการหมุนออกจากวัฏฏะ เวลาเราไปเวียนเทียนรอบโบสถ์หรือรอบเจดีย์ เราจึงเวียนขวา เพื่อสื่อถึงทักขิณาวัฏฏ์ ซึ่งเป็นการดำเนินไปตามทางแห่งอรหัตตมรรคนั่นเอง

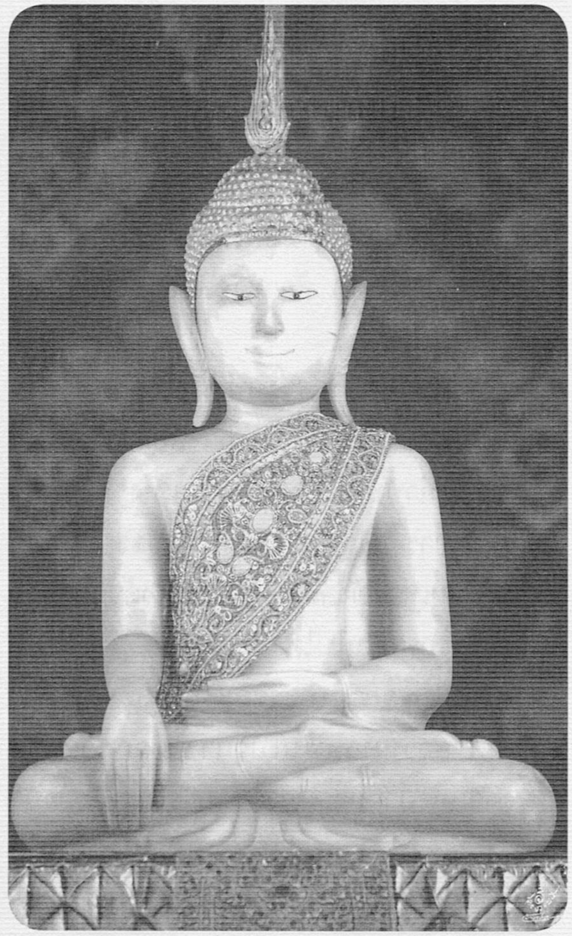
๒) ฉงนเกตุแหลม

รูปปูนปั้นที่อยู่บนพระเกศาพระพุทธรูป ซึ่งดูเหมือนลูกไฟลุกโพลง คดไปมามียอดแหลมน่าฉงนนั้น นัยแรกหมายถึง พระพุทธองค์ทรงต้องการให้เห็นความรีบด่วนของการแสวงหาทางดับทุกข์ว่า มีอุปมาเหมือนว่า แม้คนมีไฟไหม้บนศีรษะ ก็ควรต้องรีบหาทางดับไฟคือกิเลสด้วยอริยมรรคให้ได้ก่อน ฉันนั้น จะได้ไม่ประมาท ไม่ปล่อยวันคืนให้ล่วงเลยไปโดยไร้สาระและเปล่าประโยชน์ ดังที่ตรัสไว้ใน *เจลสูตร* ว่าด้วยอุปมาด้วยผ้าที่ถูกไฟไหม้

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อผ้าถูกไฟไหม้ หรือศีรษะถูกไฟไหม้ ควรทำอย่างไร

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อผ้าถูกไฟไหม้หรือศีรษะถูกไฟไหม้ ควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อดับไฟที่ไหม้ผ้า หรือไฟที่ไหม้ศีรษะนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเทววิลาส พระประธานวัดเทพธิดารามวรวิหาร

ภิกษุทั้งหลาย ควรวางเฉย ไม่ควรใส่ใจถึงผ้าที่ถูกไฟไหม้ หรือศีรษะที่ถูกไฟไหม้ ควรทำความพอใจ ความพยายาม ความอุตสาหะ ความขะมักเขม้น ความไม่ท้อถอย สติและสัมปชัญญะให้มีประมาณยิ่ง เพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ประการที่ยังไม่รู้แจ้งตามความเป็นจริง

อริยสัจ ๔ ประการ คือ

ทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทยอริยสัจ
ทุกขนิโรธอริยสัจ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้น เธอทั้งหลายพึงทำความเพียร เพื่อรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า

นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย
นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา

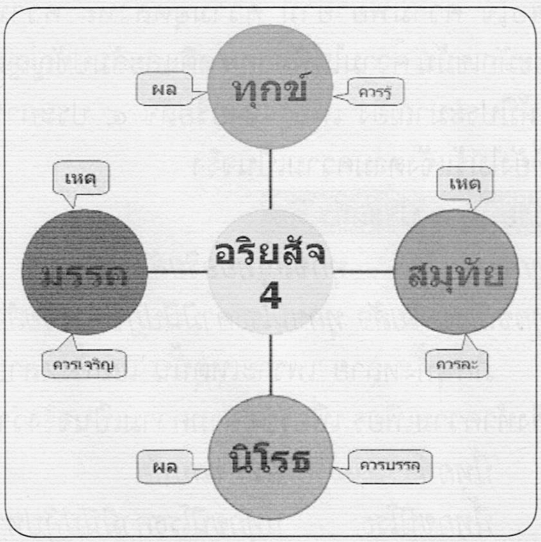
ไฟคือราคะ ไฟคือโทสะ ไฟคือโมหะ ซึ่งเผาไหม้ใจเราอยู่ตลอดเวลานั่นเอง ซึ่งสำคัญกว่าไฟบนศีรษะ และไฟที่ไหม้บนผ้าของหมู่สัตว์เสียอีก

ไฟ ๓ กองนี้ พระพุทธเจ้าทรงใช้ปัญญาคิดค้นจนรู้แจ่มแจ้งว่ามีมูลเหตุมาจากความไม่รู้จักว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เป็นทุกขอริยสัจ

ความไม่รู้จักว่า ความพึงพอใจด้วยอำนาจความปรารถนา ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเหล่านั้น เป็นเหตุเกิดขึ้นแห่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกขอริยสัจต่อๆ ไปอีก ตราบเท่าที่ยังละความพึงพอใจด้วยอำนาจความปรารถนานั้นไม่ได้

ความไม่รู้จักว่า การสละ การละ ได้อย่างเด็ดขาด ความหลุดพ้นไป การไม่ถูกความพึงพอใจด้วยอำนาจความปรารถนา ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณเหล่านั้นผูกมัดพัวพันนี้นั้นเป็นอุบายเครื่องสลัดออกไปจาก รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกขอริยสัจ

ความไม่รู้จักว่า สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ เหล่านี้นั้นเป็นทางเดินไปให้ถึงความดับความพึงพอใจด้วยอำนาจความปรารถนาในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นทุกขอริยสัจ เพราะความไม่รู้ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แหละ สัตว์ทั้งหลายจึงถูกไฟ ๓ กองนี้ เผาเอาครั้งแล้วครั้งเล่า

ความสัมพันธ์ในอริยสัจ และกิจที่ต้องทำ

ครั้นรู้แล้ว ก็ทรงละไฟ ๓ กองนั้นได้อย่างเด็ดขาด ด้วยวินัย ๑๐ คือ สังวรวินัย ๕ (ศีลสังวร สติสังวร ญาณสังวร วิริยสังวร ขันติสังวร) และปหานวินัย ๕ (ตทังคปหาน วิกขัมภนปหาน สมุจเฉทปหาน ปฏิปัสสัทธิปหาน นิสสรณปหาน) เป็นเครื่องนำไปสู่ความดีเลิศ (วิเศษ) ดับไฟ ๓ กองนี้ ให้เกิดวิมุตติหลุดพ้นไปได้ โดยย่อก็คือ สิกขา ๓ ศีลดับไฟโทสะ สมาธิดับไฟราคะ ปัญญาดับไฟโมหะ (หรืออีกนัยหนึ่ง ทานดับไฟโลภะ ศีลดับไฟโทสะ ภาวนาดับไฟโมหะ)

ยอดแหลมน่าฉงนนั้น นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์แห่งกองไฟ ๓ กองนั้นแล้ว นัยที่สอง ก็ยังเป็นสัญลักษณ์แสดงความที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้หลุดพ้นจากกองไฟ ๓ กองนั้นอย่างไม่หวนกลับมาอีกด้วย ดังนั้นพระเกตุอันมียอดแหลมน่าฉงนนั้น บรรพชนของเราตั้งใจสร้างไว้ เพื่อให้รู้ว่าพระพุทธเจ้าใช้ยอดแห่งปัญญา ซึ่งเป็นการใช้ศักยภาพของมนุษย์ให้เต็มที่ เป็นการค้นพบสิ่งที่สูงสุด พบมูลเหตุแห่งความเกิด อุบายเครื่องสลัดออก และทางอันพ้นไปจากความเกิดได้

อาศัยเหตุดังกล่าวมานี้ บรรพชนของเราจึงสร้างเกตุพระพุทธรูปให้มีลักษณะเป็นยอดแหลมเพื่อให้พวกเราผู้เป็นชนรุ่นหลังได้ระลึกถึงพระอรหัตตผล ของพระพุทธเจ้า ตาม *ธาตุวิภังคสูตร* ที่ว่า

ภิกษุ เปรียบเหมือนตะเกียงน้ำมันติดอยู่ได้เพราะอาศัยน้ำมันและไส้ ตะเกียงน้ำมันนั้นย่อมหมดเชื้อดับไป เพราะหมดน้ำมันและไส้ และเพราะไม่เติมน้ำมันและไส้ใหม่ แม้ฉันใด

ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เมื่อเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด จึงรู้ชัดว่า "เราเสวยเวทนามีกายเป็นที่สุด" เมื่อเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด จึงรู้ชัดว่า "เราเสวยเวทนามีชีวิตเป็นที่สุด" รู้ชัดว่า "หลังจากกายแตกตายไป เวทนาทั้งปวงไม่น่าเพลิดเพลิน จัก (สงบ) เย็นในโลกนี้ทีเดียว" เพราะเหตุนั้น ภิกษุผู้เพียบพร้อมแล้วอย่างนี้ ชื่อว่าเป็นผู้ประกอบด้วยอธิษฐานธรรม คือปัญญาอันยอดเยี่ยมนี้ เพราะว่า**ปัญญาอันประเสริฐ**ยอดเยี่ยมนี้คือ**ความรู้ในธรรมเป็นที่สิ้นทุกข์ทั้งปวง** (เอสา หิ ภิกฺขุ ปรมา **อริยา ปญฺญา** ยทิทํ **สพฺพทุกฺขกฺขเยญาณํ** ซึ่งก็คือปัญญาในอรหัตตผลนั่นเอง)

พระอรหัตตผลนั้น จึงเป็นผลอันสูงสุดในสังสารวัฏ ไม่มีผลใดสูงกว่าจิตดวงนี้อีกแล้ว เป็นผลในลำดับต่อจากอรหัตตมรรคทันทีโดยไม่มีระหว่างขั้น มรรคจิตเกิดได้ครั้งเดียว ตัดกิเลสแล้วก็หมดหน้าที่ไป แต่ผลจิตเกิดได้อีกหลายครั้ง ตราบเท่าที่ยังมีชีวิตอยู่ พระพุทธเจ้า เวลาเสวยวิมุตติสุขก็ทรงเข้าผลสมาบัติ อิ่มเอิบอยู่ด้วยจิตดวงนี้ อันเป็นโลกุตตรจิตที่เอานิพพานมาเป็นอารมณ์ จึงละเอียด ประณีตยิ่งนัก เพื่อให้พวกเราระลึกถึงผลอันยอดที่สุดนี้ บรรพชนจึงแทนด้วย พระเกตุแหลมของพระปฏิมา อันเป็นโลกุตตรธรรม ที่เป็นเป้าหมายอันสูงสุดของพวกเราชาวพุทธทุกคน

๓) แย้มโอษฐ์สง่า

หมายถึง อาการที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพิจารณาเห็นมรรคผลที่เกิดขึ้น ในพระองค์เองแล้ว ได้พิจารณากิเลสที่ละได้แล้ว จึงไม่หวนกลับไปหาวัฏฏะอีก เป็นการวิมุตติหลุดพ้นแล้วเพราะรู้โดยชอบ (สัมมทัญญาวิมุตตะ) รู้โดยชอบอย่างไร ? คือโดยเหตุ อธิบายว่า รู้สัจธรรม ๔ ด้วยมรรคปัญญาแล้ว หลุดพ้นโดยผลวิมุตติ ใช้ปัจจเวกขณะ อันเป็นมหากิริยา ญาณสัมปยุตตจิตในการพิจารณามรรคที่เพิ่งเกิดขึ้น ผลที่ได้ทรงบรรลุ นิพพานที่ได้ทรงประจักษ์ และกิเลสที่พระองค์ทรงละได้แล้ว โดยไม่มีสิ่งใดที่พระองค์ต้องทรงละอีกดังนี้

พระพุทธสุโขทัย (จำลอง) เนื้อเงินบริสุทธิ์ ทรงเครื่องทองคำประดับพลอย พระเกศทองคำ เม็ดพระศกฝังเพชร พระรัศมีทองคำฝังเพชร ประดิษฐาน ในพระอุโบสถวัดปริวาสราชสงคราม กรุงเทพฯ

แล้วทรงเห็นหมู่สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีคือกิเลสในจักษุน้อยก็มี ที่มีธุลีคือกิเลสในจักษุมากก็มี ที่มีอินทรีย์แก่กล้าก็มี ที่มีอินทรีย์อ่อนก็มี ที่มีอัธยาศัยดีก็มี ที่มีอัธยาศัยทรามก็มี ที่จะสอนให้รู้ได้ง่ายก็มี ที่จะสอนให้รู้ได้ยากก็มี ที่มีปรกติเห็นปรโลกและโทษ โดยความเป็นภัยอยู่ก็มี จากนั้นทรงน้อมพระทัยไปในการยังประโยชน์เกื้อกูลและความสุขให้สำเร็จแก่สัตว์ทั้งหลาย ด้วยการรับอาราธนาจากท้าวสหัมบดีพรหม เพื่อทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์

ลักษณะพระพุทธรูปที่แสดงอาการแย้มโอษฐ์เล็กน้อยนี้ เหล่าบรรพชนสร้างไว้ก็เพื่อต้องการจะบอกถึงการถึงพร้อมแห่ง **อัตตนาถะ** ทำตนให้เป็นที่พึ่งได้ด้วยอรหัตตมรรคญาณ และพร้อมที่จะเป็นที่พึ่งของสัตว์โลก หรือ **ปรนาถะ** ด้วยสัพพัญญุตญาณ และมหากรุณาญาณต่อไป การสมบูรณ์แห่งพุทธภาวะก็เกิดขึ้น พร้อมกับการแย้มพระโอษฐ์น้อยๆ นี้

นอกจากนี้ ในกาลต่อมาภายหลังจากตรัสรู้ยังหมายถึงการแย้มพระโอษฐ์ในเหตุการณ์สำคัญต่างๆ (หสิตุปาทจิต) เพื่อให้พระอานนท์ทราบ แล้วจะได้ทูลถามถึงเหตุแห่งการแย้มน้อยๆ นั้น จากนั้นพระองค์ก็จะตรัสบอกเหตุแห่งการแย้มน้อยๆ นั้น แล้วทรงแสดงธรรม อาศัยเหตุดังกล่าวมานี้แหละ บรรพชนของเราจึงสร้างโอษฐ์ของพระพุทธรูปให้มีลักษณะแย้มน้อยๆ เพื่อจะให้พวกเราผู้เป็นคนรุ่นหลังได้ทราบถึงพระคุณของพระพุทธเจ้าเหล่านั้นนั่นเอง

ข้อสังเกต

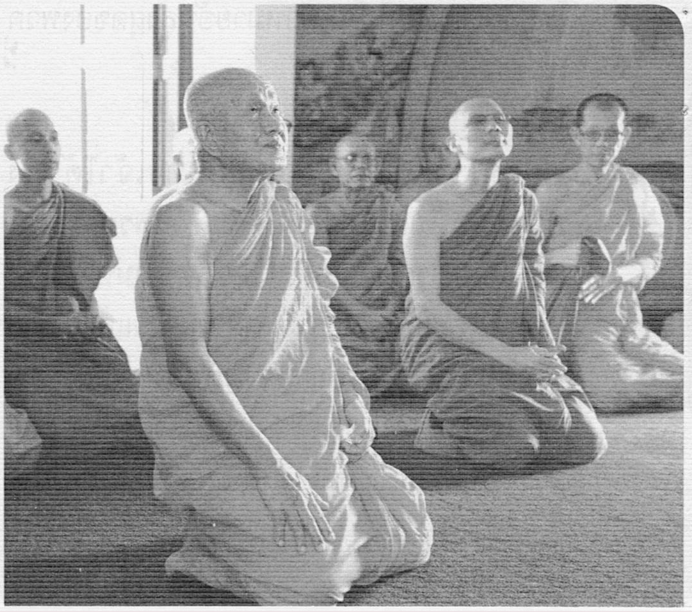
ข้อ ๑ - ๓ แสดงถึง อรหัตตมรรค(กุศล)อรหัตตผล (วิบาก) และปัจจเวกขณจิต (กิริยา) สงเคราะห์ลงเป็น *อัตตหิตสมบัติ* ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน ทรงบำเพ็ญประโยชน์ส่วนพระองค์เองจนเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้ว จัดเป็นเครื่องสำเร็จ *พุทธภาวะ* คือความเป็นพระพุทธเจ้าและความเป็นอัตตนาถ คือ พึ่งตนเองได้แล้ว ต่อไปก็พร้อมที่จะทำ *ปรหิตปฏิบัติ* คือปฏิบัติบำเพ็ญพุทธจริยาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นต่อไป จัดเป็น *พุทธกิจ* คือหน้าที่ของพระพุทธเจ้า และเป็น โลกนาถ คือเป็นที่พึ่งของชาวโลกได้ ซึ่งจะแสดงในปริศนาพุทธปฏิมาในข้อ ๔ - ๙ ต่อไป

หลวงพ่อบุษราคัม พระประธาน วัดกำแพงบางจาก ธนบุรี วัดที่มีศิลปะเก่าแก่สมัยอยุธยาและภาพจิตรกรรมที่งดงาม

๔) ตาพระดู

หมายถึง หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงบรรลุประโยชน์ตนอย่างสมบูรณ์แล้ว ก็ทรงเห็นหมู่สัตว์ผู้เกลื่อนกล่นด้วยความโศก ผู้ถูกชาติและชราครอบงำแล้ว ทรงเกิดความกรุณาขึ้นจึงทรงบำเพ็ญพุทธกิจ ด้วยการตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง ด้วยทิพยจักษุ อันล่วงจักษุของมนุษย์ หากทรงเห็นว่าสัตว์เหล่าใด มีอุปนิสัยปรากฏในข่ายพระญาณของพระองค์ ก็จะเสด็จไปแสดงธรรมโปรดสัตว์เหล่านั้น จะกล่าวว่าสัตว์โลกทั้งหลายอยู่ในสายพระเนตรของพระพุทธเจ้าก็ว่าได้ และพระองค์ผู้เป็นกัลยาณมิตร ก็พร้อมที่จะเสด็จไปอนุเคราะห์สัตว์เหล่านั้นตลอดเวลา

กิจของพระพุทธเจ้ามี ๕ อย่าง คือ

ปุพพัณเห ปิณฑะปาตัญจะ
สายัณเห ธัมมะเทสะนัง
ปะโทเส ภิกขุโอวาทัง
อัฑฒะรัตเต เทวะปัณหะนัง
ปัจจูเสวะ คะเต กาเล
ภัพพาภัพเพ วิโลกะนัง
เอเต ปัญจะวิเธ กิจเจ
วิโสเธติ มุนิปุงคะโวติ ฯ

เช้าตรู่_บิณฑบาต_ ***เย็น***_ธรรมาสน์เทศนา_
พลบค่ำ_โอวาทพา_ _ให้สิกขาพระเณรเรา_
เที่ยงคืน_ตอบปัญหา_ _เทวดาที่มาเฝ้า_
ใกล้รุ่ง_แบ่งบรรเทา_ _สัตว์ใดเข้าข่ายพระญาณ_
เสด็จพระบาทเปล่า *ไปโปรดเขาพ้นสังสาร*
พุทธกิจ_ทั้งห้ากาล_ _แผ่ไพศาลเกื้อโลกเอยฯ_

พุทธกิจ ๕ ประการนี้ พระองค์ทรงกระทำมาตั้งแต่ยังพระธรรมจักรให้เป็นไป เป็นต้น เรื่อยมาจนถึงโปรดสุภัททปริพพาชก แล้วเสด็จปริ-นิพพาน ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ในเวลาใกล้รุ่ง ในวันวิสาขปุณณมี ระหว่างต้นสาละทั้งคู่ ในป่าสาลวัน ใกล้กรุงกุสินารา

อาศัยเหตุดังกล่าวมานี้ บรรพชนของเราจึงสร้างเนตรของพระพุทธรูปให้มีลักษณะทอดลงต่ำมองดู ก็เพื่อจะให้พวกเราผู้เป็นคนรุ่นหลังได้ทราบถึง**พระมหากรุณาธิคุณ**ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงบำเพ็ญพุทธกิจด้วยความอนุเคราะห์เอ็นดูในหมู่สัตว์ตลอดเวลา แล้วจะได้ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระพุทธองค์ ผู้ทรงเป็นกัลยาณ-มิตร อันสูงสุดของพวกเรานั่นเอง

๕) หูพระยาน

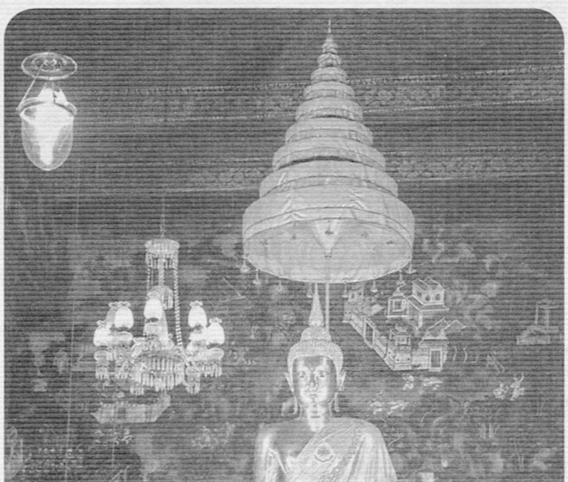
ลักษณะพระพุทธรูปประการที่ ๕ นี้ ในเบื้องต้น **หมายถึง ความที่พระพุทธเจ้าเป็นผู้หนักในเหตุผล** ไม่ทรงถึงความลำเอียง เพราะชอบหรือไม่ชอบ เพราะกลัว หรือเพราะความหลงงมงาย ไม่ทรงถึงความเป็นผู้หูเบา ไม่ทรงทำอะไรตามความชอบใจของตน เมื่อจะทรงปฏิบัติพระองค์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ย่อมเป็นผู้หนักในเหตุและผล ตัวอย่างเช่น เมื่อจะทรงแสดงธรรม ก็ทรงแสดงด้วยอำนาจเหตุ คืออัธยาศัยของผู้ฟังเป็นหลัก เช่น สัตว์เหล่าใดเป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อน ก็ทรงแสดง*ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์*แก่สัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดเป็นผู้มีอัธยาศัยปานกลาง ก็ทรงแสดง*สัมปรายิกัตถประโยชน์*แก่สัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใดเป็นผู้มีอัธยาศัยแก่กล้าก็ทรงแสดง*ปรมัตถ-ประโยชน์*แก่สัตว์เหล่านั้น

พระปทุมธรรมราช ประดิษฐานภายในวิหาร
วัดบางหลวง จังหวัดปทุมธานี

อนึ่ง พระพุทธเจ้านั้น เมื่อจะทรงยกย่องบุคคลใดบุคคลหนึ่งไว้ในฐานะใดฐานะหนึ่ง ก็ทรงยกย่องบุคคลนั้น ในฐานะนั้น ด้วยอำนาจแห่งเหตุเท่านั้น เช่น เมื่อจะทรงยกย่องท่านพระสารีบุตรเถระไว้ในฐานะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีปัญญามาก และยกย่องท่านพระมหาโมคคัลลานเถระไว้ในฐานะเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีฤทธิ์มาก ก็ทรงยกย่องด้วยอำนาจแห่งเหตุกล่าว คือ อธิการที่ท่านทั้งสองนั้นได้สั่งสมอบรมมาแล้วแต่ปางก่อน ไม่ได้ทรงยกย่องเพราะเห็นแก่หน้า

อีกตัวอย่างหนึ่งเช่น พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย ก็ทรงอาศัยเหตุเกิดขึ้นก่อน จึงทรงบัญญัติ หาบัญญัติโดยปราศจากเหตุไม่ แม้ในเรื่องอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ก็เหมือนกัน คือ พระองค์อาศัยอำนาจแห่งเหตุ ตัดสินอธิกรณ์นั้น ชี้ขาดอย่างเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย นอกจากจะหมายถึง**ความเป็นผู้หนักในเหตุ** ดังกล่าวมานี้แล้ว ก็ยังหมายถึง **ความที่พระพุทธเจ้าทรงเป็นยอดแห่งพหุสสุตบุคคล** อีกด้วย

พระพุทธเทวปฏิมากร พระประธานในพระอุโบสถ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรวิหาร กรุงเทพฯ

หูพระยาน นั้น อาจเขียนได้อีกแบบหนึ่งว่า **หูพระญาณ** ซึ่งอาจหมายเอา **พระสัพพัญญุตญาณ** อันเป็นญาณหยั่งรู้ธรรมทุกประการที่มีเฉพาะพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ก็อาศัยสัพพัญญุตญาณนี่แหละ ในการเลือกสิ่งที่เหมาะควรมาสั่งสอนในกาลสมัยที่เหมาะสม ตรงกับจริตของสัตว์ จึงทำให้สัตว์โลกได้รับประโยชน์สูงสุดจากพระองค์

อาศัยเหตุตามที่กล่าวมานี้ บรรพชนของเราจึงสร้างใบพระกรรณ (ใบหู) ของพระพุทธรูปให้มีลักษณะเป็นติ่งยานลงมา เพื่อให้เราทั้งหลายได้ระลึกถึงความเป็นผู้หนักในเหตุของพระพุทธเจ้านั่นเอง ความจริง บุคคลจะเป็นผู้หนักในเหตุได้นั้น จะต้องเป็นผู้มีปัญญามาก ก็แต่ว่าบุคคลผู้เช่นนี้ จะเป็นใครอื่นไปไม่ได้ นอกจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น เพราะฉะนั้น ลักษณะพระพุทธรูปประการที่ ๕ นี้ จึงหมายถึง**พระปัญญาธิคุณ**ของพระพุทธเจ้านั่นเอง

กล่าวโดยสรุปก็คือ ปริศนาธรรมในพระพุทธปฏิมาลำดับที่ ๕ นี้ หมายถึงความที่พระพุทธเจ้าทรงเป็น**ยอดแห่งพหุสสุตบุคคล** มีความทรงจำเป็นเลิศ มีความเพียรมาก ทรงเป็นผู้หนักในเหตุผล มิใช่ทรงเป็นบุคคลผู้หูเบา และทรงพระปัญญาเลิศด้วยพระสัพพัญญุตญาณอันประเสริฐสูงสุด

(อ่านต่อตอนจบในฉบับหน้า)

ตรัสเตือนพระอานนท์ตอนพระสารีบุตรนิพพาน

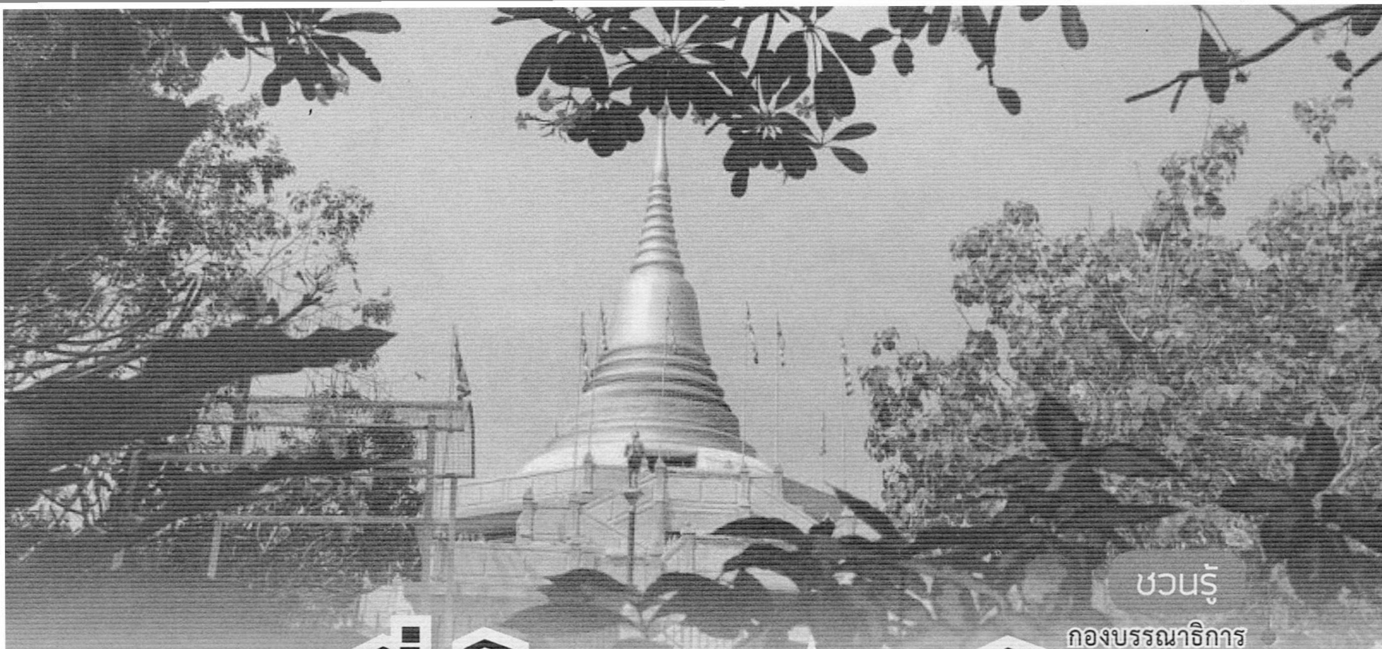
นะนุ เอวัง อานันทะ มะยา ปะฏิกัจเจวะ อักขาตัง
สัพเพเหวะ ปิเยหิ มะนาเปหิ นานาภาโว วินาภาโว
อัญญะถาภาโว ตัง กุเตตถะ อานันทะ ลัพภา

ยันตัง ชาตัง ภูตัง สังขะตัง ปะโลกะธัมมัง
ตัง วะตะ มา ปะลุชชีติ เนตัง ฐานัง วิชชะติ ฯ

"ดูกรอานนท์ เราได้บอกเธอไว้ก่อนแล้วไม่ใช่หรือว่า
ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่น
จากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ต้องมี เพราะฉะนั้น
จะพึงได้ในของรักของชอบใจนี้แต่ที่ไหน

สิ่งใดเกิดแล้ว มีแล้ว ปัจจัยปรุงแต่งแล้ว
มีความทำลายเป็นธรรมดา การปรารถนาว่า
ขอสิ่งนั้น อย่าทำลายไปเลย ดังนี้ มิใช่ฐานะที่จะมีได้"

พระไตรปิฎก ฉบับหลวง (ภาษาไทย) เล่มที่ ๑๐
สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค หน้าที่ ๙๙ ข้อที่ ๑๐๖
จากหนังสือ สูตร หายใจ รวบรวมโดย ธีรปัญโญ

ชวนรู้

กองบรรณาธิการ

สถานที่เปิดสอนพระอภิธรรม ในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง

๑. อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย (อชว.)

สำนักส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ถ.หน้าพระธาตุ พระบรมมหาราชวัง พระนคร กรุงเทพฯ

โทร. 022243843 ภายใน 1118

โทรสาร. 026236101

๒. มูลนิธิแนบมหานีรานนท์

84/1 หมู่ 2 ถ. พุทธมณฑลสาย 5

ต. บางกระทึก อ. สามพราน

จ. นครปฐม 73210

โทร. 028894417, 024821044

๓. วัดสามพระยาวรวิหาร

ณ ตึกสุหัทรังสรรค์ ชั้น 1

แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพฯ

เป็นประจำทุกวันจันทร์-ศุกร์

ตั้งแต่ 9.00 - 14.30 น.

วันเสาร์และอาทิตย์ 8.30 - 15.30 น.

ติดต่อสอบถาม โทร. 026289328

๔. วัดธาตุทอง พระอารามหลวง

ที่วิหารลิมปาภรณ์ วัดธาตุทอง

ทุกวันอาทิตย์ 8.30 - 13.30 น.

ถ.สุขุมวิท แขวงพระโขนงเหนือ เขตคลองเตย

กรุงเทพฯ 10110

โทร : 023900261-5, 023911007

๕. อภิธรรมมหาวิทยาลัยแห่งประเทศไทย

วัดระฆังโฆสิตาราม คณะ 7

ถ.อรุณอัมรินทร์ แขวงศิริราช

เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

รายละเอียดเพิ่มเติม โทร. 024114546

๖. มูลนิธิอภิธรรมมูลนิธิ

ประธานกรรมการมูลนิธิ คนปัจจุบันคือ
อาจารย์บุษกร เมธางกูร
บรรยายธรรมอยู่ ๒ แห่ง คือ
สำนักงานกลาง : เลขที่ 66/11
ถ.พุทธมณฑล สาย 4 ต.ศาลายา
อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170
โทร. 024119958, 024110639
สำนักปฏิบัติวิปัสสนาอ้อมน้อย :
179 ม.6 กม.24 ถ.เพชรเกษม ต.อ้อมน้อย
จ.สมุทรสาคร โทร. 024202120

๗. มูลนิธิปริญญาธรรม วัดสังเวชวิศยาราม

ตึกอเนกประสงค์ ชั้น 2 บางลำภู กทม.
โทร. 022828880, 022824746
โทรสาร 022819735

๘. มูลนิธิพระอภิธรรมวัดศรีสุดาราม

เลขที่ 83 วัดศรีสุดารามวรวิหาร
ศาลาริมน้ำ (อ.เทพฤทธิ์)
ถ.บางขุนนนท์ ซอย 6 แขวงบางขุนนนท์
เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทร. 028860087 หรือ 0863179771

๙. วัดจากแดง

ณ สมันตมหาปัฏฐานเจดีย์ ชั้นล่าง
ต.ทรงคนอง อ.พระประแดง สมุทรปราการ
โทร. 024641122, 0814025660

๑๐. มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา

วัดบุรณศิริมาตยาราม
ถ.อัษฎางค์ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ
เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทร. 0815506765 (อ.สำรวม)
โทร. 0875097544 (คุณสาคร)

๑๑. โรงเรียนพระอภิธรรมพระพรหมวชิรญาณ

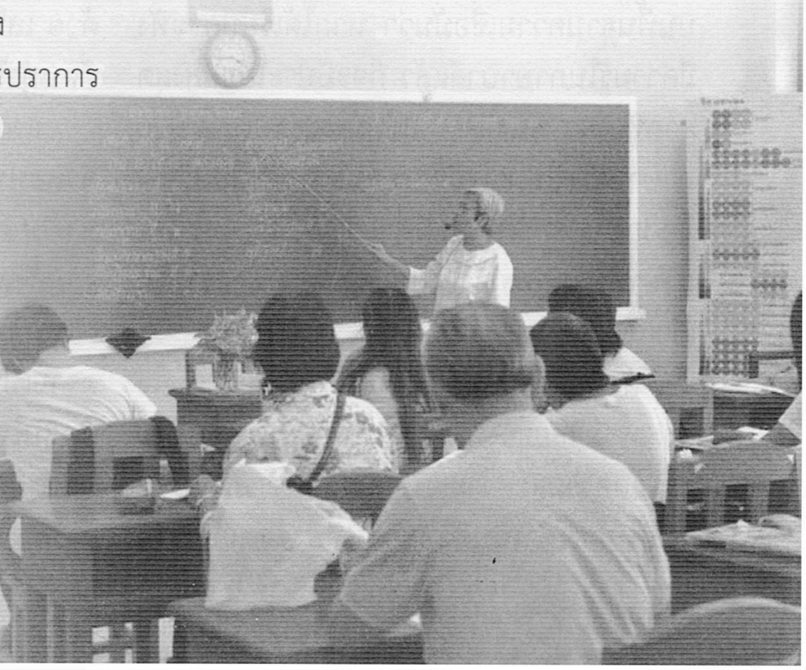
ณ อาคารมหาเจษฎาบดินทร์ ชั้น 3
วัดยานนาวา เขตสาทร กรุงเทพฯ
ผู้สนใจสมัครเรียนติดต่อได้ที่
พระมหาธีรภัทร ถิรญาโณ
โทร. 0849107290

๑๒. พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

ชั้น ๒ อาคารหอประชุมพุทธสมาคมฯ
ถ.พระอาทิตย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ
โทร. 022819563 - 4 กด 122
หรือติดต่อ อาจารย์พัชริน แปลกพงษ์ศิริ
โทร. 0852556914

๑๓. โครงการเผยแผ่พระสัทธรรม พระอภิธรรมปิฎก

โดย พระครูภาวนาธีรวรคุณ วิ.
อาคารพุทธวิชชาลัย ชั้น 5
(ติดวัดพระศรีมหาธาตุ บางเขน)
เลขที่ 9 ถ.แจ้งวัฒนะ แขวงอนุสาวรีย์
เขตบางเขน กรุงเทพฯ
เรียนเฉพาะวันอาทิตย์ 9.00 - 16.00 น.
โทร. 025448447

ในประสบการณ์

พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล

ประสบการณ์สอบสนามบาลี ๔

ภาษาบาลีเป็นภาษาที่ครอบคลุมรัดกุมดีมาก ไม่เยิ่นเย้อ เพ้อฝัน เป็นภาษาที่หันหน้าตรงต่อเนื้อหาธรรมโดยเฉพาะ เพียงแต่ต้องอาศัยความเพียร มุ่งมั่น ตั้งใจ และความต่อเนื่องในการศึกษา บนพื้นฐานความเชื่อมั่นว่า หากได้เรียนกระทั่งมีความรู้ในภาษาบาลีแล้ว ก็จะมีประโยชน์สูงสุดมากทีเดียว ต้องมีความเชื่อมั่นอย่างแน่วแน่ว่าภาษาบาลีเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารทำการเผยแผ่พระธรรมวินัย และเป็นภาษาที่พระพุทธเจ้าใช้ในการนำปรมัตถธรรมให้เข้าสู่จิตใจของชาวโลก

ดังนั้นผู้ที่มีความรู้ทางภาษาบาลีเพื่อเข้าใจพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าได้ดีนั้น ชีวิตก็ย่อมจะมีแต่ความสุขความเจริญทางหลักธรรม อันเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของผู้ที่ยังต้องเวียนวนอยู่ภายในวัฏจักรแห่งสังสารวัฏ ด้วยการเกิดตามกรรม เกิดแล้วก็มาทำกรรมใหม่ แล้วก็รับวิบากของกรรมเก่าๆ ในอดีตหลายภพหลายชาติ รวมทั้งกรรมใหม่ๆ ที่เพิ่งทำไปในอดีตชาติอันใกล้ด้วย เสร็จแล้วก็สิ้นชีพวายชนม์กันไปตามกรรมที่ตนทำไว้กันอีก

แต่ถ้ามีการประพฤติปฏิบัติตรงตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าจากที่ได้ทำการศึกษามาด้วยภาษาบาลี ก็จะมีโอกาสที่จะหลุดพ้นไปจากสังสารวัฏได้เร็วขึ้น แน่นอน ภาษาบาลีนี้เป็นภาษาสื่อสารให้ชาวโลกได้เข้าใจในหลักความเป็นจริงตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ สามารถตัดสินใจปฏิบัติตามแนวทางที่ท่านทรงแนะนำพร่ำสอน และเข้าถึงการพ้นทุกข์ จบการเกิดการตายในสังสารวัฏ

โบราณาจารย์ท่านได้กล่าวไว้ว่า **การปฏิบัติตามได้จริงนั้น มีความยากยิ่งกว่าการเรียนรู้** แต่สำหรับยุคสมัยนี้แล้ว ดูเหมือนว่าแม้กระทั่งการจะเรียนรู้ ก็เป็นเรื่องที่น่าจะยากที่สุด เมื่อการเรียนรู้ยังเป็นปัญหาเช่นนี้ การปฏิบัติตามปริยัติก็เกิดขึ้นไม่ได้ ไม่มีปริยัติ ย่อมจะปฏิบัติไม่ถูกต้อง ปฏิบัติที่ขาดหลักการทางปริยัติ ย่อมไม่สามารถที่จะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่ปฏิเวธ คือ ฌานวิปัสสนา หรือมรรคผลอย่างแน่นอน

พระพุทธศาสนา แปลว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า ไม่ได้แปลว่าหรือหมายถึงตัวบุคคล อาคาร สถานที่ หรือ วัตถุสิ่งของแต่อย่างใดเลย ดังนั้น การที่พระพุทธศาสนา จะปรากฏมีอยู่ในจิตใจของชาวโลกได้นั้น

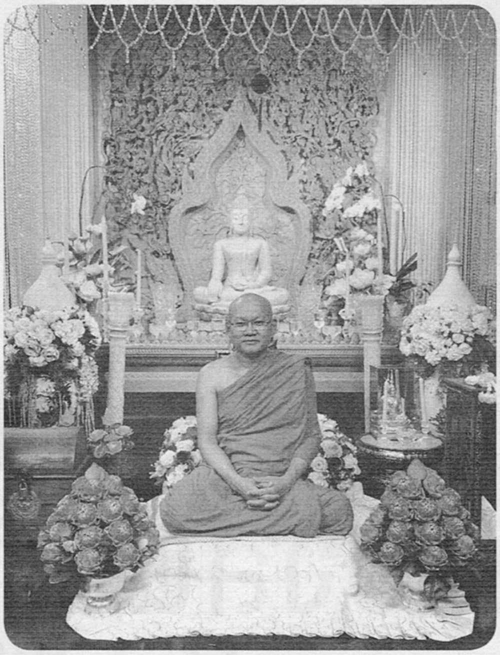
๑. ต้องมีการสื่อสารบอกกล่าวด้วยการสอน การเทศน์ การบรรยาย การผลิตตำราเป็นต้น จริง

๒. ต้องมีผู้เข้ารับการศึกษา การฟัง การอ่านตำราเป็นต้น จริง ต้องประกอบด้วย

๓. ที่สำคัญคือ ผู้สอนต้องมีความรู้ตรงตามพุทธประสงค์ จริง

๔. และการจะมีความรู้จริงได้นั้น ก็ต้องมีการศึกษามาจากครูอาจารย์ผู้รู้จริงอีกเช่นกัน

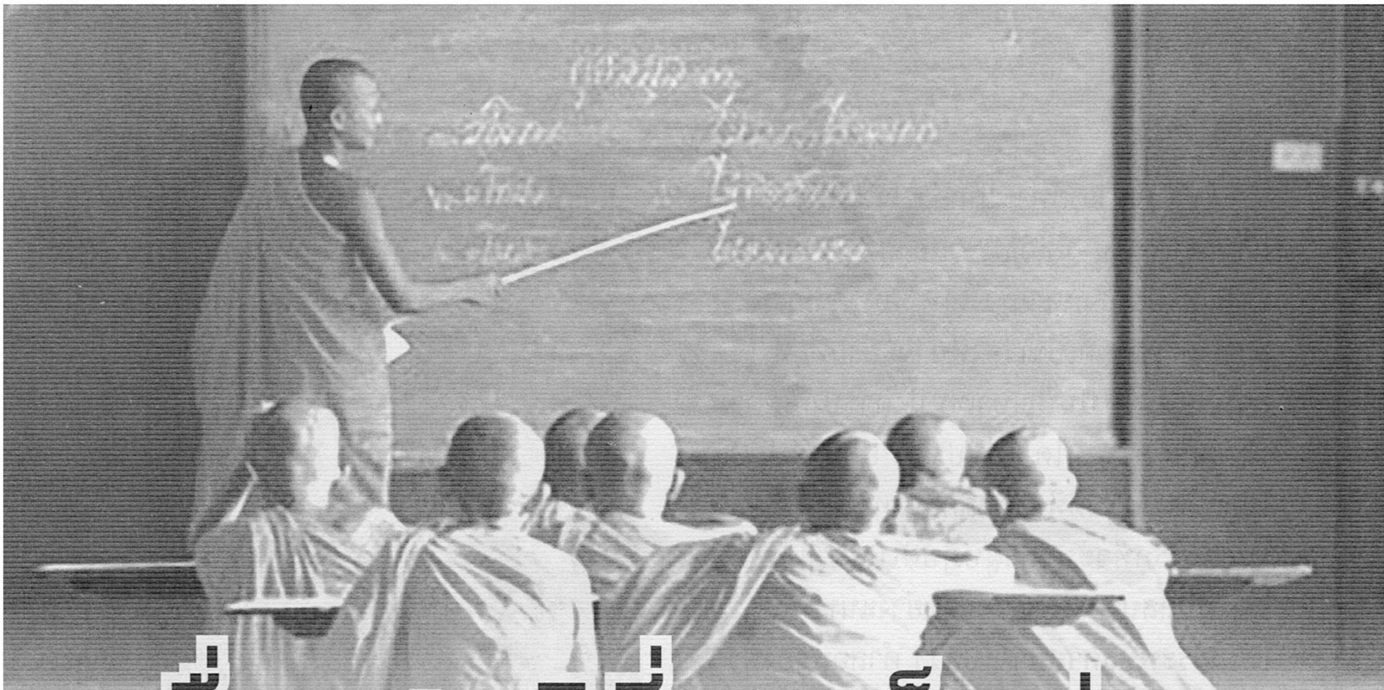

ซึ่งเรียกระบบ ขั้นตอนเช่นนี้ว่า **ระบบปรัมปรา** หรือ**ระบบส่งไม้ต่อ** ระบบที่ว่านี้ถือว่าเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพที่ได้ผลดีมากจริงๆ

ในอดีตกาล หากไม่มีการทำสังคายนา เพื่อสรุปถึงความผิดถูกทางพระธรรมอย่างเป็นทางการผ่านบุคคลระดับพระอรหันต์ ผู้ซึ่งมีความน่าเชื่อถือได้มากที่สุด ในปัจจุบันก็จะไม่มีพระไตรปิฎกให้ได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแน่นอน

ดังนั้น หากปัจจุบันกาลนี้ เราไม่รักษาระบบหรือหลักการการเรียนรู้นี้เอาไว้ ด้วยการศึกษาเล่าเรียนเขียนอ่านภาษาบาลี อันเป็นภาษาแห่งธรรมะ อนาคตกาลอันใกล้ จะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้น ลองช่วยกันคิดและวาดภาพดูกันเถอะ คำแนะนำพร่ำสอนจากพระพุทธเจ้านั้น มิได้จำเพาะเจาะจงเพื่อบุคคลใดหรือ เฉพาะชนชาติใดเท่านั้น แต่มีไว้เพื่อทุกชีวิต ที่มีสถานะพร้อมที่จะรับรู้รับฟัง คนอยากจะรู้ ห้ามกันไม่ได้ คนจะบรรลุก็ห้ามกันไม่ได้ เพราะทุกอย่างขึ้นอยู่กับบุญบาปเก่าที่เจ้าตัวบำเพ็ญกันมาในอดีตทั้งสิ้น

เรื่องสนธิที่เราเห็นบ่อย แต่ไม่รู้จัก

หน้าต่างบาลี

ตอนที่ ๔

พระมหาสมปอง มุทิโต

สุปภาตํ โว.

อรุณสวัสดิ์ นักศึกษาบาลีใหญ่และพระไตรปิฎกทุกท่าน

วันนี้จะมาแนะนำภาษาบาลีที่เป็น "คำสนธิ" ที่เราสวดมนต์เป็นประจำ แต่ไม่รู้หรอกว่าเป็นคำสนธิ เช่น

ในบท "อิติปิ โส ... จนถึง ภควาติ" เป็นต้น จะมีคำสนธิอยู่หลายบท จะแยกให้ดูนะ

อิติปิ โส = อิติ อปิ โส

ภควาติ = ภควา อิติ

วิญฺญูหีติ = วิญฺญูหิ อิติ

โลกสฺสาติ = โลกสฺส อิติ เป็นต้น

บทที่เป็นสนธิในบทสมาสก็มีอีก เช่น สมฺมาสมฺพุทฺโธ = สมฺมา สํ พุทฺโธ เป็นต้น เป็นบทสมาสโดยไม่ต้องใช้วิธีของสนธิก็มี เช่น

วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน = วิชฺชา จรณ สมฺปนฺโน

สุคโต = สุ คโต

โลกวิทู = โลก วิทู

อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ = น อุตฺตโร ปุริส ทมฺม สารถิ

เทวมนุสฺสานํ = เทว มนุสฺสานํ เป็นต้น

บทอื่นนอกจากสนธิ และสมาส จะเป็นบทนามธรรมดา เช่น อรหํ, สตฺถา, พุทฺโธ เป็นต้น ในส่วนคัมภีร์บาลีไวยากรณ์พาลาวตารนั้น มีตัวอย่างสนธิที่เป็น "**สรสนธิ**" ดังนี้

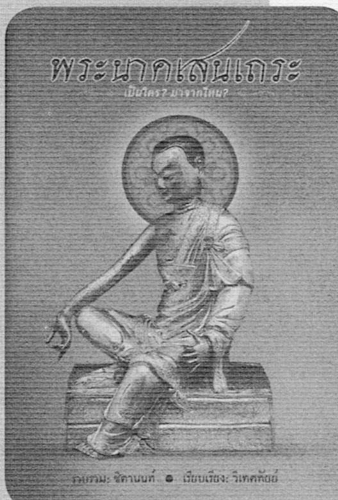
สำเร็จรูป	ศัพท์เดิม
โลกคฺโค	โลก อคฺโค
ปนเม, ปนิเม	ปน อิเม
พนฺธุสฺเสว	พนฺธุสฺส อิว
โนเปติ	น อุเปติ
ตตฺรายํ	ตตฺร อยํ
ยานีธ	ยานิ อิธ
พหูปการํ	พหุ อุปการํ
สทฺธีธ	สทฺธา อิธ
ตถูปมํ	ตถา อุปมํ
กีสูธ	กีสุ อิธ
ตฺยชฺช	เต อชฺช
ตฺยาหํ	เต อหํ

สำเร็จรูป	ศัพท์เดิม
เนตฺถ	เน อตฺถ
สฺวสฺส	โส อสฺส
อเนฺวติ	อนุ เอติ
ตยสฺสุ	ตโย อสฺสุ
สเมตายสฺมา	สเมตุ อายสฺมา
อิทาหํ	อิธ อหํ
ปจฺจนฺตํ	ปติ อนฺตํ
วุตฺยสฺส	วุตฺติ อสฺส
ปฏฺคฺคิ	ปติ อคฺคิ
ยถริว,ยเถว	ยถา เอว
นยิมสฺส	น อิมสฺส
ติวงฺคิกํ	ติ องฺคิกํ

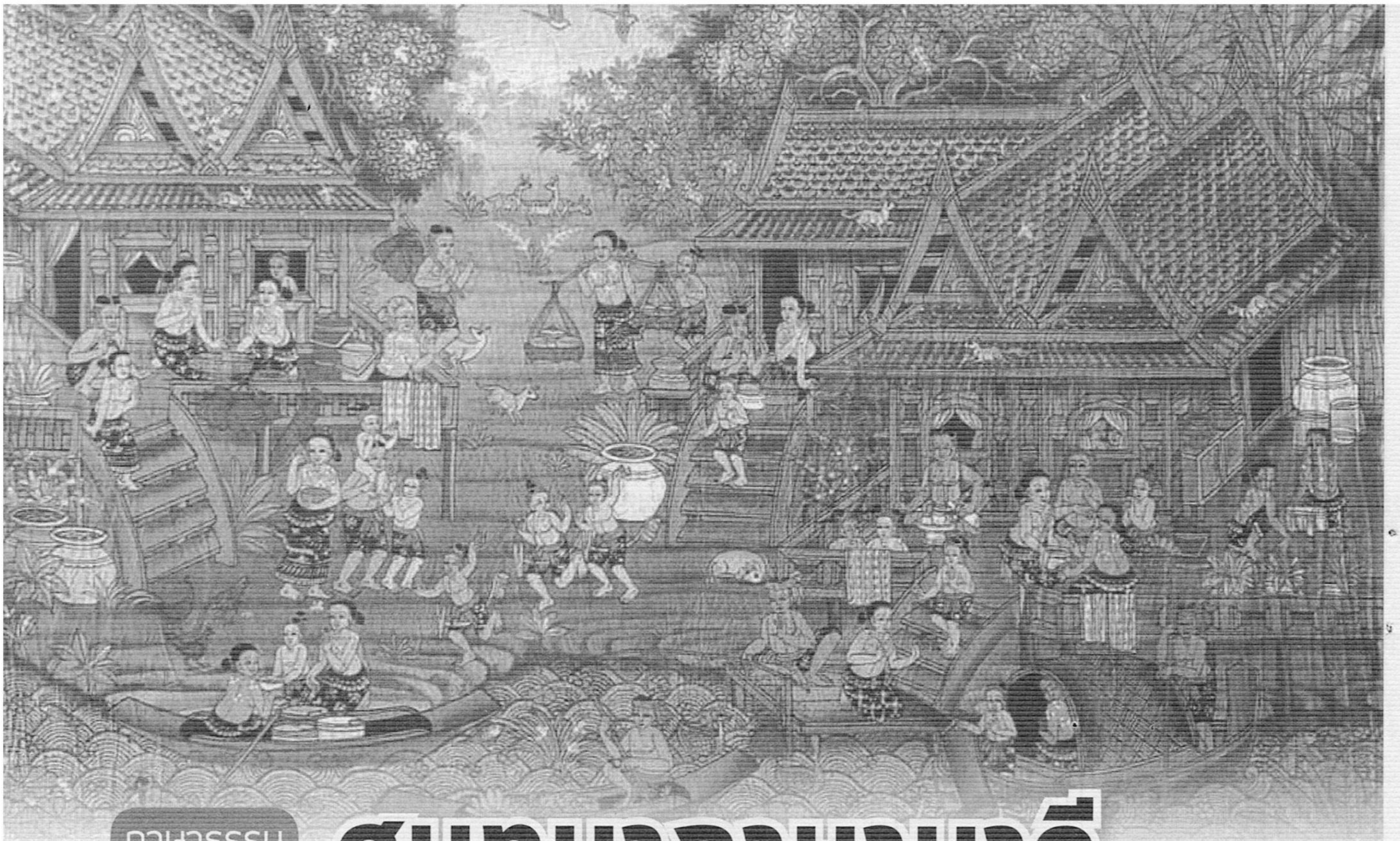
สำเร็จรูป	ศัพท์เดิม
ลหุเมสฺสติ	ลหุ เอสฺสติ
อตฺตทตฺถํ	อตฺต อตฺถํ
อิโตนายติ	อิโต อายติ
ตสฺมาติห	ตสฺมา อิห
สพฺภิเรว	สพฺภิ เอว
ฉฬภิญฺญา	ฉ อภิญฺญา
ปุถเคว	ปุถ เอว
ปเคว	ปา เอว
อพฺภุคฺคโต	อภิ อุคฺคโต
อชฺฌคา	อธิ อคา

วันนี้ เอาเท่านี้ก่อนนะ เดี๋ยวจะสงสัยมากขึ้น เพียงพยายามเพิ่มขึ้น ก็จะง่ายขึ้นได้แล

แจกหนังสือ "พระนาคเสนเถระ"

หนังสือ **"พระนาคเสนเถระ"** เป็นใคร มาจากไหน เป็นผลงานของท่าน **วิเทศทัยย์** ซึ่งเคยตีพิมพ์เป็นตอนๆ ลงในวารสารโพธิยาลัย เพื่อย้อนรอยปราชญ์ทางธรรมซึ่งกำเนิดท่านเป็นพราหมณ์ ได้บวชเป็นเณรในพระพุทธศาสนา ท่านเป็นผู้ตอบคำถามทางพุทธศาสนาแก่ **พระเจ้ามิลินท์** เป็นที่มาของหนังสือที่น่าอ่านน่าศึกษาของชาวพุทธคือ **มิลินทปัญหา** วารสารโพธิยาลัยยินดีมอบหนังสือนี้ให้ท่านที่เขียนจดหมายแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวารสารโพธิยาลัย เพื่อคณะผู้จัดทำจะได้นำความคิดเห็นนั้นมาปรับปรุงคุณภาพของวารสารต่อไป ส่งความคิดเห็นมาที่ **ทพญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ์** อีเมลล์ **acharak7153@gmail.com** หรือ เขียนเป็นจดหมาย ส่งไปรษณีย์มาที่ **ชมรมกัลยาณธรรม เลขที่ ๑๐๐ ถนนประโคนชัย ตำบลปากน้ำ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ๑๐๒๗๐** วงเล็บมุมซองว่า **(วารสารโพธิยาลัย)** หนังสือมีจำนวนจำกัด กรุณาส่งด่วน ก่อนหนังสือจะหมด โปรดแจ้งชื่อและที่อยู่ให้ชัดเจน สำหรับส่งหนังสือถึงท่านตามที่ขอมาด้วย

ภาษาธรรม

สนทนาภาษาบาลี ตอน ๔

นายธรรมดา

สวัสดีครับ ท่านแฟนคลับผู้รักภาษาบาลีทุกท่าน สำหรับฉบับนี้ กระผมนายธรรมดา จะขอพาท่านไปพบกับคำศัพท์โวหารภาษาบาลี ที่มีประโยชน์ในชีวิตประจำวัน พอให้หายคิดถึงกันสักเล็กน้อยครับ ทุกท่านคงทราบดีอยู่แล้วว่า การที่เราจะสามารถใช้ภาษาใดๆ ได้นั้น เราจำเป็นต้องรู้คำศัพท์ในภาษานั้นๆ ทั้งที่เป็นคำกิริยา และคำนามให้เพียงพอกับเรื่องที่เราต้องการสื่อสาร

ยกตัวอย่างเช่น ในเวลาที่เราต้องการจะสนทนา **เรื่องอาหารและเครื่องดื่ม** เราจะต้องรู้คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องพอประมาณ เช่น

๑. มํสํ - เนื้อ
๒. โคมํสํ - เนื้อวัว
๓. ปาตราโส - อาหารเช้า
๔. สายมาโส - อาหารเย็น
๕. สูโป - แกง
๖. พฺยญฺชนํ - กับข้าว
๗. กุกฺกุฏมํสํ - เนื้อไก่
๘. มจฺโฉ - ปลา
๙. อณฺโฑ - ไข่
๑๐. ปานํ - เครื่องดื่ม
๑๑. ผลํ - ผลไม้
๑๒. ผลรโส - น้ำผลไม้
๑๓. นาฬิเกรรโส - น้ำมะพร้าว
๑๔. สูกรมํสํ - เนื้อสุกร
๑๕. ขีรํ - นม
๑๖. โอทนํ - ข้าวสุก
๑๗. สกฺขรา - น้ำตาล
๑๘. ฑาโก - สลัด
๑๙. มธุรปูโว - ขนมหวาน
๒๐. ลวณํ - เกลือ
๒๑. ปานียํ - น้ำดื่ม
๒๒. ไทยอาหาโร - อาหารไทย
๒๓. สามุทฺทอาหาโร - อาหารทะเล
๒๔. จีนอาหาโร - อาหารจีน

๒๕. อินฺทิยอาหาโร - อาหารแขก

๒๖. ยุโรปอาหาโร - อาหารยุโรป

<u>เวลาที่เราไปนั่งที่ร้านอาหาร</u>

เด็กเสริฟก็จะมาถามเราว่า

...โภ กึ อิจฺฉสิ ?

: ท่านครับ ท่านจะรับอะไรหรือครับ

เราก็อาจจะบอกเขาว่า

เทหิ เม อาหารปาธํ

: ขอเมนูอาหารให้ผมหน่อย

หรือเราอาจจะถามเขาว่า

โก อาวุโส อิมสฺมึ ภตฺตาคาเร วิเสเสน สาทุรโส โหติ

: น้องชาย อาหารชนิดใดที่มีรสอร่อยสุดในร้านนี้

<u>ซึ่งเด็กเสริฟก็อาจจะแนะนำท่านว่า</u>

มจฺฉสูโป วิเสเสน สาทุรโส โหติ

: ต้มยำปลามีรสชาติอร่อยสุด

หากเราจะสั่ง ก็อาจพูดว่า

อิมํ นาม อาหารํ เม เทหิ

: ฉันจะรับอาหารชนิดนี้

<u>ถ้าเราสนใจเมนูอื่นอีก</u> เราก็อาจถามว่า

อยํ อาวุโส ภาต โกนาโม อาหาโร โหติ ?

: น้องครับ อาหารจานนี้ เรียกว่าอะไรครับ

<u>ซึ่งเด็กเสริฟก็จะตอบท่านว่า</u>

อยํ โภ ไทยภาสาย "ผัดไทย" อิติ โวหริโต อาหาโร นาม โหติ.

: ท่านครับ, อาหารจานนี้ เรียกตามภาษาไทยว่า "ผัดไทย" ครับ

<u>ถ้าเราอยากรู้ว่ารสชาติเป็นอย่างไร</u>

เพราะไม่เคยทานมาก่อน ก็อาจพูดว่า

กีทิโส นุ โข ตสฺส รโส โหติ ?

: มีรสชาติเป็นอย่างไรบ้างครับ ?

ซึ่งเด็กเสิร์ฟก็จะตอบท่านว่า

...อยํ "ผัดไทย" อาหาโร อญฺญโต อภิญฺญาโต ปากโฏ อโหสิ...ผัดไทยนี้มีชื่อเสียงเป็นที่เลื่องลือกว่าอาหารอื่นๆ ครับ.

ถ้าเราเลือกจะสั่งเมนูนี้ เราก็พูดว่า..

อิมมฺปิ อาหารํ ภุญฺชิสฺสามิ.

: ผมจะกินผัดไทยด้วยครับ

ซึ่งเด็กเสิร์ฟก็จะตอบท่านว่า

อาม, เตน หิ อาคเมหิ ตาว.

: ได้ครับ, ถ้างั้น รอแป๊บเดียวนะครับ

น เม อครุ , ยถาสุขํ กโรหิ.

: ไม่เป็นไรครับ, ทำตามสบายครับ....

ท่านผู้อ่านที่รักครับ เป็นอย่างไรบ้างครับ ภาษาบาลีของเรา คงไม่น่ากลัวอย่างที่คิดนะครับ ภาษาบาลีมีความหมาย ปลอดทุกข์ภัย

ได้สิ่งประเสริฐ มาเถิด มาเรียนบาลี

อย่าวิ่งหนีสิ่งดีดี จงเข้าหา

ผู้ที่เรียนบาลีนั้น ย่อมควรค่ากับคำว่า

กตํ เม พุทฺธสาสนํ

ข้าพเจ้าได้ทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว

อลเมตฺตาวตา. : แค่นี้ก่อนนะครับ

สพฺเพ สามาชิกา สุภคา โหนฺตุ. :

ขอให้แฟนคลับบาลีทุกท่านจงโชคดีครับ.

ท่านสามารถติดตามอ่านวารสารโพธิยาลัยทุกฉบับย้อนหลัง ได้ทาง เว็บไซต์วัดจากแดง
www.watchakdaeng.com
และเว็บไซต์ชมรมกัลยาณธรรม
www.kanlayanatam.com

มองเทศ-มองไทย

วิเทศทัยย์

พระสังฆมิตตาเถรี มารดรแห่งภิกษุณีสงฆ์ลังกา (๑)

ขณะเก็บข้อมูลเขียนเรื่องพระมหินทเถระ ผู้เป็นบูรพาจารย์ของพระธรรมทูต ได้รับรู้เรื่องราวของพระสังฆมิตตาเถรีในฐานะผู้ก่อกำเนิดภิกษุณีสงฆ์ศรีลังกา อีกทั้งสร้างคุณูปการแก่วงการพระพุทธศาสนายิ่งใหญ่ ไม่แพ้พระมหินทเถระ ผู้เป็นพระเชษฐา จึงคิดในใจว่าจบเรื่องพระมหินทเถระแล้ว จะเขียนบทความเพื่อสรรเสริญเกียรติคุณพระสังฆมิตตาเถรีสืบต่อ

อีกทั้งเห็นว่า เขียนเกียรติประวัติของบุรุษเพศหลายเรื่องแล้ว หากลองเปลี่ยนบรรยากาศมาเขียนเรื่องสตรีเพศบ้าง น่าจะได้อรรถรสอีกทั้งจะได้ประทับใจท่านผู้อ่านที่เป็นสตรีน้อยใหญ่ ครั้นตั้งโจทย์ไว้แบบนี้ พอจะเขียน งานก็เข้า !!!

สตรีบางคนแนะนำว่าควรจะเขียนให้เห็นบทบาทของสตรีเพศอย่างชัดเจน เพราะสมัยนั้นเรื่องราวของผู้หญิงไม่ค่อยมีความโดดเด่นเหมือนบุรุษเพศ อีกคนเสริมว่าควรเขียนให้เห็นความสัมพันธ์กับการกำเนิดภิกษุณีสงฆ์สมัยปัจจุบัน ผู้อ่านจะได้ทราบความเป็นมาอย่างถูกต้อง ส่วนอีกคนเพิ่มความเห็นว่า ควรจะเขียนให้เห็นต้นตอการกำเนิดภิกษุณีสงฆ์ลงลึกในรายละเอียด ด้วยการอ้างหลักฐานตามคัมภีร์พร้อมความคิดเห็นของนักวิชาการ

อยากจะบอกว่า เขียนเองเลย จะได้ถูกใจ ก็ไม่กล้าพูด (ได้แต่เก็บไว้ในใจ)

แต่ครั้นนำเอาความคิดเห็นเหล่านั้นมาตรองดูหลายครั้ง ก็เห็นว่าเป็นเรื่องน่าสนใจไม่น้อย เพราะจะเขียนทั้งทีก็ให้ครอบคลุมหลายด้าน หลากมิติ จึงเป็นเหตุให้ต้องปรับ plot กันใหม่ อีกทั้งพบหลักฐานจากคัมภีร์ศรีลังกาซึ่งระบุว่า

“สมัยที่พระสังฆมิตตาเถรีสถาปนาภิกษุณีสงฆ์บนเกาะลังกาสมัยนั้น มีสตรีเพศออกบวชเป็นจำนวนมากถึง ๒๐,๐๐๐ รูป” จึงชวนให้สงสัยว่าสถานภาพของสตรีศรีลังกา น่าจะไม่ต่างจากบุรุษเพศ เพราะมีขีดความสามารถเสมอเหมือนกัน มิเช่นนั้นพระเถราจารย์คงไม่อุตริบันทึกไว้ในคัมภีร์อันเก่าแก่สุดของศรีลังกา

น่าจะมีหลายนัยยะชวน ตรวจสอบหลายด้าน

ปัญหาหนักอกของผู้เขียนคือ หลักฐานเกี่ยวกับพระสังฆมิตตาเถรีมีน้อยนัก เท่าที่มีอยู่ก็เดินตามกันโดยไม่มีประเด็นชวนให้ตีความอะไรเลย จึงต้องอาศัยการวิเคราะห์เป็นหลัก แต่ก็มิใช่ว่าจะวิเคราะห์จนหลุดออกนอกกรอบ เพราะอย่างน้อยก็มีหนังสือของนักวิชาการชาววิเทศยุคใหม่เขียนไว้นำทางเป็นแบบอย่าง และนักวิชาการเหล่านั้นล้วนเป็นชาวภารตะเอง จึงมิต้องกลัวว่าจะทำให้เรื่องของพระสังฆมิตตาเถรีเสียหายแต่อย่างใด

ส่วนใครชอบอ่านเนื้อหาแบบดั้งเดิม แนะนำให้ไปอ่าน text จากคัมภีร์ทีปวงศ์ คัมภีร์สมันตปาสาทิกา และคัมภีร์มหาวงศ์ ซึ่งเป็นคัมภีร์เก่าแก่แต่งสมัยใกล้เคียงกับพระสังฆมิตตาเถรี แต่หากใครไม่อยากตามอ่านคัมภีร์เหล่านั้น ก็มีวิธีเดียวคือติดตามที่ผู้เขียนจะเล่าต่อไป

เบื้องต้น สมควรศึกษาสถานภาพของสตรีศรีลังกา ก่อนการเข้ามาของพระสังฆมิตตาเถรี เพราะหากเข้าใจเบื้องหลังของสังคมศรีลังกาสมัยนั้นอย่างแจ่มแจ้งแล้ว จะทำให้ผู้อ่านเห็นภาพของสตรีเพศชัดเจนมากขึ้น พร้อมตอบปัญหาได้ว่า เหตุใดสตรีชาวศรีลังกาจึงออกบวชเป็นภิกษุณีจำนวนมาก อีกทั้งศึกษาพระไตรปิฎกจนลึกซึ้งแตกฉาน ไม่ต่างจากพระสงฆ์ผู้เป็นบุรุษเพศ เสมือนดูหนังจีนกำลังภายใน แล้วถอดรหัสตัวละครทีละตัว ก็จะทราบเนื้อเรื่องทั้งหมด

ชนดั้งเดิมผู้เป็นเจ้าถิ่นบนเกาะลังกาเรียกว่า ***แวดดะ*** (แปลว่าพราน) ดำรงชีวิตเหมือนคนยุคดึกดำบรรพ์ มีธนูสำหรับล่าสัตว์และขวานเป็นอาวุธ อยู่รวมกันหลายครอบครัวมีหัวหน้าเป็นผู้ควบคุมดูแล พวกแวดดะนั้นเชี่ยวชาญด้านการทำชลประทาน จึงเชื่อได้ว่าน่าจะเก่งด้านเกษตรกรรมด้วย ปัจจุบันลูกหลานของพวกแวดดะยังคงมีอยู่บนผืนเกาะลังกา กระจายกันอยู่ตามจังหวัดน้อยใหญ่ แต่ภาษาพูดและวิถีชีวิตเหมือนคนเมืองจนแทบจะเป็นเนื้อเดียวกัน

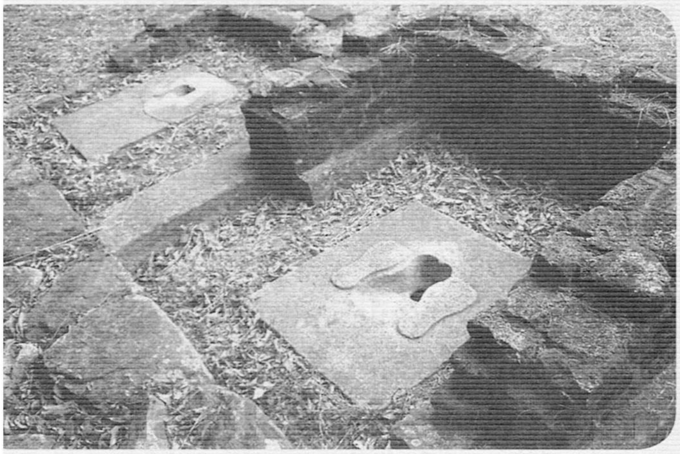
ประมาณพุทธปรินิพพาน มีชาวอารยันกลุ่มหนึ่งได้อพยพโยกย้ายมาจากชมพูทวีป บ้างเชื่อว่ามาจากอินเดียตอนเหนือใกล้ปากีสถาน บ้างก็ยืนยันว่ามาจากอินเดียตะวันออก กล่าวคือประเทศบังคลาเทศ อารยันกลุ่มนี้เชี่ยวชาญด้านการรณรงค์สงคราม จึงเข้ายึดครองอาณาบริเวณของพวกแวดดะหมดสิ้น จากนั้นพากันสร้างบ้านแปลงเมือง พร้อมนำวัฒนธรรมแบบอารยันอินเดียมาปรับใช้กับเกาะลังกา แล้วขนานนามกลุ่มตัวเองว่า***สิงหล*** เพราะเชื่อว่าบรรพบุรุษเป็นพญาราชสีห์

อีกกลุ่มหนึ่งเป็น***ชาวทมิฬ***แห่งอินเดียใต้ คนกลุ่มนี้เป็นพ่อค้าอพยพครอบครัวมาตั้งสถานี

สามเณรกับหัวหน้ากลุ่มแวดดะ

การค้าตามหัวเมืองริมฝั่งทะเล จุดประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนสินค้ากับพ่อค้าชาววิเทศ แล้วนำไปส่งต่อยังเมืองแม่ บนแผ่นดินอินเดียอนุทวีป เพราะท่าเรือรอบเกาะลังกาส่วนใหญ่ เป็นท่าเรือธรรมชาติ เหมาะต่อการหลบมรสุม จึงเป็นการง่ายต่อการซื้อขายแลกเปลี่ยนสินค้ากับพ่อค้าวาณิชชาวต่างประเทศ

เว็จกุฎี ภายในมิหินตะลวิหาร

สมัยแรกเริ่ม ชาวสิงหลและชาวทมิฬอาจจะเป็นมิตรมากกว่าเป็นศัตรู เหตุเพราะชาวสิงหลยังไม่ชำนาญการค้า จึงต้องอาศัยชาวทมิฬเป็นไม้เป็นมือ ขณะเดียวกันชาวทมิฬก็อาศัยชาวสิงหลเป็นผู้อารักขา เพื่อให้พ่อค้าชาววิเทศเกรงกลัว จึงมิใช่เรื่องแปลกที่ยุคแรก ชาวสิงหลและชาวทมิฬจะผูกสัมพันธ์กัน ด้วยการแต่งงานกันและกัน

สิงหลและทมิฬหันมาห้ำหั่นกัน เกิดขึ้นยุคหลัง เป็นเพราะการเมือง

นอกจากพวกแวดดะ พวกสิงหล และพวกพ่อค้าทมิฬแล้ว สมัยหลังต่อมายังมีชาวอารยันอีกหลายกลุ่ม เคลื่อนย้ายมาอยู่เกาะลังกา ทั้งในฐานะสร้างสัมพันธไมตรีแบบกษัตริย์ ทั้งในฐานะเป็นพ่อค้า และทั้งในฐานะเป็นทหารเข้ามาช่วยเหลือชาวลังกา

ก่อนพระสังฆมิตตาเถรีจะเดินทางมาเกาะลังกาสองศตวรรษ ชาวอารยันสิงหลได้สร้างอาณาจักรเป็นปึกแผ่นมั่นคงแล้ว มีเมืองหลวงชื่อว่า*อนุราธปุระ* ว่ากันว่าความเจริญรุ่งเรืองดังกล่าวมิได้แตกต่างจากอารยันแห่งอินเดียเมืองแม่มากนัก หลักฐานจากโบราณคดีชี้ว่ามีการออกแบบเมืองอย่างทันสมัย มีระบบผันน้ำมาใช้ภายในตัวเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ มีผู้ทำหน้าที่เดินตรวจตรารอบเมืองหลวงตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน อีกทั้งมีคนทำความสะอาดเมืองหลวงเป็นนิตย์

แปลกสุดคือ สมัยนั้นมีส้วมใช้กันเรียบร้อยแล้ว !!!

อันนี้พูดจริง มีหลักฐานยืนยัน !!!

บริเวณเมืองหลวงอนุราธปุระมีการออกแบบอย่างเป็นระบบ มีถนนใหญ่และถนนขนาดเล็กเชื่อมโยงกันเป็นตาข่าย บ้านช่องและเคหสถานของผู้คนแต่ละกลุ่มแยกกันอยู่อย่างเป็นระเบียบ พระสงฆ์ชาวจีนนามว่าฟาเหียนเดินทางมาเกาะลังกา ประมาณพุทธศักราช ๑๐๐๐ ได้บันทึกความยิ่งใหญ่อลังการของมหานครอนุราธปุระไว้อย่างตื่นเต้นแปลกใจ

แม้เกาะลังกาสมัยนั้นจะถือระบบวรรณะตามแบบอินเดียเมืองแม่ แต่ความเข้มงวดกลับผ่อนคลายมากกว่าอินเดียหลายเท่า โดยเฉพาะสถานภาพของสตรีเพศ คัมภีร์ของอินเดียระบุว่าสตรีเพศเป็นสิ่งของที่ต้องหวงแหนรักษาเป็นอย่างดี สตรีไม่สามารถตัดสินใจอันใดได้ แม้พิธีกรรมทางศาสนาก็ไม่สามารถเข้าร่วมได้ สภาพของสตรีไม่ต่างจากสัตว์ดิรัจฉาน เพราะต้องมีเจ้าของคอยดูแลรักษาตลอดเวลา

อันนี้ว่าตามคัมภีร์โบราณมิได้ว่าร้ายสตรีเพศแม่แต่อย่างใด

สตรีชาวทมิฬชุดพื้นเมืองในงานเฉลิมฉลองเอกราชศรีลังกา

แต่ระบบพราหมณ์ของศรีลังกา กลับมีทางเลือกให้เด็กหนุ่มระหว่างไปศึกษาอยู่กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์กับการจ้างครูมาสอนภายในนิวาสถานตนเอง หลักฐานส่วนใหญ่ชี้บอกว่าชาวศรีลังกาเลือกที่จะจ้างครูมาสอนที่บ้านตน โดยบิดามารดาทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลอย่างใกล้ชิด ขณะเดียวกันเด็กหญิงก็มีสิทธิเข้าศึกษากับบุรุษเพศได้ แต่อนุญาตเฉพาะวิชาที่เหมาะสมกับการเป็นแม่ศรีเรือนเท่านั้น

มาถึงตรงนี้ขอเสริมนิดหน่อย ธรรมเนียมเช่นนี้นึกถึงเจ้าชายสิทธัตถะขณะครองฆราวาสวิสัย พระราชบิดาโปรดให้ครูวิศวามิตรมาสอนที่พระราชวังแทนที่จะไปพักอยู่กับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ ผู้เขียนเห็นว่าชาวศรีลังกาสมัยนั้นน่าจะเอาแบบอย่างมาจากศากยวงศ์ เพราะมีหลักฐานยืนยันว่าสมัยหนึ่งพระนางภัททกัจจานาผู้เป็นเชื้อสายศากยวงศ์ ได้เดินทางมาอภิเษกสมรสกับกษัตริย์แห่งอาณาจักรอนุราธปุระ ธรรมเนียมเช่นนี้น่าจะติดตามมากับพระนางและข้าทาสบริพาร

แต่สถานภาพของสตรีศรีลังกาสมัยนั้นกลับตรงกันข้ามอย่างชัดเจนกับอินเดียเมืองแม่ โดยสังคมเปิดกว้างให้สตรีมีส่วนร่วมพิธีกรรมทางศาสนาได้ แม้มิใช่เป็นผู้ดำเนินพิธีกรรมเสมือนพราหมณ์เจ้าพิธี แต่การได้เข้าร่วมก็ถือว่าผ่อนปรนมากกว่าสตรีอินเดียหลายเท่า

ประเด็นน่าสนใจคือ เทพเจ้าผู้ทรงมเหศักดิ์และเป็นที่เคารพกราบไหว้ของชาวศรีลังกาสมัยนั้นเป็นเพศหญิงชื่อว่าจิตตาและเทวราชา ตำนานกล่าวไว้ว่าเทพธิดาทั้งสององค์นี้ อดีตชาติเคยเป็นสาวใช้ของเจ้าหญิงพระองค์หนึ่ง หลักฐานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า สังคมศรีลังกาสมัยนั้นให้ความสำคัญแก่สตรีเพศมากน้อยเพียงใด

หลักฐานอีกส่วนหนึ่งคือ สตรีทำหน้าที่เป็นมารดา สังคมศรีลังกาสมัยโบราณไม่มีการพรากบุตรชายออกจากอกแม่ เหมือนระบบวรรณะอินเดีย กล่าวคือตามธรรมเนียมของพวกพราหมณ์หากบุตรชายอายุพอรู้ความก็จำต้องเดินทางไปศึกษากับอาจารย์ทิศาปาโมกข์ต่างเมือง ระบบนี้พราหมณ์เรียกว่า*พรหมจารี* จะหวนคืนสู่อ้อมกอดครอบครัวได้ ก็ต่อเมื่อจบการศึกษา ย่างเข้าวัยหนุ่มแล้ว และพร้อมที่จะแต่งงานมีครอบครัว ตามมาเรียกว่า*คฤหัสถ์*

สตรีชาวทมิฬชุดพื้นเมืองในงานเฉลิมฉลองเอกราชศรีลังกา

ใครไม่เชื่อก็ตามใจ !!!

ด้านการศึกษานั้น ไม่มีหลักฐานส่วนไหนยืนยันชัดเจนว่าสตรีเพศมีความรู้กว้างขวางเพียงไร แต่หากคล้อยตามหลักฐานด้านอักษรโบราณที่พบเห็นในศิลาจารึกก็ชวนให้เข้าใจว่าสตรีเพศก็มีความรู้ด้านอักษรศาสตร์มิต่างจากเพศชายแต่อย่างใด ผู้เขียนเชื่อว่าสมาชิกในครอบครัวนั้นแหละเป็นผู้สั่งสอนการอ่านเขียนแก่สตรีเพศ ยิ่งมีธรรมเนียมการเล่านิทานตามบ้านเรือน ยิ่งเป็นเหตุชวนให้คิดว่ามีการเปิดกว้างสำหรับการรับรู้เรื่องราวภายนอกของกุลธิดาทั่วไป

ซุ้มดอกไม้โบราณ ภายในสำนักอภัยคิรีวิหาร

ความรอบรู้ด้านอักษรศาสตร์ยืนยันได้จากการฟังธรรมของพระมหินทเถระและคณะอย่างเข้าใจแจ่มแจ้ง จนสามารถบรรลุธรรมขั้นต้นกล่าวคือโสดาบัน

การเรียนการสอนของชาวศรีลังกาในยุคนั้นน่าจะมีหลากหลายภาษา สันนิษฐานว่าน่าจะมีทั้งสันสกฤตและปรากฤต ภาษาสันสกฤตสงวนไว้เฉพาะพวกพราหมณ์เจ้าพิธี ซึ่งสมัยนั้นรอบเกาะลังกามีพราหมณ์ทรงอิทธิพลอยู่มากมาย ส่วนภาษาปรากฤตน่าจะมีเรียนและสอนกันทั่วเกาะลังกา เพราะเป็นภาษาที่ทุกคนสามารถเข้าใจและใช้สอยกัน

ภาษาปรากฤตนี้แหละต่อมาหลอมรวมกับภาษาบาลี จนกลายเป็นภาษาสิงหลในปัจจุบัน

ด้านการปกครองนั้น แม้จะทราบกันโดยนิตินัยว่าใช้ระบบปิตาธิปไตย กล่าวคือเพศชายเป็นใหญ่ แต่ประวัติศาสตร์ศรีลังกาก็ยืนยันว่าบางครั้งสตรีเพศก็เลื่อนสถานภาพจากอัครมเหสีเป็นราชินีครองราชย์ได้เช่นเดียวกัน หลักฐานตรงนี้ชี้ให้เห็นว่า สถานภาพสตรีศรีลังกามิได้เดินตามกรอบระบบวรรณะของพราหมณ์เหมือนอินเดียเมืองแม่ แต่มีการปรับให้เข้ากับบริบทของคนศรีลังกาสมัยนั้น ผู้เขียนเห็นว่าเพราะสตรีควบคุมความเป็นไปของครอบครัว ด้วยเหตุนั้น จึงมีอิทธิพลต่อบุตรธิดา ครั้นเมื่อบุตรธิดาเติบใหญ่ย่อมนำเอาคำสั่งสอนของมารดาไปปฏิบัติ นานวันเข้าก็กลายเป็นรูปธรรม นำสู่การปฏิบัติของคนทุกกลุ่มและทุกชนชั้นวรรณะ แม้ปัจจุบันสตรีเพศยังได้รับเกียรติสูงสุดเสมือนอดีต

หลักฐานอีกส่วนหนึ่งคือภาพสลักที่หลงเหลืออยู่ตามพิพิธภัณฑ์ หากมีภาพสลักกษัตริย์ที่ใด มักมีภาพสลักมเหสีเคียงข้าง และภาพสลักล้วนเป็นการนั่งเคียงข้างเสมอกัน บางภาพสตรีนั่งบนตักของบุรุษเพศก็มี ลักษณะเช่นนี้ ยากที่จะเห็นในดินแดนอุษาคเนย์

ด้วยเหตุนั้น จึงมิใช่เรื่องแปลกที่สตรีเพศจะออกบวชเหมือนบุรุษเพศ คราวเมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่เกาะลังกา หากสถานภาพต่ำต้อยเหมือนอินเดียเมืองแม่แล้วไซร้ ไหนเลยภิกษุณีสงฆ์จะเกิดมีขึ้นบนผืนเกาะลังกา เป็นไปได้ไหมที่พระสังฆมิตตาเถรีจะเลือกเดินทางมาเกาะลังกา เพราะเห็นว่าสถานภาพของสตรีศรีลังกาดีกว่าสตรีอินเดีย การหว่านเพาะเมล็ดพันธุ์บนผืนดินที่เหมาะสม ย่อมเป็นเรื่องง่ายต่อการเจริญเติบโตในวันหน้า

(คราวหน้ามาว่ากันต่อ)

โครงสร้างพระไตรปิฎกและอรรถกถา

พระวินัยปิฎก

- มหาวิภังค์
- ภิกขุนีวิภังค์
- มหาวรรค
- จุลวรรค
- ปริวาร

→ **สมันตปาสาทิกา**

พระสุตตันตปิฎก

- ทีฆนิกาย — สุมังคลวิลาสินี
- มัชฌิมนิกาย — ปปัญจสูทนี
- สังยุตตนิกาย — สารัตถปกาสินี
- อังคุตตรนิกาย — มโนรถปูรณี
- ขุททกนิกาย
  - -ขุททกปาฐะ — ปรมัตถโชติกา
  - -ธรรมบท — ธัมมปทัฏฐกถา
  - -อุทาน
  - -อิติวุตตกะ

    → **ปรมัตถทีปนี**
  - -สุตตนิบาต — ปรมัตถโชติกา
  - -วิมานวัตถุ
  - -เปตวัตถุ
  - -เถรคาถา
  - -เถรีคาถา

    → **ปรมัตถทีปนี**
  - -ชาดก — ชาตกัฏฐกถา
  - -นิทเทส — สัทธัมมปัชโชติกา
  - -ปฏิสัมภิทามัคค์ — สัทธัมมปกาสินี
  - -อปทาน — วิสุทธชนวิลาสินี
  - -พุทธวงศ์ — มธุรัตถวิลาสินี
  - -จริยาปิฎก — ปรมัตถทีปนี

พระอภิธรรมปิฎก

- ธัมมสังคณี — อัฏฐสาลินี
- วิภังค์ — สัมโมหวิโนทนี
- ธาตุกถา
- ปุคคลบัญญัติ
- กถาวัตถุ
- ยมก
- ปัฏฐาน

→ **ปัญจปกรณ์**

เครดิต : ธีรปัญโญ

